

2017

ÅRSRAPPORT

Banken for Telemark og telemarkinger

SpareBank
TELEMARK

OM BANKEN

4	1.	HOVEDTALL OG NØKKELTALL
5	2.	BANKSJEFEN HAR ORDET
6	3.	VIKTIGE HENDELSER 2017
7	4.	BANKEN OG VIRKSOMHETEN
9	5.	FINANSIELL KALENDER 2018

ÅRSRAPPORT

11	6.	STYRETS ÅRSBERETNING
22	7.	RESULTAT
23	8.	BALANSE
24	9.	EGENKAPITALENDRING
25	10.	KONTANTSTRØMOPPSTILLING
26	11.	NOTER TIL REGNSKAPET
77	12.	ERKLÆRING FRA STYRETS MEDLEMMER OG ADMINISTRERENDE BANKSJEF
78	13.	REVISJONSBERETNING

STYRE OG LEDELSE

81	14.	BANKENS LEDELSE
81	15.	PRESENTASJON AV STYRET
81	16.	REPRESENTANTSKAP OG REVISJON

1 HOVEDTALL OG NØKKELTALL

Morbank				Konsern		
01.01.16	2016	2017		2017	2016	01.01.16
Resultatregnskapet (beløp i tusen kr)						
	349 419	374 452	Netto renteinntekter	373 644	348 527	
	220 950	232 568	Andre inntekter	247 240	263 806	
	286 143	256 043	Driftskostnader	282 118	313 617	
	284 226	350 977	Resultat før tap	338 766	298 716	
	117	-4 651	Tap på utlån og garantier	-4 651	117	
	224 484	277 878	Resultat før øvrige resultatposter	267 749	237 631	
Balansen (beløp i mill. kr)						
26 903	29 133	31 428	Forretningskapital	31 546	29 263	27 022
20 132	21 564	22 936	Forvaltningskapital	23 054	21 694	20 252
10 838	11 838	12 492	Risikovektet balanse (morbank)	12 492	11 838	10 838
24 596	26 654	28 489	Brutto utlån inkl. overføring til kredittforetak	28 451	26 613	24 553
17 825	19 085	19 998	Brutto utlån ekskl. overføring til kredittforetak	19 960	19 044	17 782
6 771	7 569	8 491	Utlån overført til kredittforetak	8 491	7 569	6 771
5 937	6 633	7 073	Utlån bedriftsmarkedet inkl. overføring til næringskreditt	7 035	6 633	5 937
18 659	20 021	21 416	Utlån personmarkedet inkl. overføring til boligkreditt	21 416	20 021	18 659
12 591	13 211	14 080	Innskudd fra kunder	14 068	13 196	12 577
3 559	3 843	4 099	Innskudd bedriftsmarkedet	4 086	3 828	3 545
9 032	9 368	9 982	Innskudd personmarkedet	9 982	9 368	9 032
2 247	2 443	2 672	Egenkapital ekskl. hybridkapital	2 793	2 578	2 370
1 817	2 145	2 448	Ansvarlig kapital	2 448	2 145	1 817
Nøkkeltall (%)						
	9,6 %	10,9 %	Egenkapitalsavkastning	10,0 %	9,6 %	
	1,67 %	1,68 %	Rentenetto	1,67 %	1,66 %	
	50,2 %	42,2 %	Kostnader / inntekter	45,4 %	51,2 %	
70,6 %	69,2 %	70,4 %	Innskuddsdekning	70,5 %	69,3 %	70,7 %
27,5 %	28,4 %	29,8 %	Utlån overført til kredittforetak i prosent av brutto utlån	29,8 %	28,4 %	27,6 %
	8,3 %	7,9 %	Vekst i forretningskapital	7,8 %	8,3 %	
	8,4 %	6,9 %	Utlånsvekst inkludert overføring til kredittforetak	6,9 %	8,4 %	
	4,9 %	6,6 %	Innskuddsvekst	6,6 %	4,9 %	
16,8 %	17,6 %	18,0 %	Ren kjernekapitaldekning	18,0 %	17,6 %	16,8 %
16,8 %	17,6 %	18,5 %	Kjernekapitaldekning	18,5 %	17,6 %	16,8 %
16,8 %	18,1 %	19,6 %	Kapitaldekning	19,6 %	18,1 %	16,8 %
8,7 %	9,6 %	10,0 %	Leverage ratio (LR)	10,0 %	9,6 %	8,7 %
111 %	159 %	296 %	Likvidetsreservekrav LCR	296 %	159 %	111 %
	143,7	152,7	Antall årsverk	174,7	165,6	
	149	158	Antall ansatte	180	171	

Forklaring til nøkkeltall og begreper

1. Forretningskapital er konsernets balanse inkludert overført til kredittforetak.
2. Egenkapitalavkastning er resultat hittil i år målt mot gjennomsnittlig egenkapital.
3. Kostnader/inntekter er totale kostnader / totale inntekter.
4. Innskuddsdekning er innskudd fra kunder / brutto utlån eksklusiv overføring til kredittforetak.

2 BANKSJEFEN HAR ORDET

2017 var nok et godt år for Sparebanken Telemark. Banken har styrket sin markedsposisjon med en god vekst både på utlån og innskudd. Vi har siden fusjonen med Holla og Lunde Sparebank i 2012 hatt et sterkt fokus på kostnader, noe som har medført at banken per. i dag har en kostnadsprosent sett opp mot forvaltningskapital blant de beste av sparebankene i Norge. Dette fokuset videreføres fortløpende, samtidig som vi har styrket fokuset på innteksforbedrende tiltak, og slikt gir resultater.

Årsresultatet i 2017 ble på rett i underkant av 280 millioner kroner etter, som er over 50 millioner kroner bedre enn året før. Avkastningen på egenkapitalen ble på 10,9 prosent noe vi også er veldig godt fornøyd med. Bankens resultater viser at vi lever opp til vår visjon som «Banken for Telemark og telemarkinger».

Det gode resultatet gjør også at banken styrker sitt samfunnsengasjement. Styret foreslår et utbytte på 40 millioner kroner til bankens to eiere; Sparebankstiftelsen Telemark - Holla og Lunde og Sparebankstiftelsen Telemark - Grenland. Utbyttet til stiftelsene og bankens egen gaveutdeling på 3 millioner kroner vil gi betydelige beløp til allmenntilfelle formål i Telemark. For oss betyr det mye å kunne bidra til «det gode liv» i Telemark, det er en motivasjon i seg selv.

Banken har gjennom året vært en viktig bidragsyter til vekst i det regionale næringsliv. Regionen fremstår per. i dag som en velfungerende og attraktiv region. Et virkemiddel til vekst og styrket attraktivitet er kommunikasjonsprosjektet Powered by Telemark som ble etablert i 2017. Dette er og vil bli et viktig prosjekt for å få frem Telemark og regionens attraktivitet samt dens komparative fortrinn sett opp mot andre regioner. Telemark er en sterk merkevare og vi har en industri og et næringsliv vi virkelig kan være stolte av. Banken har tatt en sentral rolle i prosjektet og vi har stor tro på at dette vil gi gode resultater for regionen i fremtiden.

Det ble i 2017 startet en prosess om en mulig børsnotering av bankens egenkapitalbevis. Det legges opp til at den endelige beslutningen tas medio 2018, med en forventning om notering på Oslo Børs i løpet av andre halvår 2018. En eventuell børsnotering vil åpne dørene til et profesjonelt kapitalmarked. Dette vil kunne øke bankens finansielle fleksibilitet til å videreføre dagens lønnsomme vekststrategi.

Markedet for banktjenester er preget av hard konkurranse, både om person- og bedriftskundene. Behovstilpassede produkter og tjenester, effektiv distribusjon, digitalisering, kvalifisert rådgivning og geografisk nærhet til kundene er faktorer som påvirker konkurransebildet og de ulike bankenes posisjoner. Sparebanken Telemark har en sterk posisjon i Telemark og har ambisjoner om å være fremst i konkurransen om kundene i regionen. En eventuell børsnotering vil kunne bidra til å styrke bankens konkurranseevne ytterligere.

Vår ambisjon er å være den beste banken for Telemark og for telemarkinger – det gjelder både personkundene og næringslivet. Vi har i dag god løfteevne som långiver til næringslivet i Telemark, og en sterkt posisjon i privatmarkedet. Dette ønsker vi å styrke i årene som kommer og jeg ser frem til en enda tettere dialog med våre kunder på alle arenaer vi møter dem.

Jeg ønsker å takke kunder, ansatte, eiere og interessenter for et godt og fruktbart 2017. Uten et balansert og godt forhold mellom disse grupperinger ville vil aldri klart å leve opp til vår visjon om å være banken for Telemark og telemarkinger.

Per Halvorsen
Administrerende banksjef

3 VIKTIGE HENDELSER 2017

Første kvartal

- Inngikk ny samarbeidsavtale og ble hovedsponsor for Odd.
- Overskudd på 49 millioner kroner i første kvartal 2017.
- Representantskapet vedtar fjorårets regnskap og vedtar samtidig utdeling av utbytte på 40 millioner kroner til bankens to stiftelser og gaver til allmennyttige formål på 4,5 millioner kroner herunder 1,5 millioner kroner i gave til nytt orgel i Skien kirke.

Andre kvartal

- Selger bankbygget i Lunde i Telemark, og inngår avtale om etablering av Nome Kompetansehus.
- Powered by Telemark iverksettes for å øke fokus på den verdiskapning som skjer i Telemark.
- Overskudd på 104 millioner kroner i andre kvartal 2017 som inkluderer ekstraordinært utbytte 27,7 millioner kroner fra SamSpar AS og SamSpar Bankinvest AS (gjennomstrømmende utbytte fra 2017).

Tredje kvartal

- SpareBank 1-alliansen sin mobilbetalingstjeneste mCASH ble slått sammen med Vipps. Flere norske bankgrupperinger gikk inn på eiersiden i selskapet, og samtlige norske banker har Vipps som sin mobilbetalingstjeneste.
- Overskudd på 60 millioner kroner i tredje kvartal 2017.
- Banken legger ut ansvarlig obligasjonslån på 50 millioner kroner og fondsobligasjon på 100 millioner kroner for å styrke kapitaldekningen ytterligere.
- Det blir vedtatt å endre regnskapsprinsipp fra NGAAP til IFRS fra og med årsregnskapet for 2017.

Fjerde kvartal

- Oppstart av prosess med etablering av kompetansehus på Ulefoss tilsvarende som i Lunde.
- EiendomsMegler 1 Telemark kjøper meglervirksomheten til Skien Boligbyggelag.
- Oppstart av prosess med å utrede en mulig børsnotering.
- Overskudd på 65 millioner kroner i fjerde kvartal 2017.
- Motsyklisk kapitalbuffer økes med 0,5 prosentpoeng til 2,0 prosent fra 31. desember 2017.
- Banken mottar forvaltningsvedtaket fra Finanstilsynet på Pilar 2-kravet på 2,2 prosent.

4 BANKEN OG VIRKSOMHETEN

Dette er Sparebanken Telemark

Sparebanken Telemarks virksomhet er bygget på målsetning om å være en solid og god lokal aktør som skaper verdier i vår region. Med en kombinasjon av lokal tilstedeværelse, solid rådgiverkompetanse og god tilgjengelighet ved gode digitale løsninger er målsetningen å levere gode kundeopplevelser. Bankens styrker er bygget på nærhet til kundene og raske, effektive beslutningsprosesser. God lokalkunnskap og høy faglig kompetanse gjør kundebehandlingen fleksibel og effektiv.

Vår historie

Banken har hatt en lang og tradisjonsrik historie med flere, lokale konsolideringer.

I 1844 åpnet Sparebanken Grenland under navnet Porsgrund Sparebank. Siden ble det sammenslåing med Brevik Sparebank og Eidanger Sparebank. Fellesnavnet ble Sparebanken for Brevik, Eidanger og Porsgrunn og dette navnet ble beholdt helt frem til 1986.

Gjerpen og Solum Sparebanks historie går tilbake til 1848 da Gjerpen Sparebank ble opprettet. I 1964 slo banken seg sammen med Solum Sparebank. Den nye banken ble markedsført under navnet GS Banken.

Holla og Lunde Sparebank kan dra linjene tilbake til 1862 da Lunde Sparebank ble opprettet. Flåbygd Sparebank gikk i 1929 inn i Lunde Sparebank. Holla Sparebank ble etablert på Ulefoss i 1877. Banken åpnet etterhvert også kontor på Gvarv og i Skien. Fusjonen mellom Lunde Sparebank og Holla Sparebank skjedde i 2004. Begge bankene hadde vært tilsluttet Terra Gruppen, en sammenslutning av nær 80 selvstendige sparebanker i Norge. Holla og Lunde Sparebank videreførte dette samarbeidet fram til fusjonen i 2012.

I 1996 ble SpareBank 1 Alliansen opprettet som et forpliktende samarbeid mellom selvstendige sparebanker over store deler av Norge. Både Sparebanken Grenland og GS Banken ble med i dette samarbeidet gjennom sitt eierskap i selskapet Samarbeidende Sparebanker. I år 2000 ble Vår Bank og Forsikring overtatt av SpareBank 1. Skienskontoret til Vår Bank og Forsikring ble etter dette en del av GS Banken. I 2006 endret GS Banken navn til Sparebanken Telemark, i 2008 skjedde sammenslåingen med Sparebanken Grenland og i 2012 med Holla og Lunde Sparebank.

Sparebanken Telemark markedsføres under navnet SpareBank 1 Telemark.

Visjon, verdier og mål

Visjon

Banken for Telemark og telemarkinger.

Med visjonen mener vi at

- vi skal gjøre vårt ytterste for at våre kunder når sine mål og drømmer.
- vi skal som bank ha et sterkt samfunnsengasjement for å gjøre Telemark til et enda bedre sted å bo.
- vi skal tiltrekke oss og beholde telemarkinger som har flyttet ut, og gi dem et «hjemsted» når det gjelder finansielle tjenester.
- hver enkelt medarbeider hver dag skal bidra til at kunder og kolleger får en bedre hverdag.

I markedskommunikasjon med kunder og omverden benyttes markedsnavnet SpareBank 1 Telemark.

Verdier

Nær, dyktig og engasjert.

Med våre verdier mener vi:

Nær	Vi skal ha en nærhet til våre kunder og samarbeidspartnere. Dette skal vi etterleve gjennom personlige relasjoner, tilgjengelighet og god kommunikasjon.
Dyktig	Vi skal ha en kompetanse og tilstrebe en dyktighet som både vi og våre kunder kan være stolte av. Med kompetanse mener vi produktet av kunnskap, ferdighet og holdning.
Engasjert	Vi skal være initiativrike og entusiastiske. Vårt engasjement overfor kunder og samfunnet skal bidra til et bedre liv i Telemark og for telemarkinger.

Strategisk hovedmålsetning

Vi skal være en lønnsom og solid bank som er attraktiv og har tillit hos våre kunder, samarbeidspartnere og medarbeidere. Vi skal være blant de beste bankene i bruk av moderne kundebetjeningsløsninger. Vi skal ha et tilnærmet fullsortiment tilbud av bank- og forsikringsprodukter / tjenester, enten egenproduserte eller gjennom SpareBank 1-alliansen. Kundene skal oppleve at vi er den beste banken på nærhet i alle kanaler, lokal forankring, forståelse av kundes behov, kompetanse og kommunikasjon.

Forretningside

Styret i Sparebanken Telemark har bevisst satset på å styrke bankens profil som en selvstendig regional bank.

Sparebanken Telemark tilbyr kundene et komplett spekter av finansielle tjenester, noe som løses gjennom samarbeidet i SpareBank 1 Alliansen. Banken har ikke egne FOU-aktiviteter da slike aktiviteter skjer i allianse samarbeidet.

SpareBank 1 Alliansen

SpareBank 1 Alliansen er et bank- og produksamarbeid der SpareBank 1 bankene i Norge samarbeider gjennom de felleseide selskapene SpareBank 1 Gruppen og SpareBank 1 Banksamarbeidet DA. SpareBank 1 Alliansen er Norges nest største finansgruppering – målt i forvaltningskapital. Alliansen består av 14 selvstendige banker som er fullverdige leverandører av finansielle produkter og tjenester til privatpersoner, bedrifter og organisasjoner.

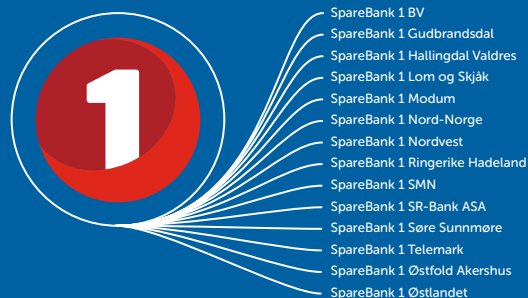
Kundene skal oppleve at SpareBank 1 Alliansen er den beste på nærhet, lokal forankring og kompetanse. Totalt har alliansen ca. 7.000 medarbeidere, hvorav ca. 1.200 er tilknyttet SpareBank 1 Gruppen og SpareBank 1 Banksamarbeidet med datterselskaper.

SpareBank 1 Gruppen og SpareBank 1 Banksamarbeidet utgjør Alliansesamarbeidet. Hensikten med Alliansesamarbeidet er å levere attraktive produkter og tjenester med fokus på gode kundeopplevelser for å bidra til SpareBank 1-bankenes konkurransekraft og lønnsomhet, slik at de forblir sterke og selvstendige. Alliansesamarbeidets visjon er: Attraktiv for kundene og bankene.

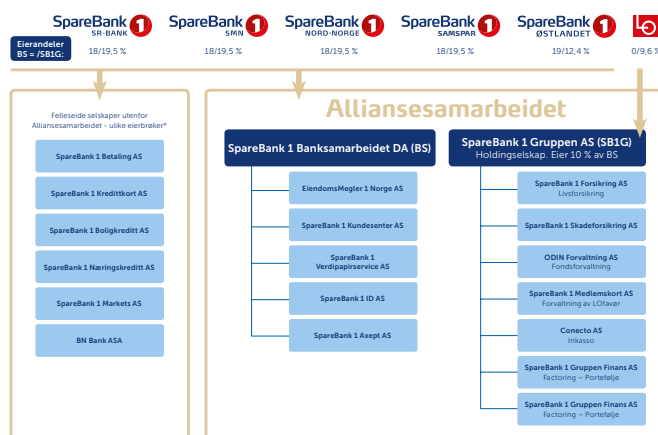
SpareBank 1 Banksamarbeidet leverer forretningsplattformer og felles forvaltnings- og utviklingstjenester til alliansebankene som kunder, og bidrar til at felles utvikling og felles aktiviteter gir bankene stordrifts- og kompetansefordeler. Selskapet eier og forvalter også alliansens immaterielle rettigheter under det felles merkevarenavnet SpareBank 1.

SpareBank 1 Banksamarbeidet og leverer felles IT/mobilløsninger, merkevare- og markedsføringskonsepter, forretningskonsepter, kompetanse, analyser, prosesser, beste-praksis-løsninger og innkjøp.

Disse 14 selvstendige bankene utgjør SpareBank 1-alliansen

Alliansepartnere

SpareBank 1 Gruppen er morselskap til 8 datterselskaper, som alle utvikler og leverer produkter til alliansebankene, som igjen tilbyr disse produktene til kundene i den enkelte bank. Morselskapet utvikler og leverer også produkter til LOs forbund og forbundsmedlemmer gjennom fordelsprogrammet LO-favor. Høsten 2017 ble selskapene SpareBank 1 Factoring AS og SpareBank 1 Portefølje AS egne selskaper – spunnet ut fra SpareBank 1 Finans, som fra samme høst ble nedlagt. SpareBank 1 Spleis AS ble stiftet januar 2017 og senere overtatt av SpareBank 1 med hensikt å levere folkefinansieringstjenesten Spleis ut i markedet. Fra 1. januar 2018 drives SpareBank 1 Spleis AS som et selvstendig datterselskap i SpareBank 1 Gruppen AS.

SpareBank 1-bankene har etablert en rekke felles selskaper som inngår i SpareBank 1 Alliansen.

Samarbeidende Sparebanker AS (SamSpar)

Sparebanken Telemarks deltagelse i SpareBank 1 Alliansen ivaretas gjennom eierskapet i Samarbeidende Sparebanker AS (SamSpar AS). Bankens eierandel i SamSpar AS per 31.12.17 er 7,8 prosent.

SpareBank 1 Betaling AS (Vipps)

Høsten 2017 ble SpareBank1-alliansen sin mobilbetalingstjeneste mCASH slått sammen med Vipps. Flere norske bankgrupperinger gikk inn på eiersiden i selskapet, og samtlige norske banker har Vipps som sin mobilbetalingstjeneste. Bank ID og BankAxept skal fusjonere med Vipps for å ta opp kampen om de framtidige betalingsløsningene. Vipps har mål om å være Nordens ledende finansteknologi miljø og for SpareBank 1 vil eierandel og tett samarbeid med Vipps være viktig for å holde på kunderelasjoner etter innføringen av PSD2. Vipps vil i løpet av 2018 lansere flere tjenester som vil forenkle bankkundernes hverdag og med kontointegrasjon også sørge for å holde kostnadene nede.

Bankens eierandel i SpareBank 1 Betaling AS per 31.12.17 er 3,0 prosent.

SpareBank 1 Kredittkort AS

SpareBank 1 Kredittkort AS er eid av sparebankene som inngår i SpareBank 1 Alliansen, og har som formål å være felles kredittkortselskap for bankenes kunder. Selskapet var i ordinær drift fra 1.07.2014. Bankens eierandel i SpareBank 1 Kredittkort AS per 31.12.17 var på 4,0 prosent. Eierskapet i SpareBank 1 Kredittkort AS er såkalt dynamisk eierskap, der eierskapsbrøken varierer med portefølje.

SpareBank 1 Boligkreditt AS

SpareBank 1 Boligkreditt er opprettet av bankene i SpareBank 1 Alliansen for å dra nytte av markedet for obligasjoner med fortrinnsrett. Bankene overfører de best sikrede boliglånene til selskapet, noe som gir redusert finansieringskostnad se omtale i note 2 og i note 7 til årsregnskapet. Banken har overført lån for til sammen 7.862 (7.361) millioner kroner til SpareBank 1 Boligkreditt AS. Bankens eierandel i SpareBank 1 Boligkreditt AS per 31. 12.17 var på 4,5 prosent. Eierskapet i SpareBank 1 Boligkreditt AS er såkalt dynamisk eierskap, der eierskapsbrøken varierer med portefølje.

SpareBank 1 Næringskreditt AS

SpareBank 1 bankene etablerte i 2010 SpareBank 1 Næringskreditt etter samme modell og med samme administrasjon som SpareBank 1 Boligkreditt. Banken eier 3,7 prosent av selskapet ved utgangen av året. Banken har overført lån for til sammen 630 (208) millioner kroner til SpareBank 1 Næringskreditt. Eierskapet i SpareBank 1 Næringskreditt AS er såkalt dynamisk eierskap, der eierskapsbrøken varierer med portefølje.

SpareBank 1 Markets AS

Bankens eierandel i SpareBank 1 Markets AS per 31.12.17 var på 0,7 prosent. Øvrige eiere i SpareBank 1 Markets AS i tillegg til SamSpar bankene (9,4 prosent) er SpareBank 1 SMN (66,7 prosent), SpareBank 1 SNN (12,2 prosent), Sparebanken Østlandet (5,8 prosent), SB1 SR Bank ASA (5,6 prosent) og øvrige eiere (0,3 prosent). Aksjebordet til SR Bank ble solgt til SB1 Markets i fjerde kvartal 2017. Oppgjøret var aksjer i selskapet.

SamSpar Bankinvest AS (BN bank ASA)

Selskapets virksomhet er å eie aksjer i BN Bank ASA. Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS (SamSpar Bankinvest AS) eies pr 31.12.17 av alle de 10 SamSpar-bankene og SB1 SR-Bank ASA. Eierfordelingen i BN Bank ASA er SpareBank 1 SMN (33 prosent), SpareBank 1 SR Bank (23,5 prosent), SpareBank 1 Nord-Norge (23,5 prosent) og SamSpar Bankinvest AS (20 prosent). Sparebanken Telemarks andel i SamSpar Bankinvest AS er 12,3 prosent.

SpareBank 1 Finans Midt-Norge AS

SpareBank 1 Finans Midt-Norge AS er eid av SpareBank 1 SMN (64,6 prosent) i tillegg til 9 SamSpar banker (27,9 prosent) og Sparebanken Sogn og Fjordane (7,5 prosent). Selskapets forretningsområder er hovedsakelig leasing til SMB-markedet og billån til privatkunder. Bankens eierandel i SpareBank 1 Finans Midt-Norge AS per 31.12.17 var på 4,2 prosent.

5 FINANSIELL KALENDER 2018

Representantskapsmøte behandling av årsregnskap for 2017: 22. mars 2018

Første kvartal 2018: 14. mai 2018

Andre kvartal 2018: 14. august 2018

Tredje kvartal 2018: 9. november 2018

Fjerde kvartal 2018: 8. februar 2019

6 STYRETS ÅRSBERETNING

Beskrivelse av virksomheten

Sparebanken Telemark tilbyr bank- og forsikringstjenester for person- og bedriftsmarkedet i Telemark og for telemarkinger. Sparebanken Telemarks virksomhet er bygget på målsetning om å være en solid og god lokal aktør som skaper verdier i vår region. Med en kombinasjon av lokal tilstedeværelse, solid rådgiverkompetanse og god tilgjengelighet ved gode digitale løsninger er målsetningen å levere gode kundeopplevelser. Bankens styrker er bygget på nærhet til kundene og raske, effektive beslutningsprosesser. God lokalkunnskap og høy faglig kompetanse gjør kundebehandlingen fleksibel og effektiv. Sparebanken Telemark er en del av SpareBank 1 Alliansen.

Bankens visjon, verdier, mål og forretningside er vedtatt av styret og inntatt i årsrapporten.

Sparebanken Telemark

Sparebanken Telemark har sin forretningsadresse i Storgata 117, Porsgrunn og kontorer i Skien, Bamble, Nome, Bø og Notodden. EiendomsMegler 1 Telemark er samlokalisert på bankens kontorer i Porsgrunn, Skien, Bø og på Notodden. Konsernet Sparebanken Telemark består av morbanken og tre datterselskaper; Tuftte Eiendom AS (100 prosent), Sparebankgården AS (100 prosent) og EiendomsMegler 1 Telemark AS (56 prosent).

I tillegg har banken tre felleskontrollerte selskaper SamSpar AS (7,8 prosent), SamSpar Bankinvest AS (12,3 prosent) og EiendomsMegler 1 Næringsmegling AS (50 prosent).

Bankens organisasjonsnummer er 937.891.334. Banken opererer i Norge og reguleres av norsk rett.

Året og markedsutviklingen i 2017

Alt avhenger av alt, var det noen som sa. Norge er hva økonomene kaller en liten åpen økonomi. Det betyr at hendelser og økonomisk utvikling utenfor Norges grenser både direkte og indirekte påvirker norsk økonomi, samt vårt eget fylke Telemark. Det kan derfor være interessant å se tilbake på noen hovedtrekk for året som preget økonomien og de finansielle markedene, og som var med på å påvirke bankens gode resultat i 2017.

Vi kan se tilbake på året 2017 hvor økonomiene la bak

seg flere av virkningene etter finanskrisen i 2008, som det har tatt mange år å korrigere. De fleste finansielle aktiva opplevde god avkastning, og avkastningen på realaktiva har vært særlig god i forhold til det nominelle rentenivået. Dette henger sammen med flere faktorer, men særlig viktig var tegn på tiltakende vekst i global økonomi etter flere år med uvanlig stabil vekst. De toneangivende analysemiljøene har alle justert opp sine anslag for global økonomisk vekst gjennom 2017.

Sentralbankene startet en normalisering av pengepolitikken. Den amerikanske sentralbanken har allerede hevet signalrenten 5 ganger. Den europeiske sentralbanken ligger lengre bak i løypa, men har gitt ganske tydelige signaler om at tiden med ultra ekspansiv pengepolitikk snart er forbi. I Canada har sentralbanken hevet renten tre ganger og den britiske sentralbanken har hevet en gang. Det er konsensus i finansmarkedene at både korte og lange renter har lagt sine historiske bunnivåer bak seg. Fremdeles er det lav inflasjon i EU og aktørene forventer ikke renteøkning fra den europeiske sentralbanken før ut i 2019.

Den ekspansive pengepolitikken har tilført finansmarkedene mye likviditet. God tilgang til likviditet og kreditt kombinert med en god utvikling i selskapenes generelle kredittverdighet har medført fallende risikopremier. For Sparebanken Telemark har kredittpremien på 5 års finansiering i obligasjonsmarkedet falt fra 0,92 prosent ved slutten av 2016 til 0,65 prosent i skrivende stund. I tillegg har 3 mnd NIBOR falt fra 1,20 prosent til 0,85 prosent. Dette har bidratt til at banken har klart å bedre rentemarginen i 2017.

Året 2017 var et godt år for Norge. Det er nå en allmenn enighet om at vi kan legge ettervirkningene av «oljebremser» bak oss. Norges Bank har gjennom hele 2017 holdt styringsrenten på rekordlave 0,5 prosent. Norges Banks ekspansive pengepolitikk med lave styringsrenter har vært begrunnet med en prisvekst under prismålet og at arbeidsledigheten var høyere enn normalt. Rentenivået hos våre handelspartnere har også vært lavt. En rekke analyser og ledende økonomiske indikatorer bekrefter at norsk økonomi er i bedring. Dette bekreftes også gjennom en god etterspørsel etter kreditt fra bedrifter.

Norske sparebanker har også hatt et godt år, noe som blant annet kom til uttrykk gjennom egenkapitalbevisindeksen i 2017. Denne indeksen steg med om lag 25 prosent gjennom fjoråret. På tross av en økonomi i bedring, svekket den norske kronen seg mot sentrale handelsvalutaer i 2017. Denne utviklingen

kom overraskende nok parallelt med en økning i oljeprisen fra USD 55/fat ved utgangen av 2016 til dagens USD 67/fat. En viktig forklaring på svekkelsen av kronekursen er en svak utvikling i boligmarkedet. Boligprisutviklingen har imidlertid hatt et svært ulikt forløp i de ulike norske geografiske regionene.

Telemark opplevde også en negativ prisutvikling på bolig i 2017, men vesentlig mindre enn i de større byene. Som for andre deler av landet, varierer også boligprisutviklingen mellom ulike deler av regionen. Grenland hadde en boligprisvekst i 2017 på om lag 2 prosent, med en svak negativ prisvekst i fjerde kvartal på om lag 0,5 prosent. Liggetid og andre indikatorer er stabile.

Både for husholdninger og bedrifter har etterspørsel etter kreditt vært stabil, og banken hadde en god utlånsvekst i 2017 på om lag 7 prosent. Næringslivet går godt, noe som bekreftes gjennom at banken har lave tap på utlån og redusert andel lån som er misligholdt og tapsutsatt.

Virksomheten i 2017

Sparebanken Telemark avlegger fra og med 2017 selskaps- og konsernregnskap i henhold til de internasjonale regnskapsstandardene «IFRS» (International Financial Reporting Standards), og er avlagt under forutsetning om fortsatt drift. Etter styrets oppfatning er det etter regnskapsavslutningen ikke intrådt forhold som i vesentlig grad vil påvirke regnskapet.

Etterfølgende kommentarer og tallstørrelser refererer seg til konsernet dersom annet ikke eksplisitt fremgår. Tilsvarende tall for foregående år er vist i parentes.

Resultat før skatt ble 343,4 (300,1) millioner kroner, mens resultat etter skatt ble 267,7 (237,6) millioner kroner. Dette ga en egenkapitalavkastning for konsernet på 10,0 (9,6) prosent.

Tilsvarende resultat for morbanken ble på 352,3 (285,6) millioner kroner, mens resultat etter skatt ble 277,9 (224,5) millioner kroner. Dette ga en egenkapitalavkastning for morbanken på 10,9 (9,6) prosent. For effekt av IFRS implementering vises til note 4 til årsregnskapet.

Netto renteinntekter

Netto renteinntekter i 2017 ble 373,6 (348,5) millioner kroner. Inntekter fra boliglån overført til SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS inngår i provisjonsinntekter i bankens regnskap. Samlede netto renteinntekter inkludert provisjonsinntekter fra lån/kreditter overført til kredittforetak ble på 440,6 (397,8) millioner kroner. Dette tilsvarer en økning på 10,8 prosent fra året før.

Morbankens rentenetto ble på 1,68 (1,67) prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital.

Provisjonsinntektene fra SpareBank 1 Boligkreditt økte med om lag 16,8 millioner kroner til 66,1 millioner kroner i 2017. Provisjonsmarginen fra boligkreditselskapet ble i 2017 på 0,9 prosent mot 0,7 prosent i 2016. Dette er tilbake til samme nivå som i 2015. Oppgangen skyldes lav Nibor og gode fundingvilkår for kredittforetaket i 2017.

Banken har også i 2017 overført næringslån til SpareBank 1 Næringskreditt AS med til sammen 630 (208) millioner kroner. Provisjonsinntekter fra næringskreditt ble på 0,9 (0,1) millioner kroner og hadde en provisjonsmargin på 0,3 (0,2) prosent.

I 2017 har banken betalt sikringsfondsavgift på 10,3 millioner kroner mot 10,0 millioner kroner i 2016.

Netto provisjons- og andre inntekter

Netto provisjonsinntekter og andre inntekter var i 2017 på 194,3 (197,4) millioner kroner hvorav provisjonsinntekter ekskl. provisjonsinntekter fra kredittforetak utgjorde 118,4 (114,1) millioner kroner. Dette er en økning på 4,3 millioner kroner sammenlignet med 2016 og er en generell økning i inntektene innenfor verdipapirromsetning, betalingsformidling og forsikring.

Andre inntekter viser en reduksjon på 25,1 millioner kroner, og knytter seg i sin helhet til gevinst ved salg av eiendom i 2016.

Netto inntekter fra finansielle investeringer

Netto avkastning på finansielle investeringer ble på 53,0 (66,5) millioner kroner. Dette er 13,5 millioner kroner lavere enn fjoråret, og skyldes i all hovedsak Visa Europe transaksjonen i 2016.

Utbytte ble på 10,9 (25,0) millioner kroner. Fjoråret inkluderte mottatt kontantvederlag på 14,7 millioner kroner knyttet til bankens salg av aksjer i Visa Europe til Visa Inc. Øvrig utbytte er på nivå med 2016. For morbanken er utbytte fra datterselskaper og felleskontrollert virksomhet økt med 29,6 millioner kroner. Økningen skyldes endring av tidspunkt for inntektsføring av utbytte fra de felleskontrollerte selskapene SamSpar AS og SamSpar Bankinvest AS (gjennomstrømmende utbytte fra 2017 på 27,7 millioner kroner).

Netto resultat fra eierinteresser gjelder bankens andel av årsresultat fra SamSpar AS (SB1 Gruppen), SamSpar Bankinvest AS (BN Bank) og EiendomsMegler 1 Næringsmegler AS og beløper seg til 34,1 (30,9) millioner kroner.

Driftskostnader

Konsernets samlede driftskostnader var på 282,1 (313,6) millioner kroner. Driftskostnader i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital utgjorde 1,3 (1,5) prosent. Reduksjonen i driftskostnadene fra fjoråret skyldes i sin helhet omstillingskostnader samt nedskrivninger på bygg i Porsgrunn og i Lunde.

Som en følge av endringer i kundeadferd, økt digitalisering og endrede kompetansekrav iverksatte banken en omstillingsprosess første halvår 2016. I den forbindelse ble det gitt tilbud om frivillige sluttpakker til alle ansatte, hvorav 20 ansatte takket ja og har sluttet i banken i løpet av 2016. Det ble i 2016 kostnadsført en omstillingskostnad relatert til disse sluttpakkene på 17,5 millioner kroner. Som et resultat av moderniseringsprosessen i 2016 ble det i 2017 ansatt 13 nye medarbeidere hvorav 8 traineer. Kostnader knyttet til nyansettelser har kun hatt halvt års effekt i 2017.

Konsernets driftskostnader i forhold til totale inntekter ble på 45,4 (51,2) prosent.

Tap på utlån og garantier

Etter styrets vurdering er bankens tap fortsatt lave og ble i 2017 inntektsført med totalt 4,7 (-0,1) millioner kroner. Avsetning for tap på utlån var ved utgangen av året 121 (142) millioner kroner eller 0,6 (0,7) prosent av brutto utlån herav individuelle tapnedskrivninger på 42 (62) millioner kroner og gruppevise tapsnedskrivninger på 79 (80) millioner kroner. Se note 11 for nærmere spesifikasjon angående fordeling av tapsnedskrivninger på bedrifts- og personmarked. Beregning av gruppevise tapsnedskrivninger gjøres med utgangspunkt i hendelser som har påvirket bankens portefølje (som gir migrering mellom risikoklassene), og hendelser som ennå ikke har påvirket porteføljen på grunn av at bankens kredittrisikomodeller ikke fanger effektene raskt nok opp (for eksempel makroøkonomiske forhold). Det vises for øvrig også til note 40 om beregnede effekter ved overgang til IFRS 9 i 2018.

Styret har lagt vekt på at banken skal ha en moderat risikoprofil for kredittrisiko, og har historisk hatt lave tap på utlån og garantier. Banken har i sin kredittvurdering tatt hensyn til aktuelle risikofaktorer. Styret anser de avsetninger/nedskrivninger som er gjennomført i regnskapet som tilstrekkelige til å møte eventuelle verdifall på dagens utlån og garantier.

Problemlån (misligholdte og tapsutsatte engasjement) var ved utgangen av 2017 på 125 (202) millioner kroner, herav misligholdte engasjement på 71 (111) millioner kroner. Brutto misligholdte engasjement

utgjorde 0,4 (0,6) prosent av brutto utlån. Etter styrets vurdering har banken god oversikt over misligholdte og tapsutsatte engasjementer. Kvaliteten i bankens utlånsportefølje er etter styrets vurdering god.

Disponering av årets overskudd

Årsresultatet før øvrige resultatposter i Sparebanken Telemark morbank ble 277,9 millioner kroner. Styret foreslår at årets resultat disponeres slik (tall i hele tusen kroner):

Overført til grunnfondskapital	172 338
Overført til utjevningfond	2 540
Utbytteemisjon	60 000
Avsatt til utbytte	40 000
Avsatt til gaver	3 000
Sum disponert	277 878

I tillegg er egenkapitalen til banken belastet med 1,1 millioner kroner knyttet til renter på fondsobligasjonen. Rentekostnadene er fordelt etter eierbrøk med 0,4 millioner kroner belastet utjevningfond og 0,7 millioner kroner belastet grunnfondskapital. Det vises til egenkapitaloppstillingen for nærmere spesifisering av endring egenkapital i 2017.

I forbindelse med fusjonen med Holla og Lunde Sparebank i 2012, ble det etablert to stiftelser; Sparebankstiftelsen Telemark-Grenland og Sparebankstiftelsen Telemark – Holla og Lunde. Stiftelsene har lik eierandel i banken med til sammen 36,0 prosent per 31.12.17 etter utdeling av utbytte og gaver. Det er gått fem år siden etableringen av stiftelsene. Etter styrets vurdering er det en god løpende dialog mellom banken og stiftelsene, både når det gjelder gaveutdeling og tildeling av utbytte og om våre ulike roller og hensyn som må avveies. Verdien er slik styret ser det at vi sammen styrker og utvikler hverandres roller i lokalsamfunnene.

Balanseutvikling og soliditet

Konsernets egenkapital ekskl. hybridkapital¹ var ved utgangen av 2017 på 2.793 (2.578) millioner kroner tilsvarende 12,1 (11,9) prosent av balansen.

Ren kjernekapitaldekning ved årsskiftet var 18,0 (17,6) prosent. Banken utstedte i tredje kvartal 2017 et ansvarlig obligasjonslån pålydende 50 millioner kroner og en fondsobligasjon pålydende 100 millioner kroner. Utstedelse av ansvarlig obligasjonslån og fondsobligasjonen i tredje kvartal bedret bankens rene kjernekapitaldekning med 0,3 prosentpoeng, kjernekapitaldekningen med 0,8 prosentpoeng og kapitaldekningen med 1,2 prosentpoeng. Kjernekapitaldekningen ved årsskiftet var 18,5 (17,6) prosent, mens bankens kapitaldekningen ved utgangen av året var på 19,6 (18,1) prosent.

Banken er ikke involvert i noen rettsstvier som vurderes å ha betydning for bankens soliditet eller lønnsomhet. Styret vurderer soliditeten som god ved utgangen av året, og til å være godt kapitalisert i forhold til nytt regelverk om konsolidering av samarbeidende grupper i finanskonsern fra og med 2018. Beregnet effekt på bankens kapitaldekning av forholdsmessig konsolidering er på i underkant av 1 prosentpoeng i redusert kapitaldekning.

Forvaltningskapitalen

Konsernets forretningskapital (forvaltningskapital tillagt bankens utlån gjennom SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS) var på 31.546 (29.263) millioner kroner ved utgangen av 2017. Dette tilsvarer en vekst på 7,8 prosent (2.283 millioner kroner). Forvaltningskapitalen etter overføring til kredittforetak, var på 23.054 (21.694) millioner kroner, en økning på 6,3 prosent (1.361 millioner kroner) fra 2016.

Utlån

De samlede utlån før overføring til kredittforetak var ved utgangen av 2017 på 28.451 (26.613) millioner kroner. Dette tilsvarer en utlånsvekst på 6,9 prosent sammenlignet med 2016. De samlede utlån etter overføring til kredittforetak, var ved årsskiftet 19.960 (19.044) millioner kroner. Lån overført til SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt var ved utgangen av 2017 på 8.491 (7.569) millioner kroner, og som utgjør 29,8 (28,4) prosent av brutto utlån herav 36,7 (36,8) prosent av brutto utlån til personmarkedet og 8,9 (3,1) prosent av brutto utlån til bedriftsmarkedet.

Av bankens brutto utlån utgjør andelen til bedriftsmarkedet om lag 25 prosent som er på nivå med tidligere år. Fordelingen av utlån mellom næring, sektorer og geografiske områder fremkommer i note 8.

Ved årsskiftet hadde banken fastrenteutlån på 1.186 (1.329) millioner kroner.

Rentebærende verdipapirer

Bankens beholdning av rentebærende verdipapirer var ved utgangen av året på 918 (837) millioner kroner. Gjennomsnittlig løpetid på bankens obligasjonsportefølje var ved utgangen av året på 2,9 (2,8) år. Se note 27 for nærmere spesifisering.

Aksjer, egenkapitalbevis og andeler

Bokført verdi av aksjer, egenkapitalbevis og andeler utgjorde 673 (580) millioner kroner. Investeringene i disse selskapene er regnskapsført til virkelig verdi med verdiendring over totalresultat (OCI). Resultatføring over andre inntekter og kostnader (utvidet resultat) utgjorde i 2017 10,0 (8,4) millioner kroner.

Eierinteresser i konsernselskaper

Sparebanken Telemark har tre datterselskaper; Tuft Eiendom AS (100 prosent), Sparebankgården AS (100 prosent) og EiendomsMegler 1 Telemark AS (56 prosent). Se note 29 for nærmere spesifisering.

I konsernregnskapet til banken er bankens tre datterselskaper fullt ut konsolidert inn i konsernregnskapet.

I bankens selskapsregnskap er aksjer i datterselskap bokført til historisk kost som per utgangen av året utgjør 29 (32) millioner kroner. Banken har i 2017 nedskrevet aksjene i Tuft Eiendom AS med 3,3 millioner kroner som følge av en lavere verdi på eiendommene i dette selskapet.

Eierinteresser i felleskontrollerte virksomhet

Bokført verdi av aksjer i felleskontrollerte virksomheter utgjorde 212 (201) millioner kroner. Investeringene i bankens tre felleskontrollerte selskaper regnskapsføres etter egenkapitalmetoden i konsernregnskapet og kostmetoden i morbank regnskapet. Se note 29 for nærmere spesifisering.

Garantier

Bankens avgitte garantier var ved årsskiftet på 349 (255) millioner kroner. Fordelingen av garantier mellom næring, sektorer og geografiske områder og garantiformer fremkommer i note 35.

Innskudd

Innskudd fra kunder var ved utgangen av 2017 på 14.068 (13.196) millioner kroner herav fastrenteinnskudd på 184 (153) millioner kroner. Innskudd fra kunder har en økning på 6,6 (4,9) prosent i forhold til utgangen av 2016. Innskudd fra personmarkedet økte i 2017 med 6,5 prosent, mens innskudd fra bedriftskunder økte med 6,7 prosent. Innskudd fra bedriftsmarkedet utgjorde ved utgangen av 2017 om lag 29,0 prosent av totale innskudd som er tilnærmet uendret fra året før.

¹ Fondsobligasjonen er etter IAS 39 klassifisert som egenkapital i bankens balanse.

Innskuddsdekningen på balansen var ved utgangen av 2017 på 70,5 (69,3) prosent.

Gjennomsnittlig rente på kundeinnskudd var i 2017 på 0,9 prosent tilsvarende som året før.

Bankens 10 største innskuddskunder utgjør ca. 5 (6) prosent av bankens totale innskudd. Innskudd som ikke inngår i innskuddsgarantiordningen utgjorde per utgangen av året i underkant av 20 prosent av bankens samlede innskudd. Innskuddsporteføljen er diversifisert og store innskudd er i hovedsak bundet i 31 dager. Det vil fortsatt være et prioritert område å legge vekt på den langsiktige sparingen, og banken arbeider aktivt med å få kundene til å tegne faste spareavtaler både i bank og fond.

Langsiktig finansiering

Til sammen utgjorde gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer 5.551 (5.416) millioner kroner i 2017. Banken har i tillegg et bilateralt lån på 150 millioner kroner. Dette er lån fra Eksportfinans ASA med forfall i september 2022. Gjennomsnittlig løpetid på bankens langsiktige finansiering var på 2,9 (2,8) år per utgangen av 2017. Forfall i 2018 utgjør 585 millioner kroner, mens forfall i 2017 var på 837 millioner kroner.

Banken har i 2017 (ref omtale over) utstedt et ansvarlig obligasjonslån pålydende 50 millioner kroner og en fondsobligasjon pålydende 100 millioner kroner. Det ansvarlige obligasjonslånet har en kupong på 3 måneders NIBOR plus 1,45 prosentpoeng og har førtidig innløsningsrett første gang 23.08.2022. Fondsobligasjonen har en kupong på 3 måneders NIBOR plus 3,25 prosentpoeng innløsningsrett første gang 23.08.2022. Fondsobligasjonen er klassifisert som egenkapital i bankens og konsernets balanse.

Som følge av urolige finansmarkeder og nytt regelverk for finansnæringen forventes de langsiktige finansieringskostnadene fremdeles å være forbundet med høy volatilitet.

Personmarkedet

Utlånsporteføljen inkludert overført til kredittforetak til personmarkedet var 21.433 (20.020) millioner kroner ved årsskiftet. Dette gir en årsvekst på om lag 1.413 millioner kroner tilsvarende 6,9 prosent. Banken har god vekst i personmarkedet for kunder i Telemark og telemarkinger bosatt utenfor Telemark. Resultat før tap og skatt fra personmarkedet er på ca. 200 millioner kroner mot ca. 160 millioner kroner i 2016. Se note 5 for ytterligere spesifisering.

Utviklingen hvor flere velger å ordne de daglige banktjenester selv uten å oppsøke fysiske bankkontorer fortsetter. Banken har derfor fokus på å tilpasse seg gjennom å være tilgjengelige med

rådgivning og gode løsninger i digitale kanaler og utvikle organisasjonen i tråd med behov for relevant kompetanse. For å møte denne endringen har vi blant annet brukervennlige nettsider, chat via nettbanken, mulighet for å ha virtuelle nettmøte, og digitale løsninger for de fleste spareformer.

I tillegg har vi hatt fokus på å styrke ressursene våre på kundesenteret som er åpent alle dager hele året mellom kl. 7 og 24.

Bedriftsmarkedet

Utlånsporteføljen inkludert overført til kredittforetak for bedriftsmarkedet var 7.055 (6.633) millioner kroner ved årsskiftet. Dette gir en årsvekst på om lag 422 millioner kroner tilsvarende 6,4 prosent. Resultat før tap og skatt fra bedriftsmarkedet er på ca. 150 millioner kroner mot ca. 120 millioner kroner i 2016. Se note 5 for ytterligere spesifisering.

Sparebanken Telemark ønsker å være et attraktivt og kompetent finanshus for næringslivet i Telemark med et bredt tilbud av produkter til konkurransedyktige vilkår.

Gjennom dette bidrar banken med å være en god støttespiller for regionen og for næringslivet generelt, samt å bidra til en positiv utvikling både i forhold til å bevare og skape nye arbeidsplasser i Telemark.

I 2017 har vi blant annet bidratt til opprettelsen av næringshage i bankens tidligere lokaler i Lunde for at flere lokale gründere skal kunne lykkes med å skape arbeidsplasser og vekst i regionen. Vi har også igangsatt arbeid sammen med næringslivet gjennom Powered by Telemark.

Banken har som ambisjon å være banken som bryr seg, kjenner kunden og gir gode råd, i gode og onde dager. Våre bedriftskunder betjenes både digitalt og direkte. Til sammen jobber 20 medarbeidere med bedriftsmarkedskundene for å bidra til å videreutvikle deres virksomheter.

EiendomsMegler 1 Telemark

EiendomsMegler 1 Telemark og Skien Boligbyggelags eiendomsmegleravdeling inngikk i tredje kvartal 2017 avtale om å gå sammen. Dette styrket meglerens markedsposisjonen betydelig i Skien og Grenland. Avdelingen i Skien Boligbyggelag (SBBL) består av 8 erfarne og dyktige eiendomsmeglere som er innfusjonert i EiendomsMegler 1 Telemark. Totalt vil det da bli ca. 30 medarbeidere i EiendomsMegler 1 Telemark, som igjen vil omsette ca. 1.000 eiendommer i Telemark i løpet av et år.

EiendomsMegler 1 Telemark leverer et resultat etter skatt på 2,7 (3,5) millioner kroner i 2017. Noe svakere resultat i 2017 sammenlignet med 2016 skyldes økte kostnader spesielt knyttet til innfusjoneringen av eiendomsmeglervirksomheten til SBBL.

Organisasjon og personal²

Ved utgangen av 2017 hadde konsernet 180 ansatte fordelt på 174,7 årsverk mot 171 ansatte fordelt på 165,6 årsverk året før. Tilsvarende tall i morbanken var 158 ansatte fordelt på 152,7 årsverk mot 149 ansatte fordelt på 143,7 årsverk året før.

Banken hadde i 2017 et gjennomsnittlig sykefravær på 6,2 prosent mot 5,1 prosent i 2016. Herav utgjør fravær innenfor arbeidsgiverperioden 1,6 prosent tilsvarende som i 2016. Banken er IA-bedrift og har tett samarbeid med bedriftshelsetjenesten, Stamina Helse. Det jobbes aktivt med forebygging av sykefravær og sykmeldte følges tett opp med mulighet for tilrettelegging. For å fremme bedre helse, øke motivasjon og trivsel har banken en refusjonsordning som dekker deler av utgifter til regelmessig trening og har et eget aktivt bedriftsidrettslag. Bankens ansatte er dekket av behandlingsforsikring som sikrer rask tilgang til behandling ved sykdom.

Organisasjonsundersøkelsen ble gjennomført i september i år. Modellen har størst fokus mot jobbengasjement og arbeidsglede med teoretisk forankring i arbeidslivspsykologi – og spesielt positiv psykologi. Det å ha fokus på mennesker bidrar til økt produktivitet, redusert sykefravær og styrket engasjement, motivasjon og trivsel som gir et godt arbeidsmiljø med engasjerte medarbeidere og gode kundeopplevelser. Undersøkelsen følges opp med aktiviteter, gruppesamtaler og tiltaksplaner med rapportering til ledelsen.

Det er gjennom året gjennomført flere aktiviteter, både avdelingsvis og for hele banken, som har til hensikt å bygge et godt felles sosialt miljø på arbeidsplassen.

En betydelig del av de ansatte er organisert i Finansforbundet eller LO finans. Bankens ledelse har et godt samarbeid med de tillitsvalgte og hovedverneombudet, og det gjennomføres månedlige møter i Samarbeidsutvalget for å være tett på organisasjonen og arbeidsmiljøet. Banken er tilknyttet Finans Norge som er hovedorganisasjon for finansnæringen i Norge og ivaretar finansbedriftenes felles interesser i næringspolitikk, nærings samarbeid og arbeidsliv.

Det jobbes målrettet innenfor sikkerhet ved forebygging gjennom sikkerhetsrutiner og opplæring. Det har ikke skjedd ulykker eller personskader på

arbeidsplassen og bankens kontorer har ikke vært utsatt for hendelser som har medført materielle skader av vesentlig betydning i 2017.

Likestilling

I bankens representantskap er det 24 medlemmer, hvorav 11 kvinner og 13 menn. I bankens styre er det åtte faste medlemmer, av disse er fire kvinner og fire menn. Av bankens 158 ansatte er 94 kvinner og 64 menn. Det er to kvinner og fire menn i bankens ledergruppe og blant bankens øvrige sjefer, ledere, avdelingsledere og banksjefer er det 6 kvinner og 11 menn.

Banken har som mål at begge kjønn er representert i balansert grad der beslutningene treffes. I utvelgelsesprosesser legges det vekt på kompetanse og egnethet og det er ingen forskjeller i forhold til kvinner og menns mulighet til å søke videre utvikling og nye stillinger. Kriterier for fastsettelse av lønn er ikke påvirket av den ansattes kjønn og gjennomsnittlig lønnsnivå innenfor sentrale stillingskategorier i banken er den samme uavhengig av kjønn. Det ble i forbindelse med det lokale lønnsoppgjøret foretatt en likelønns gjennomgåelse som bekrefter dette. Likelønn har senere vært tema i Samarbeidsutvalget.

Samfunnsansvar

Som en lokal sparebank og sentral aktør i Telemark har banken et bredt fokus på å ta sin del av ansvaret ved å skape verdier for det samfunnet vi er en del – både fordi det har en verdi i seg selv og fordi samfunnsnyttig forretningsvirksomhet bidrar til langsiktig verdiskaping, godt omdømme og engasjerte medarbeidere. Dette innebærer at vi har et bevisst forhold og engasjement for menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter bekjempelse av korrupsjon og er oppmerksomme i miljøspørsmål. Arbeidet med dette er beskrevet og innarbeidet i bankens styringsdokumenter og overordnede retningslinjer. Det jobbes kontinuerlig med å utvikle holdninger, gode rutiner og arbeidsprosesser som bidrar til å redusere helse- og sikkerhetsmessig risiko.

I tredje kvartal vedtok styret reviderte etiske retningslinjer for Sparebanken Telemark. Retningslinjene bevisstgjør og sørger for etterlevelse av den etiske standarden i banken og sees sammen med lover, regler og øvrige retningslinjer, herunder bankens verdier; nær, dyktig og engasjert. Hver enkelt avdeling har etikk og etiske dilemma som årlig tema. Etikk og god rådgivningsskikk utgjør en vesentlig del av årlig kompetanseoppdatering for bankens rådgivere. Retningslinjene og bransjekrav til kompetanse er med på å sikre at de ansatte opptrer korrekt og i tråd med de forventninger samfunnet har til Sparebanken Telemark. Som tilsluttet Finans Norge er banken forpliktet til å følge «Finansnæringens etikkplakat».

² Omtalen under dette avsnittet gjelder morbanken.

Banken har utarbeidet egen rutine for varsling av kritikkverdige forhold, herunder alle former for trakassering og annen utilbørlig opptreden så som mobbing og seksuell trakassering, diskriminering, kriminelle forhold og forhold der liv og helse er i fare.

Det gjennomføres løpende opplæring og er storfokus på etterlevelse av bankens interne rutiner og retningslinjer og hvitvaskingslovgivningen med tilhørende forskrifter i arbeidet med anti-hvitvasking og terrorfinansiering. Banken benytter blant annet et elektronisk system for «flagging» av mistenkelige transaksjoner. Sikkerhetsavdelingen i SpareBank 1 Banksamarbeidet DA følger opp flaggede transaksjoner og informerer banken.

Det arbeides kontinuerlig i Alliansen med svindelforebyggende tiltak for at kundene skal kunne benytte våre tjenester på nett og mobil på en sikker måte.

Gjennom gaver og sponsorater tar banken et aktivt samfunnsansvar og bidrar til å opprettholde lokale arenaer for frivillige aktiviteter. Gavemidlene skal ivareta bankens profil og gode omdømme, støtte bredden av idrett, kultur og veldedige organisasjoner. Bankens praksis på tildeling av gavemidler er at midlene som hovedregel skal tilfalle aktører innen bankens markedsområder.

Tildeling av gavemidler og markedsmessige handlingsplaner koordineres med de to etablerte sparebankstiftelsene for å styrke bankens og stiftelsenes posisjon i lokalsamfunnene. Gaver til allmennyttige formål tildeles fra banken, mens større prosjektrelaterte gaver gis gjennom stiftelsene.

Sparebanken Telemark har hatt besøk av skoleklasser der målet er å bidra til å bedre barn- og unges kunnskap om dagligdagse økonomiske begreper. Dette bidrar til økt samarbeid mellom arbeids- og næringslivet og skolene i Telemark.

Økt tilgjengelighet på digitale betalings- og rådgivningskanaler og nye, utradisjonelle konkurrenter har ført til en betydelig endring i kunders bruk av tradisjonelle banktjenester. Kombinasjonen digital- og lokalbank skal gjøre banken til en annerledes bank som betyr en positiv forskjell for kundene. Det betyr at det fortsatt må jobbes med å tilby moderne og tidsriktige betjeningsløsninger til kundene, nåværende som nye.

Miljø

Miljøbevissthet skal prege bankens virksomhet og banken skal kontinuerlig arbeide for miljøvennlig drift for å redusere belastningen på det ytre miljø.

Banken tilbyr stadig flere elektroniske tjenester, noe som stimulerer til en mer miljøvennlig adferd blant

kundene. I den daglige kommunikasjonen med kunder benyttes i størst mulig grad e-post, SMS, chat og nettmøter. Som en naturlig konsekvens av økt bruk av digitale kanaler er papirforbruket betydelig redusert.

En stor del av bankens møtevirksomhet forgår sentralt i Oslo eller ved ett av bankens sju kontorer, noe som betyr at det kan bli en del reising. Det oppfordres generelt til samkjøring der det er mulig, i tillegg til offentlig kommunikasjon. Banken har fire biler til disposisjon for de ansatte, to av disse er el-biler.

Bruk av videokonferanse er en vanlig kommunikasjonskanal i banken. Internt i Sparebanken Telemark benyttes Skype-møter som en miljøvennlig og effektiv metode. Sparebanken Telemark er opptatt av å øke bevisstheten rundt dette temaet og hva hver enkelt medarbeider kan bidra med. Dette er i første rekke knyttet til arbeidsmåter som sikrer at banken holder miljømessig orden i eget hus. Bankens miljøambisjon er å være på nivå med de forventninger som stilles til bransjen, blant annet gjennom Sparebankforeningens klimaanbefaling.

Forskning og utvikling

Banken driver ikke egen forskningsvirksomhet.

Risikostyring

Risikostyring og internkontroll

Risikostyring i Sparebanken Telemark skal sikre at risikoeksponeringen til enhver tid er kjent og innenfor rammer trukket opp av styret. Risikostyringen skal underbygge og støtte opp under bankens aktiviteter for å nå sine mål og bidra til stabile og gode resultater. Styret har nedfelt egne prinsipper for risikostyring gjennom «Policy for risiko- og kapitalstyring». Dokumentet definerer det overordnede rammeverk for risikostyringen, herunder styring av de ulike risikoer. Risikoeksponering og risikoutvikling følges opp og rapporteres periodisk til bankens styre og ledelse. I lys av de regelendringer som kommer vurderer styret at risikostyring blir et strategisk viktig område i banken for å oppnå lønnsom vekst og økt verdiskapning i forhold til den risiko som banken påtar seg. Internkontroll skal bidra til å skape effektiv drift og forsvarlig håndtering av de risikoer som banken er eksponert for, slik at banken kan nå sine forretningsmessige mål på en trygg måte. Banken har hatt KPMG AS som internrevisor fra 1. januar 2013.

Sparebanken Telemark eksponeres for ulike risikoer. De viktigste risikogrupperne er beskrevet nedenfor.

Kredittrisiko

Kredittrisiko er definert som risiko for tap som følge av at kunder og/eller interessenter ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser. Kredittrisiko i utlånsporteføljen er bankens største

økonomiske risiko. Risikoen styres løpende i henhold til bankens kredittpolicy, kredittfullmakter, rutiner for kredittgivning og ulike rapporterings- og oppfølgingskrav. Sparebanken Telemark bruker statistiske modeller utviklet i Sparebank 1 Alliansen som grunnlag for å følge opp utviklingen i porteføljen.

Utlån til personkunder er i all hovedsak boligfinansiering. Kvaliteten i personmarkedsporteføljen vurderes å være god. Det meste av personmarkedslånene er sikret med pant i fast eiendom og belåningen er gjennomgående moderat sett opp mot sikkerhetsverdiene. Dette tilsier at det er begrenset tapspotensiale så lenge verdiene ikke forringes vesentlig.

For bedriftsmarkedsporteføljen er den totale kreditteksponeringen størst mot næringsseiendom og eiendomsprosjekter hvor engasjementene i all hovedsak er sikret med pant i fast eiendom. Det har de siste årene vært lave tap på utlån og banken følger aktivt opp løpende engasjementer.

Individuelle tapsavsetninger var ved utgangen av 2017 på 42 millioner kroner, hvorav 37 millioner kroner i tapsavsetning knyttet til bedriftsmarkedet. For nærmere spesifisering, se note 11.

Bankens portefølje av rentebærende verdipapirer innebærer også kredittrisiko. Styret har gjennom bankens markedsstrategi vedtatt rammer for maksimal portefølje av rentebærende verdipapirer, samt maksimalrammer for eksponering per bransje og utsteder. Hovedtyngden av bankens beholdning av rentebærende verdipapirer omfatter verdipapirer utstedt av den norske stat, banker, kredittforetak og store industriforetak med høy kredittverdighet. Alle verdipapirene er denominert i norske kroner.

Det er styrets vurdering at bankens kredittrisiko er moderat.

Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som skyldes endringer i observerbare markedsvariabler på verdipapirer som renter, kredittverdighet, valuta og verdipapirkurser. Styring av markedsrisiko skjer gjennom styrevedtatte rammer. Administrasjonen rapporterer periodisk til styret bankens posisjoner i forhold til rammene.

Ved en endring i markedsrenten kan Sparebanken Telemark parallelt gjennomføre renteendringer for alle finansielle balanseposter unntatt de som har rentebindingstid. Basert på risikobildet per 31.12.17 ville den økonomiske konsekvens av renteøkning på 2 prosentenheter utgjøre en rentekostnad på om lag 15 millioner kroner på årsbasis for hele bankens balanse ref. note 16.

Det er styrets vurdering at bankens markedsrisiko er lav.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at banken ikke er i stand til å overholde sine betalingsforpliktelser. Bankens utarbeider årlig en likviditetsstrategi som blant annet tar for seg bankens likviditetsrisiko.

Bankens likviditetsrisiko avdekkes gjennom bankens likviditetsreserve/buffer. Hovedmålet for banken er å opprettholde bankens overlevelsessevne i en normalsituasjon, uten ekstern finansiering i 12 måneder. I tillegg skal banken overleve minimum 90 dager i en «stor stress» -situasjon der man ikke har tilgang på funding fra kapitalmarkedet. Ved utgangen av 2017 hadde banken tilstrekkelig med likviditet og reserve til å fortsette sin aktivitet i over 12 måneder uten tilførsel av ekstern likviditet. Sensitivitetsanalyser i forhold til bankens likviditetsrisiko rapporteres periodisk til bankens styre og ledelse. I tillegg er det etablert en beredskapsplan for håndtering av likviditetskriser.

Innskudd fra kunder er bankens viktigste finansieringskilde. Sparebanken Telemark hadde en innskuddsdekning på om lag 70 prosent ved utgangen av året. Banken har en ramme som sier at innskuddsdekningen skal være minimum 65 prosent, og med et mål på 75 prosent.

Likviditeten i Sparebanken Telemark har vært tilfredsstillende i 2017, og ved utgangen av året har banken en likviditetsbuffer (LCR) på 296 (159) prosent som er godt over minimumskravet som per 31.12.17 er på 100 prosent. Gjennomsnittlig LCR har vært 169 (162) prosent i 2017.

Gjennomsnittlig løpetid på langsiktig obligasjonsfinansiering var ved utgangen av 2017 på 2,9 (2,8) år. Banken har også gjennom 2017 søkt å redusere likviditetsrisikoen ved å legge til rette for bruk av alternative finansieringskilder. Overføring av lån til SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS er fortsatt det viktigste tiltaket. Sparebanken Telemark hadde per 31.12.17 overført lån til en verdi av 8.491 millioner kroner til SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS 29,8 (28,4) prosent av brutto utlån), hvorav overføringen til SpareBank 1 Boligkreditt AS er på 7.862 millioner kroner og overføringen til SpareBank 1 Næringskreditt AS er på 630 millioner kroner.

Det er styrets vurdering at bankens likviditetsrisiko er lav.

Eierrisiko

Eierrisikoen er risikoen for at Sparebanken Telemark blir påført negative resultater fra eierposter i strategisk eide selskap og /eller må tilføre ny egenkapital til disse selskapene.

Sparebanken Telemark har i hovedsak eierrisiko gjennom indirekte eierandeler i SpareBank 1 Gruppen AS (1,5 prosent) og BN Bank ASA (2,5 prosent) samt direkte eierandeler i SpareBank 1 Boligkreditt AS (4,5 prosent), Sparebank 1 Næringskreditt AS (3,7 prosent), SpareBank1 Kredittkort AS (4,0 prosent), SpareBank 1 SMN Finans AS (4,2 prosent), SpareBank 1 Markets AS (0,7 prosent), Sparebanken Østlandet (0,4 prosent) og SpareBank 1 Betaling AS (3,0) prosent.

Bankens eierrisiko vurderes som lav.

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko er risiko for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser. Styling av operasjonell risiko tar utgangspunkt i «Policy for risiko- og kapitalstyring». Det utføres årlig en vurdering av operasjonell risiko i alle vesentlige forretnings- og støtteprosesser i banken. Dette inkluderer vurdering og oppfølging av handlingsplaner for identifisert risiko. Innenfor de enkelte fagområder (forretnings – og støtteprosesser) er det definert risikoer med tilhørende kontroll- og styringstiltak. Bankene bruker en taps- og hendelsesdatabase (ProAware) hvor registrering av uønskede hendelser inngår. Den enkelte leder gjør en vurdering av etterlevelse og kvalitetsnivå innen sitt ansvarsområde og rapporterer dette oppover i organisasjonen. Årlig utarbeides det en lederbekreftelse av risikostyringen i banken.

Kapitalberegningen for operasjonell risiko er foretatt etter basismetoden slik den er beskrevet i Kapitalkravforskriften. Med bakgrunn i overnevnte styrings- og kontrollhandlinger mener styret at banken har tilfredsstillende kontroll.

Det er styrets vurdering at bankens operasjonelle risiko er lav.

PSD2 (Revised Payment Services Directive) er et EU direktiv som regulerer betalingstjenester i EUs indre marked. Siden Norge er medlem av EØS omfatter dette også Norge. En av intensjonen med PSD2 er å legge til rette for økt konkurranse i markedet, og betalingstjenester vil kunne utføres ved hjelp av andre tilbydere enn de tradisjonelle bankene. Disse tilbyderne/aktørene (som altså ikke trenger å være bank) kan utføre rene betalingstjenester på vegne av kundene, samt innhente informasjon fra kundens

konti og sammenstille disse på tvers av bankene dersom kunden har kundeforhold i flere banker.

Bankene må derfor tilpasse sine konto tjenester, slik at kunden kan benytte andre tilbydere av betalingstjenester for å utføre sine betalinger eller sammenstille sine kontodata. Det foregår nå et omfattende samarbeid i banknæringen med å forberede innføringen av PSD2 slik at det tilrettelegges for de nye aktørene.

Compliance (etterlevelse)

Sparebanken Telemark arbeider kontinuerlig med etablering og vedlikehold av gode prosesser for å sikre etterlevelse av gjeldende lover og forskrifter. Styret vedtar bankens prinsipper for overordnet styring og kontroll. Retningslinjer for compliance er godkjent av administrerende banksjef.

EUs arbeid med å harmonisere regelverket innenfor EU/EØS området medfører en rekke nye reguleringer som banken må tilpasse seg. Nye reguleringer vil fortløpende inkluderes i bankens rutiner og retningslinjer.

Kapitalstyring

Banken skal ha en moderat risikoprofil der ingen enkelthendelser skal kunne skade bankens finansielle stilling i alvorlig grad. Bankene har som målsetting å opprettholde nåværende «rating» for derved å sikre en langsiktig og god tilgang på ordinære innlån fra kapitalmarkedene. Størrelsen på bankens kapital skal være i samsvar med en slik ambisjon.

Styret i banken gjør løpende vurderinger av kapital situasjonen og fremtidige kapitalkrav. Styret legger vekt på at banken skal være tilstrekkelig kapitalisert til å innfri regulatoriske krav og markedsmessige krav. I 2017 har banken lagt ut et ansvarlig obligasjonslån pålydende 50 millioner kroner og en fondsobligasjon pålydende 100 millioner kroner. Dette har styrket soliditeten til banken med 1,2 prosentpoeng i kapitaldekning (se omtale over).

Ved maksimalt pådrag av motsyklisk konjunkturbuffer³ kan det regulatoriske kravet til ren kjernekapitaldekning for en ikke-systemviktig bank bli på 12,5 prosent, kjernekapitaldekning 14,0 prosent og kapitaldekning 16,0 prosent.

Høsten 2017 mottok banken Finanstilsynets Pilar 2 -krav⁴ på som ble på 2,2 prosentpoeng.

Som følge av dette kravet har banken oppjustert sine interne soliditetskrav, og i strategiprosessen høsten 2017 ble bankens interne minimumskrav til ren kjernekapitaldekning satt til minimum 16 prosent, kjernekapitaldekning på 17 prosent og kapitaldekning

³ Motsyklisk kapitalbuffer per 31.12.2017 er økt til 2,0 prosent.

⁴ Med hjemmel i Finansforetaksloven § 13-6 syvende ledd annet punkt.

på 19 prosent. Bankens interne fastsatte soliditetskrav inkludere management buffer på 0,8 prosentpoeng.

Ved utgangen av 2017 hadde banken en ren kjernekapitaldekning på 18,0 (17,6) prosent, kjernekapitaldekning på 18,5 (17,6) prosent og kapitaldekning på 19,6 (18,1) prosent.

Eiendomsdrift

I 2017 er bankens lokaler i Lunde solgt til Midt-Telemark Næringsutvikling og det er i samarbeid med banken etablert Nome kompetansehus, der banken er leietaker.

Datterselskapet Tufta Eiendom har helt på slutten av 2017 inngått kontrakter for salg av to eiendommer på Notodden. Salget av disse eiendommene gjennomføres i første kvartal 2018.

Utsiktene fremover

Bedriftene rapporterer om god etterspørsel og høy aktivitet. Husholdningenes etterspørsel er også god og har så langt ikke blitt påvirket av utviklingen i boligprisene. Arbeidsmarkedet har utviklet seg positivt med fallende arbeidsledighet. Hovedstyret i Norges Bank har som følge av den positive utviklingen gitt uttrykk for at perioden med svært lave styringsrenter er over. Gjennom endring av rentebanen på rentemøtet i desember i fjor signaliserte banken at styringsrenten vil kunne heves i fjerde kvartal i år. Veksten i privat konsum forventes å bli moderat, blant annet fordi reallønnsveksten fortsatt er lav. En gradvis normalisering av pengepolitikken er nødvendig for å sikre finansiell stabilitet, men en høy gjeld blant husholdningene vil nok føre til at renten ikke kan heves raskt. Hensynet til kronkursen vil også påvirke utviklingen i rentenivået.

Telemark har historisk hatt en svakere økonomisk utvikling enn gjennomsnittet av fylker i Norge, både når det gjelder befolkningsutvikling, sysselsetting og verdiskapning i næringslivet. Gjennom tidligere omstillinger i næringslivet er fylket blitt mindre avhengig av utviklingen i råvarepriser, og næringslivet har derfor de senere år hatt en god utvikling. Den registrerte ledigheten hos NAV ved utgangen av 2017 var på 2,4 prosent i Telemark mot 2,5 prosent for landet som helhet.

Styret skrev i fjor at prisutviklingen på boliger og lønnsutviklingen i Telemark i liten grad har vært drevet frem av oljesektoren. Fallhøyden i boligpriser og den generelle økonomiske aktiviteten er derfor lavere i vårt fylke sammenlignet med landsgjennomsnittet. Boligprisene i Telemark ble i 2017 påvirket av prisetallet i de større byene i Norge, men vi fikk som forventet

en mindre priskorreksjon enn landet for øvrig. For året under ett økte boligprisene i Telemark med om lag 4 prosent. Grenland hadde en prisvekst på 2 prosent. Styret har i sin strategi lagt til grunn et hovedscenarior i tråd med forventet utvikling i norsk økonomi der Telemark fortsetter sin gode utvikling.

Styret forventer imidlertid at presset på utlåsmarginer i Telemark opprettholdes. Videre forventer styret at kostnader knyttet til teknologisk utvikling fortsatt vil øke sterkere enn andre kostnader. Det er også en risiko for at bankens finansielle kostnader øker som følge av dagens svært lave kredittpåslag. For å opprettholde bankens gode lønnsomhet blir det viktig å fortsette arbeidet for å bedre kostnadseffektiviteten, ha fokus på kapitaleffektive produkter, samtidig som banken viderefører arbeidet med å tilby kundene gode selvbetjeningskonsepter.

Det kan fremdeles knyttes usikkerhet til utviklingen i norsk økonomi. Boligprisene er høye og gjeldsbyrden til husholdningene er stor. I en situasjon hvor rentene forventes å øke, er norsk økonomi sårbar. Det er en risiko for at renteutviklingen kan påvirke etterspørsel etter varer og tjenester negativt, med åpenbare uheldige ringvirkninger til aktivitetsnivået i næringslivet.

Styret har i sin strategi derfor lagt vekt på å styrke bankens soliditet med høy ren kjernekapital, lav risiko i verdipapirporteføljen og god likviditet.

Styret vil takke alle kunder og forbindelser for et godt samarbeid i 2017, og vi ser frem til et godt 2018. Styret vil også rette en takk til bankens ansatte for deres innsats og bidrag til bankens gode resultater i året som gikk.

Styret i Sparebanken Telemark

Porsgrunn, 6. mars 2018

Per Richard Johansen
Styrets leder

Per Wold

Anne Berg Behring

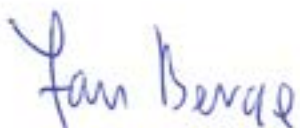
Ingeborg Fogt Bergby

Anja K. Hjelseth

Jan Erling Nilsen

Jan Berge

May Britt Boye

Per Halvorsen
Adm.banksjef

7 RESULTAT

Morbank				Konsern	
2016	2017		Noter	2017	2016
584 030	616 889	Renteinntekter	19	615 693	582 761
234 611	242 438	Rentekostnader	19	242 049	234 234
349 419	374 452	Netto renteinntekter		373 644	348 527
159 036	181 271	Provisjonsinntekter	20	206 984	185 011
21 588	21 590	Provisjonskostnader	20	21 590	21 588
26 015	2 495	Andre inntekter	20	8 872	33 932
163 463	162 176	Netto provisjons- og andre inntekter		194 266	197 355
46 888	62 437	Utbytte	21	10 939	24 986
-	-	Netto resultat fra felleskontrollert virksomhet	21, 29	34 080	30 866
10 598	7 955	Netto resultat fra andre finansielle investeringer	21	7 955	10 598
57 487	70 392	Netto resultat fra finansielle investeringer		52 974	66 450
570 370	607 020	Sum netto inntekter		620 884	612 332
141 816	122 866	Lønnskostnader	22, 24	144 884	162 881
118 841	123 621	Annen driftskostnad	23	125 309	122 545
25 486	9 556	Av- og nedskrivninger	30	11 925	28 192
286 143	256 043	Sum kostnader		282 118	313 617
284 226	350 977	Resultat før tap og skatt		338 766	298 716
117	-4 651	Tap på utlån og garantier	11	-4 651	117
1 467	-3 300	Gevinst, tap og nedskrivning(-) av verdipapirer som er anleggsmidler	29		1 467
285 576	352 329	Resultat før skatt		343 417	300 066
61 093	74 451	Skattekostnad	25	75 668	62 434
224 484	277 878	Årsresultat		267 749	237 631
		Majoritetensandel av årsresultatet		266 571	236 052
		Minoritetensandel av årsresultatet		1 178	1 579
kr 12,50	kr 14,95	Resultat per. egenkapitalbevis		kr 14,41	kr 13,23

Utvidet resultat

Morbank		Oppstilling over andre inntekter og kostnader		Konsern	
2016	2017		Noter	2017	2016
224 484	277 878	Årsresultat		267 749	237 631
		Poster som reverseres over resultat			
-8 400	9 993	Endring i virkelig verdi for investeringer tilgjengelig for salg	28	9 993	-8 400
		Andel andre inntekter og kostnader fra felleskontrollert virksomhet	29	-2 854	
		Poster som ikke reverseres over resultat			
5 142	-23 089	Estimatavvik IAS 19 pensjon	24, 25	-23 089	5 142
-3 258	-13 095	Sum over andre inntekter og kostnader		-15 949	-3 258
221 226	264 782	Totalresultat		251 800	234 373
		Majoritetensandel av årsresultatet		250 622	232 794
		Minoritetensandel av årsresultatet		1 178	1 579

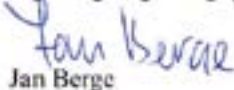
8 BALANSE

Morbank			Konsern			
01.01.16	31.12.16	31.12.17	Note	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Eiendeler						
92 683	38 030	133 894		133 894	38 030	92 683
469 494	886 622	1 075 976	14	1 075 976	886 622	469 494
17 825 089	19 084 644	19 997 635	8-12	19 959 710	19 043 786	17 781 862
-168 602	-142 120	-120 762	8-11	-120 762	-142 120	-168 602
17 656 487	18 942 524	19 876 874		19 838 948	18 901 666	17 613 260
<i>Netto utlån til og fordringer på kunder</i>						
1 106 110	836 831	917 551	27	917 551	836 831	1 106 110
11 007	4 210	3 974	17	3 974	4 210	11 007
530 082	580 103	673 394	28	673 394	580 194	530 083
32 164	32 164	28 864	29			
50 884	56 634	85 838	29	211 849	201 095	184 304
126 130	126 149	119 773	30	168 446	177 407	179 228
13 071	7 499	15 431	25	15 162	6 458	11 524
44 321	52 861	4 623	31	15 111	61 259	53 847
20 132 433	21 563 626	22 936 191		23 054 306	21 693 771	20 251 540
Sum eiendeler						
Gjeld						
150 000	150 000	150 112	33	150 112	150 000	150 000
12 591 408	13 211 321	14 080 421	32	14 068 040	13 196 400	12 577 008
4 957 165	5 416 296	5 551 909	33	5 551 909	5 416 296	4 957 165
31 314	14 974	13 119	17	13 119	14 974	31 314
60 877	60 720	77 008	25	78 613	62 568	62 976
13 827	8 928	31 156	24	31 156	8 928	13 827
0	149 638	200 372	36	200 372	149 638	
81 266	108 447	59 615	34	67 933	116 681	89 150
17 885 858	19 120 323	20 163 712		20 161 255	19 115 483	17 881 440
Sum gjeld						
Egenkapital						
675 664	675 664	685 664	40	685 664	675 664	675 664
1 876	1 876	1 876		1 876	1 876	1 876
169 727	236 094	289 706		289 706	236 094	169 727
		100 000		100 000		
1 376 709	1 515 468	1 671 040		1 671 040	1 515 468	1 376 709
22 600	14 200	24 193		24 193	14 200	22 600
				117 437	131 597	120 029
				3 136	3 389	3 495
2 246 576	2 443 302	2 772 479	6	2 893 052	2 578 288	2 370 100
20 132 433	21 563 625	22 936 191		23 054 306	21 693 771	20 251 540
Sum egenkapital og gjeld						
Poster utenom balansen:						
6 770 783	7 569 258	8 491 345		8 491 345	7 569 258	6 770 783
<i>Portefølje overført til kredittforetak</i>						

Styret i Sparebanken Telemark
Porsgrunn, 6. mars 2018

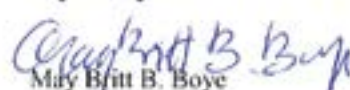

Per Richard Johansen
Styrets leder

Ingeborg Føgt Bergby

Jan Berge

Per Wold

Anja K. Hjelseth

May Bfitt B. Boye

Jan Erling Nilsen

Anne Berg Behring

Per Halvorsen
Adm. banksjef

9 EGENKAPITALENDRING

Endringer i egenkapitalen morbank	Eier- andels- kapital	Overkurs- fond	Utjevning- fond	Spare- bankens fond	Fond for urealiserte gevinster	Hybrid- kapital	Annen egenkapital	Sum majoritets- interesser	Minoritets- interesser	Sum Egenkapital
Egenkapital 01.01.16	675 664	1 876	169 727	1 376 709	22 600			2 246 576		2 246 576
Utbytte fra 2015, utbetalt 2016			-20 000	-4 500				-24 500		-24 500
Årsresultat			84 433	140 051				224 484		224 484
<i>Poster som reverseres over resultat:</i>										
Endring i virkelig verdi for investeringer tilgjengelig for salg					-8 400			-8 400		-8 400
<i>Poster som ikke reverseres over resultat:</i>										
Estimatavvik IAS 19 Pensjon			1 934	3 208				5 142		5 142
Egenkapital 31.12.16	675 664	1 876	236 094	1 515 468	14 200			2 443 302		2 443 302
Egenkapital 01.01.17	675 664	1 876	236 094	1 515 468	14 200			2 443 302		2 443 302
Utbytte fra 2016, utbetalt 2017			-40 000	-4 500				-44 500		-44 500
Emisjon	10 000							10 000		10 000
Fondsobligasjon						100 000		100 000		100 000
Utbetalte renter fondsobligasjoner			-408	-697				-1 105		-1 105
Årsresultat			102 540	175 338				277 878		277 878
<i>Poster som reverseres over resultat:</i>										
Endring i virkelig verdi for investeringer tilgjengelig for salg					9 993			9 993		9 993
<i>Poster som ikke reverseres over resultat:</i>										
Estimatavvik IAS 19 Pensjon			-8 520	-14 569				-23 089		-23 089
Egenkapital 31.12.17	685 664	1 876	289 706	1 671 039	24 193	100 000		2 772 479		2 772 479

Endringer i egenkapitalen konsern	Eier- andels- kapital	Overkurs- fond	Utjevning- fond	Spare- bankens fond	Fond for urealiserte gevinster	Hybrid- kapital	Annen egenkapital	Sum majoritets- interesser	Minoritets- interesser	Sum Egenkapital
Egenkapital 01.01.16	675 664	1 876	169 727	1 376 709	22 600		120 029	2 366 605	3 495	2 370 100
Utbytte fra 2015, utbetalt 2016			-20 000	-4 500				-24 500	-1 685	-26 185
Årsresultat			84 433	140 051			11 568	236 052	1 579	237 631
<i>Poster som reverseres over resultat:</i>										
Endring i virkelig verdi for investeringer tilgjengelig for salg					-8 400			-8 400		-8 400
<i>Poster som ikke reverseres over resultat:</i>										
Estimatavvik IAS 19 Pensjon			1 934	3 208				5 142		5 142
Egenkapital 31.12.16	675 664	1 876	236 094	1 515 468	14 200		131 597	2 574 899	3 389	2 578 288
Egenkapital 01.01.17	675 664	1 876	236 094	1 515 468	14 200		131 597	2 574 899	3 389	2 578 288
Utbytte fra 2016, utbetalt 2017			-40 000	-4 500				-44 500	-1 432	-45 932
Emisjon 2017	10 000							10 000		10 000
Fondsobligasjon						100 000		100 000		100 000
Utbetalte renter fondsobligasjoner			-408	-697				-1 105		-1 105
Årsresultat			102 540	175 338			-11 307	266 571	1 178	267 749
<i>Poster som reverseres over resultat:</i>										
Endring i virkelig verdi for investeringer tilgjengelig for salg					9 993			9 993		9 993
Andel andre inntekter og kostnader fra felleskontrollert virksomhet							-2 854	-2 854		-2 854
<i>Poster som ikke reverseres over resultat:</i>										
Estimatavvik IAS 19 Pensjon			-8 520	-14 569				-23 089		-23 089
Egenkapital 31.12.17	685 664	1 876	289 706	1 671 040	24 193	100 000	117 437	2 889 916	3 135	2 893 051

10 KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Morbank				Konsern	
2016	2017		Noter	2017	2016
		Kontantstrøm fra virksomheten			
285 576	352 329	Resultat før skatt		343 417	300 066
		Netto resultat fra felleskontrollert virksomhet	29	-34 080	-30 866
-1 467	3 300	Tap/gevinst finansielle anleggsmidler			-1 467
-5 501	-3 814	Verdiendringer på finansielle eiendeler vurdert til virkelig verdi		-3 814	-5 501
25 486	9 556	Av- og nedskrivninger	30	11 925	28 192
117	-4 651	Tap på utlån	11	-4 651	117
-61 309	-56 803	Betalbare skatter	25	-57 918	-63 407
-1 297 172	-926 053	Endring utlån og andre eiendeler	8	-928 985	-1 299 541
619 913	869 212	Endring innskudd fra kunder	32	871 752	619 392
-417 128	-189 354	Endring utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	14	-189 354	-417 128
264 975	-76 914	Endring rentebærende verdipapirer	27	-76 914	264 975
-8 538	42 738	Endring øvrige fordringer		40 819	-7 465
31 135	-58 986	Endring annen kortsiktig gjeld		-59 135	31 484
-563 913	-39 441	Netto kontantstrøm fra virksomheten		-86 939	-581 151
		Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter			
-25 504	-3 180	Endring varige driftsmidler	30	-3 926	-26 370
-58 109	-112 494	Endring aksjer, egenkapitalbevis og andeler	28	-62 819	-38 373
-83 613	-115 674	Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		-66 745	-64 743
		Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter			
465 928	135 849	Endring låneopptak finansielle innlån	33	135 849	465 928
149 638	149 630	Endring låneopptak ansvarlig lån	36	149 630	149 638
-22 693	-34 500	Utbetalt utbytte/gaver		-35 932	-24 325
592 873	250 979	Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		249 548	591 241
-54 653	95 864	Sum endring likvider i året		95 864	-54 653
92 683	38 030	Likviditetsbeholdning 1.1		38 030	92 683
38 030	133 894	Likviditetsbeholdning 31.12		133 894	38 030
-54 653	95 864	Netto endring likvider i året		95 864	-54 653

11 NOTER TIL REGNSKAPET

- 26 1. GENERELL INFORMASJON
- 26 2. REGNSKAPSPRINSIPPER
- 31 3. KRITISKE ESTIMATER OG VURDERINGER
VEDRØRENDE BRUK AV REGNSKAPSPRINSIPPER
- 32 4. FØRSTEGANGSANVENDELSE AV IFRS
- 37 5. SEGMENTINFORMASJON
- 38 6. KAPITALDEKNING
- 39 7. FINANSIELL RISIKOSTYRING

KREDITTRISIKO

- 41 8. UTLÅN TIL OG FORDRINGER PÅ KUNDER
- 42 9. OVERFØRING AV FINANSIELLE EIENDELER
- 43 10. ALDERSFORDELING PÅ FORFALTE, MEN IKKE
NEDSKREVNE UTLÅN
- 44 11. TAP PÅ UTLÅN OG GARANTIER
- 45 12. MAKSIMAL KREDITTRISIKOEKSPONERING, IKKE
HENSYNTATT PANTSTILLELSER
- 46 13. KREDITTRISIKOEKSPONERING FOR HVER
INTERNE RISIKORATING
- 46 14. FORDRINGER PÅ OG GJELD TIL
KREDITTINSTITUSJONER
- 46 15. KREDITTKVALITET PER KLASSE AV FINANSIELLE
EIENDELER

MARKEDSRISIKO

- 48 16. MARKEDSRISIKO KNYTTET TIL RENTERISIKO
- 49 17. FINANSIELLE DERIVATER
- 49 18. FORFALLSANALYSE AV EIENDELER OG
FORPLIKTELSER/ LIKVIDITETSRISIKO

RESULTATREGNSKAPET

- 51 19. NETTO RENTEINNTEKTER
- 52 20. NETTO PROVISJONSINNTEKTER OG ANDRE
INNTEKTER
- 53 21. NETTO RESULTAT FRA FINANSIELLE
INVESTERINGER
- 53 22. LØNNSKOSTNADER OG YTELSE TIL LEDENDE
ANSATTE OG TILLITSVALGTE
- 55 23. ANDRE DRIFTSKOSTNADER
- 56 24. PENSJONER
- 58 25. SKATT

BALANSE

- 59 26. KLASIFISERING AV FINANSIELLE INSTRUMENTER
OG MÅLING TIL VIRKELIG VERDI
- 62 27. RENTEBÆRENDE VERDIPAPIRER
- 63 28. AKSJER, EGENKAPITALBEVIS OG ANDELER
- 64 29. EIERINTERESSER I KONSERNSELSKAP OG
FELLESKONTROLLERTE VIRKSOMHETER (FKV)
- 66 30. VARIGE DRIFTSMIDLER
- 66 31. ANDRE EIENDELER
- 66 32. INNSKUDD FRA KUNDER
- 66 33. FINANSIELLE INNLÅN
- 67 34. ANNEN GJELD OG FORPLIKTELSER
- 68 35. GARANTIER
- 68 36. ANSVARLIG LÅNEKAPITAL

ØVRIGE OPPLYSNINGER

- 69 37. NÆRSTÅENDE PARTER
- 70 38. RESULTAT PER EGENKAPITALBEVIS OG
BEREGNING AV EGENKAPITALBEVISBRØK
- 71 39. EGENKAPITALBEVISEIERE OG SPREDNING AV
EGENKAPITALBEVIS
- 71 40. IFRS 9 FINANSIELLE INSTRUMENTER

11 NOTER TIL REGNSKAPET

Note 1 Generell informasjon

Beskrivelse av virksomheten

Sparebanken Telemark tilbyr bank- og forsikringstjenester for person- og bedriftsmarkedet i Telemark og for telemarkinger. Sparebanken Telemarks virksomhet er bygget på målsetning om å være en solid og god lokal aktør som skaper verdier i vår region. Med en kombinasjon av lokal tilstedeværelse, solid rådgiverkompetanse og god tilgjengelighet ved gode digitale løsninger er målsetningen å levere gode kundeopplevelser. Bankens styrker er bygget på nærhet til kundene og raske, effektive beslutningsprosesser. God lokalkunnskap og høy faglig kompetanse gjør kundebehandlingen fleksibel og effektiv. Sparebanken Telemark er en del av SpareBank 1 Alliansen. Bankens visjon, verdier, mål og forretningside er vedtatt av styret og inntatt i årsrapporten.

Sparebanken Telemark

Sparebanken Telemark har sin forretningsadresse i Storgata 117, Porsgrunn og kontorer i Skien, Bamble,

Nome, Bø og Notodden. EiendomsMegler 1 Telemark er samlokalisert på bankens kontorer i Porsgrunn, Skien, Bø og på Notodden. Konsernet Sparebanken Telemark består av morbanken og tre datterselskaper; Tuftte Eiendom AS (100 prosent), Sparebankgården AS (100 prosent) og EiendomsMegler 1 Telemark AS (56 prosent).

I tillegg har banken tre felleskontrollerte selskaper SamSpar AS (7,8 prosent), SamSpar Bankinvest AS (12,3 prosent) og EiendomsMegler 1 Næringsmegling AS (50 prosent).

Bankens organisasjonsnummer er 937.891.334. Banken opererer i Norge og reguleres av norsk rett. Årsregnskapet for 2017 ble vedtatt av styret 06.03.2018.

Valuta

Presentasjonsvalutaen er i norske kroner som også er morselskapets funksjonelle valuta. Alle beløp er angitt i tusen kroner med mindre noe annet er oppgitt.

Note 2 Regnskapsprinsipper

Grunnlaget for utarbeidelse av årsregnskapet

Banken har besluttet å avlegge årsregnskapet etter Internasjonale standarder for finansiell rapportering (IFRS) fra og med årsregnskapet for 2017.

For nærmere detaljer og effekter av overgangen fra god regnskapsskikk i Norge til IFRS vises til note 4.

Selskaps- og konsernregnskapet er derfor fra 2017 avlagt i samsvar Internasjonale standarder for finansiell rapportering (IFRS) som er godkjent av EU og gjort gjeldende i Norge etter forskrift om IFRS-forordning og regnskapsloven, for regnskapsår som starter 1. januar 2017 eller senere.

Selskaps- og konsernregnskapet er avlagt under forutsetningen om fortsatt drift.

IFRS standarder og fortolkninger som er vedtatt men ikke trådt i kraft i 2017

Nye og endrede regnskapsstandarder og fortolkninger utgitt av IASB vil kunne påvirke konsernets fremtidige rapportering. Alle mulige effekter av de nye standardene er ikke gjennomgått, men i det følgende vil de endringer som kan tenkes å påvirke konsernets fremtidige rapportering i vesentlig grad omtales.

IFRS 9 Finansielle instrumenter

IFRS 9 Finansielle instrumenter skal erstatte dagens IAS 39 Finansielle instrumenter innregning og måling. IFRS 9 omhandler innregning, klassifisering og måling, nedskrivning, fraregning og sikringsbøkføring. IFRS 9 er gjeldende fra 01.01.18 og er godkjent av EU. Konsekvenser og utredninger knyttet til IFRS 9 er inntatt i note 40 til regnskapet.

IFRS 15 Inntekter fra kundekontrakter

IFRS 15 er et omfattende rammeverk for inntektsføring etter IFRS som erstatter så godt som all tidligere veiledning på inntektsføring, med unntak av finansielle instrumenter innenfor virkeområdet til IFRS 9. Standarden trer i kraft 01.01.18. Konsernet har vurdert virkningen av IFRS 15 Inntekter fra kundekontrakter og ser ikke at denne vil få vesentlige konsekvenser.

IFRS 16 Leieavtaler

IFRS 16 Leieavtaler – innebærer at leietaker innregner en finansiell forpliktelse på å betale leie med en tilhørende rett til å bruke den underliggende eiendel. Til tross for store endringer på leietakersiden, vil

regnskapsføringen hos utleier i stor grad beholdes uforandret. Kravene til tilleggsopplysninger utvides for både leietaker og utleier. Standarden trer i kraft 01.01.19. Banken har vurdert virkningen av IFRS 16 Leieavtaler og ser ikke at disse vil få vesentlige konsekvenser selskaps- og konsernregnskapet.

I det etterfølgende beskrives de viktigste regnskapsprinsippene som er benyttet ved utarbeidelse av selskaps- og konsernregnskapet. Der ikke noe annet er særskilt presisert, er regnskapsprinsippene de samme for morbank og konsern. Disse prinsippene er benyttet på samme måte i alle perioder som er presentert, dersom ikke annet fremgår av beskrivelsen.

Konsolidering

Konsernregnskapet omfatter banken og dens datterselskap. Som datterselskap regnes alle selskap hvor banken har kontroll, det vil si rett til å styre de relevante aktiviteter ref. kriterier i IFRS 10.

Datterselskaper er konsolidert fra det tidspunkt banken har overtatt kontroll, og det tas ut av konsolideringen fra det tidspunkt banken gir fra seg kontroll. Alle mellomværende, inntekter, samt kostnader mellom konsernselskaper er eliminert fullt ut. Minoritetens andel av konsernets resultat blir presentert i egen linje under resultat etter skatt i resultatregnskapet. I egenkapitalen vises minoritetens andel som en egen post.

I bankens selskapsregnskap er aksjer i datterselskap bokført til historisk kost. Ved indikasjon på verdifall foretas nedskrivningstest.

Felleskontrollert virksomhet

En felleskontrollert virksomhet er en virksomhet der to eller flere parter har felles kontroll og er kjennetegnet ved at partene er bundet av en kontraktsregulert ordning som gir to eller flere av disse partene felles kontroll over den felleskontrollerte virksomheten.

SpareBank 1 Gruppen eies med 19,5 prosent hver av SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 SMN, SpareBank 1 Nord-Norge og Samarbeidende Sparebanker AS. Øvrige eiere er SpareBank 1 Østlandet (13,4 prosent) og LO (9,6 prosent). BN Bank ASA eies med 33 prosent av SpareBank 1 SMN, 23,5 prosent av SpareBank 1 SR-Bank, 23,5 prosent av SpareBank 1 Nord-Norge og 20 prosent av Samarbeidende Sparebanker Bankinvest AS. Styringsstrukturen for SpareBank 1-samarbeidet er regulert i en avtale mellom eierne. Disse to SamSpar-selskapene regnskapsfører investeringene i felleskontrollert virksomhet etter egenkapitalmetoden.

Banken eier 7,82 prosent av Samarbeidende Sparebanker AS og 12,32 prosent av Samarbeidende

Sparebanker Bankinvest AS. Styringsstrukturen i Samarbeidende Sparebanker samarbeidet er også regulert i en avtale mellom eierne som tilfredsstiller felleskontrollert virksomhet.

I tillegg har banken et felleskontrollert selskap EiendomsMegler 1 Næringsmegler, hvor banken eier 50 prosent og resterende 50 prosent eies av SpareBank 1 BV.

Investeringene i disse tre selskapene regnskapsføres etter egenkapitalmetoden i konsernregnskapet og kostmetoden i morbankregnskapet se note 29.

Konter og fordringer på sentralbanker

Konter består av konter i NOK og valuta, samt innskudd i Norges Bank.

Finansielle instrumenter

Innregning og fraregning

Finansielle eiendeler og forpliktelser innregnes på det tidspunktet banken blir part i instrumentenes kontraktmessige betingelser.

Finansielle eiendeler fraregnes når de kontraktmessige rettighetene til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen er utløpt, eller når rettighetene til kontantstrømmene fra eiendelen er overført på en slik måte at risiko og avkastning knyttet til eierskapet i det alt vesentlige er overført.

Finansielle forpliktelser fraregnes når de kontraktmessige betingelsene er innfridd, kansellert eller utløpt.

Første gangs måling av finansielle instrumenter

Finansielle instrumenter som vurderes til virkelig verdi over resultatet, måles til virkelig verdi på avtaletidspunktet ved første gangs innregning. Virkelig verdi vil normalt være transaksjonsprisen. Finansielle eiendeler og forpliktelser, som ikke er klassifisert i denne kategorien, måles til virkelig verdi med tillegg/ fradrag av direkte henførbare transaksjonskostnader ved første gangs innregning.

Etterfølgende måling

Måling til virkelig verdi

I utgangspunktet skal observerbare markedskurser legges til grunn for finansielle instrumenters virkelige verdi. Der observerbare markedskurser ikke finnes og virkelig verdi ikke kan utledes direkte eller indirekte fra observerbar input i markedet, benyttes ulike verdsettelsesteknikker. Dette er teknikker som til en viss grad kan innebære skjønsmessige vurderinger. Slike skjønsmessige vurderinger kan være likviditetsrisiko, kredittrisiko og volatilitet. Alle endringer i virkelig verdi innregnes direkte i resultatregnskapet, med mindre eiendelen er klassifisert som tilgjengelig for salg hvor verdiendringen inngår i totalresultatet.

Måling til amortisert kost

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi, verdsettes til amortisert kost og inntektene/kostnadene beregnes etter effektiv rentemetode. Den effektive renten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer innenfor forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av kontantstrømmene neddiskontert med den effektive renten.

Utlån og tap på utlån

Utlån til flytende rente måles til amortisert kost i samsvar med IAS 39.

Fastrentelån til kunder måles til virkelig verdi. Renterisikoen i fastrenteutlåne styres med renteswapper/derivater som måles til virkelig verdi. Det er bankens oppfatning at vurdering av fastrenteutlån til virkelig verdi gir mer relevant informasjon om verdiene i balansen. Gevinst og tap som skyldes endring i markedsverdi inngår i resultatet på finansielle instrumenter, mens renteelementet inngår i ordinære renteinntekter.

Vurdering av verdifall på utlån – individuelle nedskrivninger

Utlån nedskrives for kredittap på individuell basis dersom det foreligger objektive bevis på at slikt kredittap har inntruffet. Objektive bevis anses å foreligge ved vesentlige finansielle problemer hos debitor, betalingsmislighold eller andre vesentlige kontraktsbrudd, innvilget utsettelse av betaling eller ny kreditt til betaling av termin, avtalte endringer i rentesatsen eller i andre avtalevilkår som følge av problemer hos debitor, gjeldsforhandling hos debitor, annen finansiell restrukturering eller konkursbehandling.

Nedskrivningsbeløp beregnes som forskjell mellom balanseført verdi og nåverdi av estimerte fremtidige kontantstrømmer neddiskontert med utlånets effektive rente. Den effektive renten som benyttes for neddiskontering, blir ikke justert som følge av endring i utlånets kredittrisiko og lånebetingelser.

Reversering av tidligere nedskrivninger skjer i den utstrekning tap er redusert og objektivt kan knyttes til en hendelse inntruffet etter nedskrivningstidspunktet. Tapsvurdering blir foretatt kontinuerlig gjennom året og engasjementer hvor det tidligere er foretatt tapsavsetning blir revurdert periodisk. Friskmelding av tidligere tapsavsatte engasjementer skjer når dette er brakt i orden ved at gjeldende betalingsplan er fulgt og engasjementet ikke lenger er tapsutsatt.

Vurdering av verdifall på grupper av utlån - gruppenedskrivninger

Utlån som ikke har vært gjenstand for individuelle vurderinger for verdifall, vurderes samlet i grupper. Utlån som er vurdert individuelt, men hvor

nedskrivning ikke er foretatt, blir også vurdert i grupper. Gruppene er definert som utlån med like risiko- og verdiegenskaper basert på inndeling av kundene etter hovednæringer samt risikoklasse. Grupper av utlån nedskrives for verdifall dersom det foreligger objektive bevis for verdifall, som kan være negative endringer i nasjonale eller lokale økonomiske forhold for gruppen, eller dersom det i en regnskapsperiode skjer en netto negativ forflytning mellom risikoklasser, foretas det en nedskrivning på basis av bankens tapshistorikk for de aktuelle risikoklassene.

Misligholdte og tapsutsatte engasjementer

Samlet engasjement fra en kunde regnes som misligholdt og tas med i bankens oversikter over misligholdte engasjementer når forfalte avdrag eller renter ikke er betalt 90 dager etter forfall eller rammekreditter er overtrukket i 90 dager eller mer. Utlån og andre engasjementer som ikke er misligholdte, men hvor kundens økonomiske situasjon gjør det sannsynlig at banken vil bli påført tap, klassifiseres som tapsutsatte.

Konstaterte tap

Når det er overveiende sannsynlig at tapene er endelige, klassifiseres tapene som konstaterte tap. Konstaterte tap som er dekket ved tidligere foretatt individuelle nedskrivninger føres mot nedskrivningene. Konstaterte tap uten dekning i de individuelle nedskrivningene samt over- eller underdekning i forhold til tidligere nedskrivninger resultatføres.

Overtatte eiendeler

Som ledd i behandlingen av misligholdte lån og garantier, overtar banken i enkelte tilfeller eiendeler som har vært stilt som sikkerhet for slike engasjementer. Ved overtakelse verdsettes eiendelene til antatt realisasjonsverdi. Overtatte eiendeler som skal realiseres, klassifiseres som beholdninger eller anleggsmidler holdt for salg, og regnskapsføres etter henholdsvis IAS 2 eller IFRS 5.

Overføring av låneporteføljer

Banken har inngått avtale om juridisk salg av utlån med høy sikkerhet og pant i fast eiendom til SpareBank 1 Boligkreditt AS og SB1 Næringskreditt AS. Bankens vurderer at praktisk talt all risiko og avkastning ved eierskap knyttet til disse utlåne er overført. Alle overførte lån er fraregnet i bankens balanse. I henhold til inngått forvaltningsavtale med disse to selskapene i alliansen, forestår banken forvaltning av utlåne og opprettholder kundekontakten. I tillegg til salgssummen mottar banken et vederlag i form av løpende provisjoner for låne. Se note 20.

Verdipapirer og derivater

Verdipapirer og derivater består av aksjer, egenkapitalbevis og andeler, sertifikater og obligasjoner og rentederivater.

Banken har klassifisert sine aksjer, egenkapitalbevis og aksjefond som tilgjengelig for salg verdsatt til virkelig verdi med verdiendring over totalresultat (OCI). Sertifikater og obligasjoner (rentebærende verdipapirer) samt rentederivater klassifiseres til virkelig verdi med verdiendring over ordinært resultatet. De rentebærende verdipapirene følger opp av ledelsen som en portefølje på virkelig verdiverdibasis og banken har derfor benyttet opsjonen til virkelig verdimåling over ordinært resultat for disse verdipapirene.

Varige driftsmidler

Eiendom, anlegg og utstyr førstegangsinnregnes til anskaffelseskost og avskrives deretter lineært over forventet levetid etter IAS 16. Ved fastsetting av avskrivningsplan, splittes de enkelte eiendeler i nødvendig utstrekning opp i komponenter med forskjellig levetid, og det tas hensyn til estimert restverdi for bankens og konsernets eiendeler. Tomter og kunst avskrives ikke, men testes periodisk for nedskrivning ved indikasjoner på verdifall. Eiendom, anlegg og utstyr som avskrives, er gjenstand for en nedskrivningstest i samsvar med IAS 36, når omstendighetene indikerer det.

Banken har ikke klassifisert driftsmidler etter IAS 40.

Nedskrivning

Balanseført beløp av bankens eiendeler, blir gjennomgått på balansedagen, for å vurdere om det foreligger indikasjoner på verdifall. Dersom det foreligger slike indikasjoner, estimeres eiendelens gjenvinnbare beløp.

Nedskrivninger foretas når balanseført verdi av en eiendel eller kontantstrømgenererende enhet overstiger gjenvinnbart beløp. Nedskrivninger føres over resultatregnskapet. Nedskrivning av goodwill reverseres ikke.

For andre eiendeler reverseres nedskrivninger dersom det er en endring i estimater som er benyttet for å beregne gjenvinnbart beløp.

Innskudd

Innskudd fra kunder vurderes til amortisert kost.

Sikringsbokføring

Banken benytter virkelig verdi sikring for å styre sin renterisiko for gjeld ved utstedelse av verdipapirer til fastrente. Banken vurderer og dokumenterer sikringsens effektivitet, både ved førstegangs klassifisering og på løpende basis i samsvar med IAS 39. I sin sikringsaktivitet sikrer banken seg mot verdiendringer som skyldes bevegelser i markedsrenten. Endringer i kredittspread er derfor ikke hensyntatt i sikrings-effektiviteten eller

verdivurderingen. Ved virkelig verdi sikring blir sikringsinstrumentet regnskapsført til virkelig verdi og sikringsobjektet blir regnskapsført til amortisert kost justert for endring i virkelig verdi av den sikrede risiko. Endringer i disse verdiene fra inngående balanse blir resultatført.

Banken inngår sikringsforretninger med anerkjente banker for å redusere egen risiko. Derivatforretningene er knyttet til ordinær bankvirksomhet og gjennomføres for å redusere risiko knyttet til bankens innlån i finansmarkedene og for å avdekke og redusere risiko relatert til kunderettede aktiviteter. Kun sikringer knyttet til bankens innlånsvirksomhet defineres som «virkelig verdisikring» i henhold til IFRS standard IAS 39.

Banken har ingen kontrakter som kvalifiserer for kontantstrømsikring.

Gjeld ved utstedelse av verdipapirer

Lån innregnes førstegang til opptakskost. Dette er virkelig verdi av det mottatte vederlaget etter fradrag for transaksjonsutgifter. Lån med flytende rente måles deretter til amortisert kost og eventuell over-/underkurs blir periodisert over løpetiden. Lån med fast rente som er swappet til flytende rente sikringsbokføres (virkelig verdi sikring) med neddiskontering etter gjeldende rentekurve. Det benyttes ikke virkelig verdi opsjon for bankens gjeld.

Usikre forpliktelser

Banken utsteder finansielle garantier som ledd i den ordinære virksomheten. Tapsvurderinger skjer som et ledd i vurderingen av tap på utlån og etter samme prinsipper, og rapporteres sammen med disse. Det foretas avsetninger for andre usikre forpliktelser, dersom det er sannsynlighetsovervekt for at forpliktelsen materialiserer seg, og de økonomiske konsekvensene kan beregnes pålitelig.

Pensjoner

Ytelsesbaserte ordninger

Pensjonsforpliktelser og pensjonskostnader for ytelsesbaserte pensjonsordninger beregnes etter forsikringsmessige prinsipper av uavhengig aktuar. Pensjonskostnaden består av periodens pensjonsopptjening for de ansatte som inngår i ordningen, renter av netto forpliktelse, samt eventuelle planendringer. Det gjøres påslag for både arbeidsgiveravgift og finansskatt i beregning av årlig pensjonskostnad og i beregning av netto pensjonsforpliktelse.

Ved beregning av netto forpliktelse (nåverdi forpliktelse fratrukket virkelig verdi av pensjonsmidler) kan det oppstå aktuarmessige gevinster og tap (estimatavik) som følge av endringer i forutsetninger

eller erfaringsavvik. Endringer i estimatavvik regnskapsføres over utvidet resultat (andre inntekter og kostnader) i den perioden de oppstår.

Bankens kollektive ytelsesbaserte ordninger er lukket for nye ansatte.

Innskuddsbaserte ordninger

Innskuddsbaserte pensjonsordninger innebærer at banken ikke gir løfte om fremtidig pensjon av en gitt størrelse, men betaler et årlig tilskudd til de ansattes pensjonssparing. Den fremtidige pensjonen vil avhenge av størrelsen på tilskuddet og den årlige avkastningen på pensjonssparingen. Innbetalinger for ordningen kostnadsføres direkte. Premier til AFP blir også behandlet som en innskuddsbasert ordning.

Det henvises til note 24 for nærmere beskrivelse av hvilke forutsetninger som er lagt til grunn.

Skatt

Resultatført skatt består av periodeskatt (betalbar skatt) og endring i utsatt skatt. Periodeskatt er beregnet skatt på årets skattepliktige resultat. Utsatt skatt regnskapsføres etter gjeldsmetoden i samsvar med IAS 12. Det beregnes forpliktelse eller eiendel ved utsatt skatt på midlertidige forskjeller, som er differansen mellom balanseført verdi og skattemessig verdi på eiendeler og forpliktelser. Det beregnes likevel ikke forpliktelse eller eiendel ved utsatt skatt på goodwill som ikke gir skattemessige fradrag, og heller ikke på førstegangs-innregnede poster som verken påvirker regnskapsmessig eller skattepliktig resultat. Det beregnes en eiendel ved utsatt skatt på fremførbare skattemessige underskudd. Eiendel ved utsatt skatt innregnes bare i det omfang det forventes fremtidig skattepliktige resultater som gjør det mulig å utnytte den tilhørende skattefordelen. Formuesskatt regnes ikke som skatt etter IAS 12 og er ført som driftskostnad.

Inntektsføring

Renteinntekter- og kostnader

Renteinntekter- og kostnader knyttet til eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost, resultatføres løpende basert på effektiv rentes metode. Den effektive renten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer innenfor forventet løpetid. Alle gebyrer knyttet til rentebærende innlån og utlån inngår i beregningen av effektiv rente og amortiseres over forventet løpetid. For rentebærende instrumenter som måles til virkelig verdi, vil renten klassifiseres som renteinntekt eller -kostnad, mens effekten av verdiendringer klassifiseres som inntekt/kostnad fra andre finansielle investeringer.

Dersom en finansiell eiendel eller en gruppe av like eiendeler er nedskrevet som følge av verditap, resultatføres renteinntektene ved å benytte renten som fremtidige kontantstrømmer diskonteres med for å beregne verditapet.

Provisjonsinntekter og -kostnader

Provisjonsinntekter og -kostnader blir generelt periodisert i takt med at en tjeneste blir ytt. Gebyrer knyttet til rentebærende instrumenter målt til amortisert kost blir ikke ført som provisjoner, men inngår i beregningen av effektiv rente og resultatføres tilsvarende. Honorarer for rådgivning opptjenes i samsvar med inngått rådgivningsavtale, som oftest etter hvert som tjenesten ytes. Det samme gjelder for løpende forvaltningstjenester. Honorar og gebyr ved omsetning eller formidling av finansielle instrumenter, eiendom eller andre investeringsobjekter som ikke genererer balanseposter i bankens regnskap, resultatføres når transaksjonen sluttføres.

Andre inntekter

Leieinntekter fra eiendom inntektsføres lineært over leieperioden.

Mottatt utbytte

Mottatt utbytte på egenkapitalinstrumenter innregnes i resultatet etter at bankens rett til å motta betaling er fastsatt.

Segmentrapportering

Segmentrapporteringen er inndelt slik virksomhetsområder rapporteres og følges opp internt av ledelsen og styret. Banken rapporterer to driftssegmenter henholdsvis personmarked (PM) og bedriftsmarked (BM).

Utbytte og gaver

Foreslått utbytte på egenkapitalbevis (til stiftelsene) og gaver presenteres som egenkapital i perioden frem til det er vedtatt av bankens representantskap.

Leieavtaler

En leieavtale klassifiseres som finansiell leieavtale dersom den i det vesentlige overfører all risiko og avkastning forbundet med eierskap. Øvrige leieavtaler klassifiseres som operasjonelle leieavtaler. Banken har per regnskapsavleggelsen bare klassifisert leieavtaler som operasjonelle leieavtaler.

Kontantstrømoppstilling

Kontantstrømoppstillingen viser kontantstrøm gruppert etter kilder og anvendelsesområde. Kontantstrømmene er i hovedsak presentert netto. Kontanter og kontantekvivalenter inkluderer kontanter, fordringer på sentralbanker, og fordringer på banker uten oppsigelsesfrist.

Gjennomsnittlig rente

Det er flere steder i notene oppgitt årets gjennomsnittlige rentesats. Årets gjennomsnittlige rentesats tilsvarer årets renteinntekt eller rentekostnad etter amortisert kost dividert på henholdsvis gjennomsnittlige utlån eller innlån.

Regnskapsprinsipper og balanseposter oppsummering

Eiendeler	Virkelig verdi over total- resultat (OCI)	Virkelig verdi over resultat	Egenkapital- metoden	Historisk kost basis	Totalt
Kontanter og fordringer på sentralbanker				133 894	133 894
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner				1 075 976	1 075 976
Brutto utlån til og fordringer på kunder		1 185 589		18 774 121	19 959 710
Gruppevise - og individuelle nedskrivninger				-120 762	-120 762
<i>Netto utlån til og fordringer på kunder</i>		<i>1 185 589</i>		<i>18 653 359</i>	<i>19 838 948</i>
Rentebærende verdipapirer		917 551			917 551
Finansielle derivater		3 974			3 974
Aksjer, egenkapitalbevis og andeler	673 394				673 394
Eierinteresser i konsernselskaper					
Eierinteresser i felleskontrollerte virksomhet			211 849		211 849
Varige driftsmidler				168 446	168 446
Utsatt skattefordel				15 162	15 162
Andre eiendeler				15 111	15 111
Sum eiendeler	673 394	2 107 113	211 849	20 061 949	23 054 306
Gjeld					
Innskudd fra kredittinstitusjoner				150 112	150 112
Innskudd fra kunder				14 068 040	14 068 040
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer				5 551 909	5 551 909
Finansielle derivater		13 119			13 119
Betalbar skatt				78 613	78 613
Pensjonforpliktelser				31 156	31 156
Ansvarlig lånekapital				200 372	200 372
Annen gjeld og forpliktelser				67 933	67 933
Sum gjeld		13 119		20 148 136	20 161 255

Årsregnskapet er utarbeidet basert på historisk kost, med unntak av finansielle eiendeler som er tilgjengelige for salg, rentebærende verdipapirer, utlån til fast rente, samt rentederivater, som er målt til virkelig verdi.

Note 3 Kritiske estimater og vurderinger vedrørende bruk av regnskapsprinsipper

Ved utarbeidelse av selskaps- og konsernregnskapet foretar ledelsen estimater, skjønnsmessige vurderinger og tar forutsetninger som påvirker effekten av anvendelsen av regnskapsprinsipper og informasjon i noter. Dette vil derfor påvirke regnskapsførte beløp for eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader og noteopplysninger.

Estimater og skjønnsmessige vurderinger evalueres løpende og er basert på historisk erfaring og forventninger om fremtidige hendelser som anses å være sannsynlige på balansetidspunktet. Faktiske resultater vil avvike fra de estimerte størrelser. Postene omtalt under er utvalgte poster hvor det utvises størst grad av skjønn.

Tap på utlån og garantier

Banken gjennomgår årlig hele bedriftsmarkedsporføljen. Store og risikoutsatte engasjementer, samt misligholdte og tapsutsatte engasjementer gjennomgås kvartalsvis. Engasjementer som er misligholdt over 90 dager vurderes som tapsutsatte engasjementer.

Lån til privatpersoner gjennomgås når de er misligholdt og senest etter 90 dager, eller dersom de har en særdeles dårlig betalingshistorikk.

Vurdering av individuelle og gruppevise nedskrivninger, samt informasjon i noter (ref note 8-11) om risikoklassifisering av utlånsporteføljen (risikogrupper) og belåningsgrad, vil alltid baseres på en betydelig grad av skjønn. Prediksjoner basert

på historisk informasjon kan vise seg å bli feil fordi man aldri kan vite med sikkerhet hvilken relevans historiske data har som beslutningsgrunnlag. Det foreligger naturlig usikkerhet knyttet til fastsettelse av reell realisasjonsverdi på enkelte av bankens sikkerhetsobjekter.

Utlån til virkelig verdi

Alle utlån til kunder med fast rente måles til virkelig verdi ref note 8. Måling av virkelig verdi gjøres for den samlede porteføljen av fastrenteutlån basert på endring i estimert markedsrente og endring i kredittrisiko. Verdsettelsen er således beheftet med usikkerhet.

Note 4 Førstegangsanvendelse av IFRS

Regnskapet for 2017 er bankens første konsernregnskap avlagt etter IFRS. For periodene til og med 31.12.16, benyttet Sparebanken Telemark Norske Regnskapsprinsipper (NGAAP) som sitt regnskapsspråk.

Sparebanken Telemark har utarbeidet regnskap for konsernet og morbank etter IFRS gjeldende per 31.12.17, med perioden 01.01.16 til 31.12.16 som sammenligningsperiode. Bankens åpningsbalanse er utarbeidet per 01.01.16, som er selskapets overgangstidspunkt til IFRS.

Unntak i henhold til IFRS 1

IFRS 1 tillater førstegangsbrukere av IFRS visse unntak fra retrospektiv anvendelse av enkelte krav under IFRS. SpareBank 1 Telemark har benyttet seg av følgende unntak:

- Virksomhetssammenslutninger
I henhold til IFRS 1 - vedlegg C har banken valgt å benytte seg av unntaket som gir adgang til å unnlate å omarbeide virksomhetssammenslutninger innenfor virkeområdet til IFRS 3 som har inntruffet før overgangstidspunktet 01.01.16. Anvendelsen

Virkelig verdi av investeringer i aksjer, egenkapitalbevis og andeler

Måling av virkelig verdi på aksjer, egenkapitalbevis og andeler som ikke omsettes i et aktivt marked vil bestemmes ved å bruke en av følgende eller en kombinasjon av følgende verdsettelsesmetoder: (i) siste kjente transaksjonskurs, (ii) resultat per aksje, (iii) utbytte per aksje, (iv) rapportert EBITDA for underliggende selskap og (v) siste kjente transaksjonskurs på sammenlignbare instrumenter. Slike verdsettelser vil være beheftet med usikkerhet. Ref note 26 og 28.

av dette unntaket innebærer at balanseførte beløp innregnet etter NGAAP videreføres på overgangstidspunktet med unntak av goodwill oppstått i forbindelse med fusjonen med Holla og Lunde Sparebank i 2012. Goodwillen er fraregnet i åpningsbalansen per 01.01.16.

- Investeringer i datterforetak og felleskontrollerte virksomheter
I henhold til IFRS 1 - vedlegg D er investeringer i datterselskap og felleskontrollerte virksomheter målt til investeringens balanseførte verdi i henhold til NGAAP på overgangstidspunktet i morbankens selskapsregnskap. For datterselskaper og felleskontrollerte virksomheter er det ingen unntak etter IFRS 1 i konsernregnskapet. Her er datterselskapene konsolidert fullt retrospektivt, og for investeringer i felleskontrollerte virksomheter er egenkapitalmetoden anvendt retrospektivt.

IFRS- justert regnskap per 31.12.16

Morbank			Konsern				
NGAAP	Endring	IFRS	Beløp i tusen kroner	Note	IFRS	Endring	NGAAP
Eiendeler							
38 030		38 030	Kontanter og fordringer på sentralbanker		38 030		38 030
886 622		886 622	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner		886 622		886 622
19 069 206	15 438	19 084 644	Brutto utlån til og fordringer på kunder	A B	19 043 786	-25 420	19 069 206
-142 120		-142 120	Gruppevis - og individuelle nedskrivninger		-142 120		-142 120
18 927 086	15 438	18 942 524	Netto utlån til og fordringer på kunder	A B	18 901 666	-25 420	18 927 086
836 652	179	836 831	Rentebærende verdipapirer		836 831	179	836 652
	4 210	4 210	Finansielle derivater	A	4 210	4 210	
565 903	14 200	580 103	Aksjer, egenkapitalbevis og andeler	B C	580 194	14 291	565 903
32 164		32 164	Eierinteresser i konsernselskaper				
56 634		56 634	Eierinteresser i felleskontrollerte virksomhet	D	201 095	144 461	56 634
126 149		126 149	Varige driftsmidler	B	177 407	51 258	126 149
3 121	-3 121		Goodwill	F		-3 121	3 121
7 659	-160	7 499	Utsatt skattefordel	A B	6 458	-1 201	7 659
52 861		52 861	Andre eiendeler	B	61 259	8 399	52 861
21 532 880	30 745	21 563 626	Sum eiendeler		21 693 771	193 054	21 500 716
Gjeld							
150 000		150 000	Innskudd fra kredittinstitusjoner		150 000		150 000
13 211 321		13 211 321	Innskudd fra kunder	B	13 196 400	-14 921	13 211 321
5 412 086	4 210	5 416 296	Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	A	5 416 296	4 210	5 412 086
	14 974	14 974	Finansielle derivater	A	14 974	14 974	
60 720		60 720	Betalbar skatt	B	62 568	1 848	60 720
8 928		8 928	Pensjonforpliktelser		8 928		8 928
149 638		149 638	Ansvarlig lånekapital		149 638		149 638
152 947	-44 500	108 447	Annen gjeld og forpliktelser	B E	116 681	-36 267	152 947
19 145 639	-25 316	19 120 323	Sum gjeld		19 115 483	-30 156	19 145 639
Egenkapital							
675 664		675 664	Eierandelskapital		675 664		675 664
1 876		1 876	Overkursfond		1 876		1 876
197 126	38 968	236 094	Utjevningsfond		236 094	38 968	197 126
1 512 575	2 893	1 515 468	Sparebankens fond		1 515 468	35 057	1 480 411
	14 200	14 200	Fond for urealiserte gevinster		14 200	14 200	
			Annen egenkapital		131 597	131 597	
			Minoritetsinteresser		3 389	3 389	
2 387 241	56 061	2 443 302	Sum egenkapital		2 578 288	223 211	2 355 077
21 532 880	30 745	21 563 625	Sum egenkapital og gjeld		21 693 771	193 055	21 500 716

Noter til IFRS- balansejusteringer

A. Utlån og innlån med fastrente

Utlån til kunder med fast rente regnskapsføres til virkelig verdi etter IFRS og hadde en beregnet merverdi sammenlignet med amortisert kost på 26,5 millioner kroner pr 01.01.16 og 15,4 millioner pr 31.12.16. Derivat (renteswapper) som er inngått for å sikre deler av fastrenteutlåne hadde negativ virkelig verdi pr 01.01.16 på 31,3 millioner kroner og 15,0 millioner pr 31.12.16. Derivat (renteswap) som sikret fastrente innlån hadde en positiv virkelig verdi pr 01.01.16 på 11,0 millioner kroner og 4,2 millioner pr 31.12.16. Dette derivatet inngår i

virkelig verdi sikring av fastrente innlån som inngår i gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer. Denne balanseposten har derfor økt med samme beløp som verdien på sikringsinstrumentet.

B. Konsolidering og konserneliminering

Banken har ikke utarbeidet konsernregnskap tidligere. Dette fordi datterselskapene ikke har vært ansett å ha betydning for å bedømme bankens stilling og resultat, ref Regnskapslovens unntaksregel i § 3-8 (2). Kolonnen for endring i konsernbalansen inneholder derfor balanseposter fra konsoliderte datterselskaper, samt elimineringsringer av mellomværende.

IFRS- justert regnskap per 01.01.16

Morbank			Beløp i tusen kroner	Note	Konsern		
NGAAP	Endring	IFRS			IFRS	Endring	NGAAP
Eiendeler							
92 683		92 683	Kontanter og fordringer på sentralbanker		92 683	92 683	
469 494		469 494	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner		469 494	469 494	
17 798 633	26 456	17 825 089	Brutto utlån til og fordringer på kunder	A B	17 781 862	-16 771 17 798 633	
-168 602		-168 602	Gruppevis - og individuelle nedskrivninger		-168 602	-168 602	
17 630 031	26 456	17 656 487	Netto utlån til og fordringer på kunder	A B	17 613 260	-16 771 17 630 031	
1 106 110		1 106 110	Rentebærende verdipapirer		1 106 110	1 106 110	
	11 007	11 007	Finansielle derivater	A	11 007	11 007	
507 482	22 600	530 082	Aksjer, egenkapitalbevis og andeler	B C	530 083	22 601 507 482	
32 164		32 164	Eierinteresser i konsernselskaper				
50 884		50 884	Eierinteresser i felleskontrollerte virksomhet	D	184 304	133 420 50 884	
126 130		126 130	Varige driftsmidler	B	179 228	53 097 126 130	
3 642	-3 642		Goodwill	F		-3 642 3 642	
11 856	1 215	13 071	Utsatt skattefordel	A B	11 524	-332 11 856	
44 322		44 321	Andre eiendeler	B	53 847	9 525 44 322	
20 074 798	57 636	20 132 433	Sum eiendeler		20 251 540	208 906 20 042 634	
Gjeld							
150 000		150 000	Innskudd fra kredittinstitusjoner		150 000	150 000	
12 591 408		12 591 408	Innskudd fra kunder	B	12 577 008	-14 400 12 591 408	
4 946 158	11 007	4 957 165	Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	A	4 957 165	11 007 4 946 158	
	31 314	31 314	Finansielle derivater	A	31 314	31 314	
60 877		60 877	Betalbar skatt	B	62 976	2 098 60 877	
13 827		13 827	Pensjonforpliktelser		13 827	13 827	
105 766	-24 500	81 266	Annen gjeld og forpliktelser	B E	89 150	-16 616 105 766	
17 868 037	17 821	17 885 858	Sum gjeld		17 881 440	13 403 17 868 037	
Egenkapital							
675 664		675 664	Eierandelskapital		675 664	675 664	
1 876		1 876	Overkursfond		1 876	1 876	
152 503	17 224	169 727	Utjevningsfond		169 727	17 224 152 503	
1 376 719	-10	1 376 709	Sparebankens fond		1 376 709	32 154 1 344 555	
	22 600	22 600	Fond for urealiserte gevinster		22 600	22 600	
			Annen egenkapital		120 029	120 029	
			Minoritetsinteresser		3 495	3 495	
2 206 761	39 815	2 246 576	Sum egenkapital		2 370 100	195 503 2 174 597	
20 074 798	57 636	20 132 433	Sum egenkapital og gjeld		20 251 540	208 906 20 042 634	

Noter til IFRS- balansejusteringer forts.
C. Investeringer aksjer tilgjengelig for salg

Aksjer, egenkapitalbevis og andeler er regnskapsført til virkelig verdi etter IFRS og hadde en beregnet merverdi på 22,6 millioner kroner pr 01.01.16 og 14,2 millioner pr 31.12.16.

D. Felleskontrollert virksomhet til egenkapitalmetoden i konsern

Andeler i felleskontrollert virksomhet regnskapsføres til egenkapitalmetoden i konsern. Sammenlignet med kostmetoden som benyttes i regnskapet til morbank, har dette gitt en balanseffekt og tilhørende egenkapitaleffekt på 133,4 millioner kroner pr 01.01.16 og 144,5 millioner pr 31.12.16.

E. Utbytte og gaver

Avsatte utbytter og gaver utgjorde pr 01.01.16 24,5 millioner kroner og 44,5 millioner pr 31.12.16. Disse er fjernet som forpliktelser og egenkapitalen er økt tilsvarende i IFRS regnskapet.

F. Fraregning av goodwill i åpningsbalanse

Historisk goodwill er fraregnet i åpningsbalansen

Endringen i egenkapitalposter er residualen av GAAP forskjellene. Alle forskjeller i åpningsbalansen per 01.01.2016 er regnskapsført direkte mot egenkapital i henhold til IFRS 1.

Resultatregnskap 2016

Morbank			Konsern				
NGAAP	Endring	IFRS	Noter	IFRS	Endring	NGAAP	
584 030		584 030	Renteinntekter	A	582 761	-1 270	584 030
234 611		234 611	Rentekostnader	A	234 234	-377	234 611
349 419		349 419	Netto renteinntekter		348 527	-893	349 419
159 036		159 036	Provisjonsinntekter	A	185 011	25 975	159 036
21 588		21 588	Provisjonskostnader		21 588		21 588
26 015		26 015	Andre inntekter	A	33 932	7 917	26 015
163 463		163 463	Netto provisjons- og andre inntekter		197 355	33 892	163 463
46 888		46 888	Utbytte	A, B	24 986	-21 903	46 888
			Netto resultat fra eierinteresser	B	30 866	30 866	
5 097	5 501	10 598	Netto resultat fra andre finansielle investeringer	C, D	10 598	5 501	5 097
51 986	5 501	57 487	Netto resultat fra finansielle investeringer		66 450	14 464	51 986
564 869	5 501	570 370	Sum netto inntekter		612 332	47 464	564 869
141 816		141 816	Lønnskostnader	A	162 881	21 064	141 816
114 924	3 917	118 841	Andre driftskostnader	A	122 545	7 621	114 924
26 006	-520	25 486	Av- og nedskrivninger	A, E	28 192	2 185	26 006
282 747	3 397	286 143	Sum kostnader		313 617	30 870	282 747
282 122	2 104	284 226	Resultat før tap og skatt		298 716	16 593	282 122
117		117	Tap på utlån og garantier		117		117
1 467		1 467	Gevinst, tap og nedskrivning(-) av verdipapirer som er anleggsmidler		1 467		1 467
283 472	2 104	285 576	Resultat før skatt		300 066	16 593	283 472
63 634	-2 542	61 093	Skattekostnad	A	62 434	-1 200	63 634
219 838	4 646	224 484	Årsresultat		237 631	17 793	219 838
			Majoritetensandel av årsresultatet		236 052	17 793	218 258
			Minoritetensandel av årsresultatet		1 579		1 579
			Resultat per. egenkapitalbevis		13,23		

Noter til IFRS- resultatjusteringer for 2016

- A. *Konsolidering og eliminering*
Banken har ikke utarbeidet konsernregnskap tidligere, ref opplysning ovenfor til åpningsbalansen bokstav B. Kolonnen for endring i konsernresultatet vil derfor inneholde korreksjoner for resultatposter i konsoliderte datterselskaper, samt elimineringer av konserninterne renter og utbytte.
- B. *Resultatandeler/utbytte fra felleskontrollert virksomhet*
Andeler i felleskontrollert virksomhet regnskapsføres til egenkapitalmetoden i konsern. Inntektsført utbytte fra felleskontrollert virksomhet er derfor eliminert i konsernregnskapet og erstattet med bankens andel av årsresultatet i de felleskontrollerte virksomhetene.
- C. *Utlån med fastrente og tilhørende sikringsinstrumenter*
Netto verdiendring på utlån med fastrente og tilhørende renteswap var netto positiv med 5,3 millioner kroner og inngår i IFRS justering på 5,5 millioner kroner på linjen for Netto resultat fra andre finansielle investeringer.
- D. *Rentebærende verdipapirer*
Netto positiv verdiendring på rentebærende verdipapirer utgjorde 0,2 millioner kroner og inngår i IFRS justering på 5,5 millioner kroner.
- E. *Tilbakeføring av avskrivninger på goodwill*
Avskrivninger goodwill er tilbakeført i IFRS regnskapet. Beløpet utgjorde 0,5 millioner.

Utvidet resultat 2016

Morbank			Oppstilling over andre inntekter og kostnader	Konsern			
NGAAP	Endring	IFRS	Noter	IFRS	Endring	NGAAP	
219 838	4 646	224 484	Årsresultat		237 631	17 793	219 838
			Poster som reverseres over resultat				
	-8 400	-8 400	Endring i virkelig verdi for investeringer tilgjengelig for salg	F	-8 400	-8 400	
			Andel andre inntekter og kostnader fra fkv				
			Poster som ikke reverseres over resultat				
	5 142	5 142	Estimatavvik IAS 19 pensjon	G	5 142	5 142	
	-3 258	-3 258	Sum andre inntekter og kostnader		-3 258	-3 258	
219 838	1 388	221 226	Totalresultat		234 373	14 535	219 838
			Majoritetensandel av totalresultatet		232 794	14 535	218 258
			Minoritetsandel av totalresultatet		1 579		1 579

Noter til IFRS- justeringer utvidet resultat 2016

- F. Investeringer i aksjer mm tilgjengelig for salg.
 G. Pensjon over andre inntekter og kostnader (OCI).

Kontantstrøm 2016

Morbank				Konsern			
NGAAP	Endring	IFRS	Noter	IFRS	Endring	NGAAP	
			Kontantstrøm fra virksomheten				
283 472	2 104	285 576	Årsresultat før skatt	A	300 066	-13 145	286 921
			Netto resultat fra felleskontrollert virksomhet		-30 866	30 866	
-1 467		-1 467	Tap/gevinst finansielle anleggsmidler		-1 467		-1 467
	-5 501	-5 501	Verdiendringer på finansielle eiendeler vurdert til virkelig verdi		-5 501	5 501	
26 006	-520	25 486	Av- og nedskrivninger	A	28 192	520	28 712
117		117	Tap på utlån	A	117		117
-61 309		-61 309	Betalbare skatter		-63 407		-63 407
-1 297 172		-1 297 172	Endring utlån og andre eiendeler		-1 299 541		-1 299 541
619 913		619 913	Endring innskudd fra kunder		619 392		619 392
-417 128		-417 128	Endring utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner		-417 128		-417 128
269 458	-4 483	264 975	Endring rentebærende verdipapirer		264 975	4 483	269 458
-8 538		-8 538	Endring øvrige fordringer		-7 465		-7 465
31 135		31 135	Endring annen kortsiktig gjeld		31 484		31 484
-555 513	-8 400	-563 913	Netto kontantstrøm fra virksomheten		-581 151	28 226	-552 925
			Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter				
-25 504		-25 504	Endring varige driftsmidler		-26 370		-26 370
-66 509	8 400	-58 109	Endring aksjer, egenkapitalbevis og andeler		-38 373	-28 226	-66 599
-92 013	8 400	-83 613	Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		-64 743	-28 226	-92 969
			Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter				
465 928		465 928	Endring låneopptak finansielle innlån		465 928		465 928
149 638		149 638	Endring låneopptak ansvarlig lån		149 638		149 638
-22 693		-22 693	Utbetalt utbytte/gaver		-24 325		-24 325
592 873		592 873	Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		591 241		591 241
-54 653		-54 653	Sum endring likvider i året		-54 653		-54 653
92 683		92 683	Likviditetsbeholdning 1.1	A	92 683		92 683
38 030		38 030	Likviditetsbeholdning 31.12		38 030		38 030
-54 653		-54 653	Netto endring likvider i året		-54 653		-54 653

Noter til IFRS- justeringer kontantstrømoppstilling

- A. For morbanken er verdiendring på aksjer tilgjengelig for salg reklassifisert fra drift til investering ved overgang til IFRS.
 I NGAAP regnskapet for 2016 er datterselskapene ikke konsolidert ved bruk av bruk unntaket i regnskapsloven §3-8 (2).

Note 5 Segmentinformasjon

Segmentopplysningene er knyttet til den måten banken styres og følges opp på internt i virksomheten gjennom resultat- og kapitalrapportering, fullmakter og rutiner. Rapporteringen av segmenter til bankens øverste beslutningsorgan (styret) er inndelt i

følgende områder: Personmarkedskunder (PM) og bedriftsmarkedskunder (BM). Konsernelimineringer fremkommer sammen med ufordelt virksomhet i egen kolonne.

31.12.17	PM	BM	Ufordelt	Totalt
Netto renteinntekter	227 461	146 991	-808	373 644
Netto provisjonsinntekter	127 888	31 793	25 713	185 395
Andre driftsinntekter	53 718	19 169	-11 041	61 846
Driftskostnader	207 125	48 918	26 075	282 118
Resultat før tap	201 942	149 035	-12 211	338 766
Tap på utlån og garantier	-2 551	-2 100		-4 651
Resultat før skatt	204 493	151 135	-12 211	343 417
Utlån til kunder	13 616 341	6 343 369		19 959 710
Individuelle nedskrivninger og gruppenedskrivninger	-18 400	-102 362		-120 762
Andre eiendeler			3 215 358	3 215 358
Sum eiendeler per segment	13 597 941	6 241 007	3 215 358	23 054 306
Innskudd fra kunder	9 988 138	4 079 902		14 068 040
Annen gjeld og egenkapital			8 986 266	8 986 266
Sum egenkapital og gjeld per segment	9 988 138	4 079 902	8 986 266	23 054 306

31.12.16	PM	BM	Ufordelt	Totalt
Netto renteinntekter	217 431	131 989	-893	348 527
Netto provisjonsinntekter	108 302	29 146	25 975	163 423
Andre driftsinntekter	58 122	19 340	22 920	100 382
Driftskostnader	221 229	61 518	30 870	313 617
Resultat før tap	162 626	118 957	17 132	298 716
Tap på utlån og garantier	-1 443	1 560		117
Resultat før skatt	165 151	117 782	17 132	300 066
Utlån til kunder	12 632 182	6 411 604		19 043 785
Individuelle nedskrivninger og gruppenedskrivninger	-27 330	-114 790		-142 120
Andre eiendeler			2 792 105	2 792 105
Sum eiendeler per segment	12 604 852	6 296 814	2 792 105	21 693 770
Innskudd fra kunder	9 368 163	3 828 237		13 196 400
Annen gjeld og egenkapital			8 497 371	8 497 371
Sum egenkapital og gjeld per segment	9 368 163	3 828 237	8 497 371	21 693 770

01.01.16	PM	BM	Ufordelt	Totalt
Utlån til kunder	11 888 368	5 893 495		17 781 863
Individuelle nedskrivninger og gruppenedskrivninger	-35 671	-132 932		-168 603
Andre eiendeler			2 638 280	2 638 280
Sum eiendeler per segment	11 852 697	5 760 563	2 638 280	20 251 540
Innskudd fra kunder	9 031 943	3 545 065		12 577 008
Annen gjeld og egenkapital			7 674 532	7 674 532
Sum egenkapital og gjeld per segment	9 031 943	3 545 065	7 674 532	20 251 540

Note 6 Kapitaldekning

Banken følger EU's kapitaldekningsregelverk for banker og verdipapirforetak CRD IV/CRR. Basel III/ CRD IV, ble vedtatt den 22.08.14 med ikrafttreden 30.09.14, og er en tilpasning til EUs kapitaldekningsregelverk for banker og verdipapirforetak, som innebærer at kravene til kapitaldekning gradvis har økt frem til 2017. Etter de nye reglene er det minstekrav til ren kjernekapital, kjernekapital og ansvarlig kapital. Fra 31.12.17 er kravet til bevaringsbuffer 2,5 prosent, systemrisikobuffer 3,0 prosent og motsyklisk buffer 2,0 prosent (opp fra 1,5 prosent). Finansforetak

som omfattes av de nye reglene må fra 31.12.17 minst ha ren kjernekapitaldekning på 12,0 prosent, kjernekapitaldekning på 13,5 prosent og kapitaldekning på 15,5 prosent for å dekke minste- og bufferkravene.

Bankens investering i datterselskap faller inn under størrelsesunntaket i forskrift om kapitalkrav og nasjonal tilpassing av CRR/CRD IV § 17. Det utarbeides derfor ikke kapitaldekning på konsolidert nivå. Sparebanken Telemark benytter standardmetoden for kredittrisiko og basismetoden for operasjonell risiko.

Morbank	31.12.17	31.12.16
Ansvarlig kapital		
Kjernekapital		
Eierandelskapital	685 664	675 664
Overkursfond	1 876	1 876
Utjevningfond	289 706	236 094
Sparebankens fond	1 671 040	1 515 468
Fond for urealiserte gevinster	24 193	14 200
Balanseført egenkapital	2 672 479	2 443 302
Utbytte og gaver avsatt til utdeling, klassifisert som egenkapital	-43 000	-44 500
Verdijusteringer som følge av kravene om forsvarlig verdsettelse	-915	-848
Overfinansiering av pensjonsforpliktelse		-6 295
Fradrag for vesentlige og ikke vesentlige eierandeler i finansiell sektor	-378 365	-308 470
Ren kjernekapital	2 250 199	2 083 190
Fondsobligasjoner	100 000	
Fradrag for vesentlige og ikke vesentlige eierandeler i finansiell sektor	-44 696	
Kjernekapital	2 305 503	2 083 190
Ansvarlig lånekapital	199 598	149 638
Fradrag for ikke vesentlige eierandeler i finansiell sektor	-57 319	-87 622
Ansvarlig kapital	2 447 782	2 145 206
Risikovektet beregningsgrunnlag		
Kredittrisiko	11 518 809	10 911 556
Operasjonell risiko	964 858	917 724
CVA-tillegg (motpartsrisiko derivater)	7 930	8 269
Totalt beregningsgrunnlag	12 491 596	11 837 549
Kapitaldekning		
Ren kjernekapitaldekning	18,0 %	17,6 %
Kjernekapitaldekning	18,5 %	17,6 %
Kapitaldekning	19,6 %	18,1 %
Uvektet kjernekapitaldekning (Leverage ratio (LR))	10,0 %	9,6 %

Ren kjernekapitaldekning uten overgangsregler er beregnet til 17,3 (16,9) prosent, kjernekapitaldekning 18,1 (16,9) prosent og kapitaldekningen er beregnet til 19,5 (18,0) prosent.

Bufferkrav	31.12.17	31.12.16
Bevaringsbuffer	312 290	295 939
Motsyklisk buffer	249 832	177 563
Systemrisikobuffer	374 748	355 126
Sum bufferkrav til ren kjernekapital	936 870	828 628
Minimumskrav til ren kjernekapital	562 122	532 690
Tilgjengelig ren kjernekapital	751 207	721 872

Spesifikasjon av kredittrisiko - risikovektet	31.12.17	31.12.16
Lokale og regionale myndigheter	5 401	5 201
Institusjoner	249 280	204 311
Foretak	1 255 580	1 523 223
Massemarked	1 761 458	1 236 154
Pantesikkerhet i eiendom:		
- Pantesikkerhet i boligeiendom	5 120 347	4 928 674
- Pantesikkerhet i næringseiendom	2 513 352	2 417 786
Forfalte engasjementer	64 124	90 747
Obligasjoner med fortrinnsrett	61 714	54 844
Andeler i verdipapirfond	9 783	5 222
Egenkapitalposisjoner	309 728	281 525
Øvrige engasjementer inkl utsatt skatt	168 043	163 869
Sum kredittrisiko	11 518 809	10 911 556

Note 7 Finansiell risikostyring

Overordnet ansvar og kontroll

Risikostyring i Sparebanken Telemark er en prosess for å identifisere, håndtere og følge opp risikoer slik at samlet risikoeksponering er i samsvar med bankens valgte risikoprofil. Risikostyringen skal støtte opp under strategisk utvikling og måloppnåelse for derved å medvirke til finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning.

Dette skal oppnås gjennom:

- En sterk bedriftskultur som kjennetegnes av høy bevissthet om risikostyring.
- En god forståelse av hvilke risikoer som driver inntjeningen.
- Å tilstrebe optimal kapitalanvendelse innenfor vedtatt forretningsstrategi, dog slik at de til enhver tid strategiske kapitalmål oppfylles.
- Å unngå at uventede enkelthendelser skal kunne skade bankens finansielle stilling i alvorlig grad.
- Utnyttelse av mulig synergi og diversifiseringseffekter.

Styret skal påse at Sparebanken Telemark har en ansvarlig kapital som er forsvarlig i forhold til ønsket risikoprofil og myndighetsfastsatte krav.

Styret fastsetter de overordnede prinsippene for risikostyring, herunder mål, rammer, fullmakter og retningslinjer. Administrerende banksjef er ansvarlig for å etablere en forsvarlig risikostyring. Dette betyr at administrerende banksjef er ansvarlig for at det

innføres effektive risikostyringsfunksjoner og –systemer, og at risikoeksponeringen overvåkes.

De ulike forretningsområdene er ansvarlige for den daglige risikostyringen innenfor eget ansvarsområde og skal påse at risikostyring og –eksponering er innenfor de rammer og fullmakter som er fastsatt. Avdeling for risikostyring og compliance er ansvarlig for å videreutvikle bankens rammeverk for helhetlig risiko- og kapitalstyring, herunder risikopolisy og -strategier, metoder, modeller og systemer i henhold til anerkjente prinsipper. I tillegg er avdelingen ansvarlig for overordnet risikoovervåkning og periodisk risikorapportering til styret.

Internrevisor rapporterer til styret og er primært styrets, men også administrasjonens redskap for overvåkning av risikostyringsprosessens effektivitet og hensiktsmessighet. Internrevisors anbefalinger til forbedringer blir løpende gjennomgått i banken.

Sparebanken Telemarks risiko tallfestes blant annet gjennom beregning av forventet tap og risikojustert kapital. For beregning av kredittrisiko benyttes modell utviklet av SpareBank 1 Alliansen. Modellen tar utgangspunkt i statistiske beregninger og baserer seg på at den risikojusterte kapitalen skal dekke 99,9 prosent av mulige uventede tap. Beregning av risikojustert kapital for øvrige risikotyper baserer seg i større grad på kvalitative metoder.

For å sikre en effektiv og hensiktsmessig prosess for risiko- og kapitalstyring skal rammeverket baseres på de elementer som reflekterer måten styret og ledelsen styrer Sparebanken Telemark på, så som:

- Strategisk målbylde
- Organisering og bedriftskultur
- Risikokartlegging
- Risikoanalyse
- Stresstester
- Risikostrategier
- Kapitalstyring (inkl avkastning og kapitaldekning)
- Rapportering
- Oppfølging
- Beredskapsplaner
- Compliance (etterlevelse)

Nedenfor er det gitt en nærmere beskrivelse av finansiell risikostyring knyttet til kredittrisiko, likviditetsrisiko og markedsrisiko.

Kredittrisiko

Kredittrisiko defineres som risiko for tap knyttet til at kunder eller andre motparter ikke kan gjøre opp for seg til avtalt tid og i henhold til skrevne avtaler, og at mottatte sikkerheter ikke dekker utestående krav. Den største finansielle risikoeksponeringen til Sparebanken Telemark er kredittrisiko i utlånsporteføljen. Kredittrisiko er risikoen for tap knyttet til at kunder eller andre motparter ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser overfor banken. Styret gjennomgår årlig bankens styringsdokumenter og bevilgningsreglement for utlånsvirksomheten. Gjennom styringsdokumentene defineres bankens kredittpolicy og det fastsettes overordnede mål for eksponering knyttet til portefølje, bransje og enkeltkunder. Samlet danner dette grunnlaget for fastsettelse av ønsket risikoprofil. Gjennom bevilgningsreglementet delegeres kredittfullmakt til administrerende banksjef innenfor visse rammer. Administrerende banksjef kan videre delegerer fullmakter. De delegerte fullmaktene er relatert til enkeltengasjementers størrelse og risiko.

Sparebanken Telemark bruker statistiske modeller utviklet i SpareBank 1 Alliansen som grunnlag for beregning av risiko og kategorisering av

kredittporteføljen. Med bakgrunn i modellene kategoriseres kundene i følgende undergrupper; svært lav, lav, middels, høy og svært høy risiko, samt misligholdte engasjementer. Banken etterstreber å prise kredittrisiko og har etablert prismatriser basert på risikoklassifiseringssystemet.

Bankens portefølje av rentebærende verdipapirer påfører også banken kredittrisiko. Styret gjennomgår jevnlig bankens finansstrategi hvor det fastsettes rammer for maksimal portefølje av rentebærende verdipapirer, samt maksimalrammer for eksponering per bransje og per utsteder.

Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som skyldes endringer i renter og aksje-/verdipapirkurser. Markedsrisiko oppstår hovedsakelig i forbindelse med bankens investeringer i verdipapirer og som følge av funding-aktiviteten. Beregning av markedsrisiko knyttet til renterisiko, se note 16. Styring av markedsrisiko skjer gjennom styrevedtatte rammer. Sparebanken Telemark sine posisjoner i forhold til rammer rapporteres periodisk til styret.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at Sparebanken Telemark ikke er i stand til å refinansiere sin gjeld eller ikke har evnen til å finansiere økninger i eiendeler uten vesentlige ekstrakostnader. Banken styrer sin likviditetsrisiko gjennom måltall for kundeinnskudd i forhold til brutto utlån til kunder, andel langsiktig kapitalmarkedsfinansiering og krav til egenkapital, samt krav til lengden på den tidsperioden hvor banken skal være uavhengig av ny finansiering fra markedet. I praksis skjer likviditetsstyringen gjennom likviditetsprognoser, valg av løpetid på bankens innlån, inngåelse av avtaler om trekkrettigheter, overføring til SpareBank 1 Boligkreditt AS, SpareBank 1 Næringskreditt AS og deponering av verdipapirer mot låneadgang i Norges Bank. Vi viser til note 18.

Valutarisiko

Valutarisiko er risikoen for tap som følge av endringer i valutakurser. Bankens balanseposter i utenlandsk valuta utgjøres av kassebeholdningen (minibanker). Dette er omregnet til norske kroner basert på kursen ved årets utgang. Risiko for valutatap ansees å være uvesentlig.

Banken formidler for øvrig valutalån gjennom annen bank til kunder som ønsker lån i utenlandsk valuta. Risiko for tap i denne sammenhengen vurderes som uvesentlig.

Annet

Utvidet markedsinformasjon (Basel II - Pilar III) er beskrevet i eget dokument på bankens hjemmeside.

Note 8 Utlån til og fordringer på kunder

Morbank			Konsern			
01.01.16	31.12.16	31.12.17	Utlån fordelt på fordringstype	31.12.17	31.12.16	01.01.16
1 885 191	2 078 000	1 963 775	Kasse-/drifts- og brukskreditter	1 925 849	2 037 142	1 841 964
387 983	509 059	492 796	Byggelån	492 796	509 059	387 983
15 551 914	16 497 585	17 504 311	Nedbetalingslån	17 504 311	16 497 585	15 551 915
		36 754	Påløpte renter *1	36 754		
17 825 089	19 084 644	19 997 635	Brutto utlån og fordringer på kunder	19 959 710	19 043 786	17 781 862
1 290 230	1 328 608	1 185 589	Herav fastrenteutlån *2	1 185 589	1 328 608	1 290 230
			Utlån fordelt på geografiske områder			
11 851 656	12 558 489	12 978 390	Grenland *3	12 940 464	12 517 631	11 808 429
2 825 608	2 972 692	3 161 900	Midt og Øst Telemark *4	3 161 900	2 972 692	2 825 608
345 719	399 277	450 793	Øvrige Telemark	450 793	399 277	345 719
2 802 107	3 154 187	3 369 799	Utenfor Telemark	3 369 799	3 154 187	2 802 106
		36 754	Påløpte renter	36 754		
17 825 089	19 084 643	19 997 635	Brutto utlån og fordringer på kunder	19 959 710	19 043 786	17 781 862
			Utlån fordelt på markeder			
11 888 368	12 659 765	13 535 303	Personmarkedet	13 535 303	12 659 765	11 888 368
5 936 721	6 424 879	6 425 579	Bedriftsmarkedet	6 387 653	6 384 021	5 893 494
		36 754	Påløpte renter	36 754		
17 825 089	19 084 644	19 997 635	Brutto utlån og fordringer på kunder	19 959 710	19 043 786	17 781 862
118 602	62 420	41 962	Individuelle tapsnedskrivninger	41 962	62 420	118 602
50 000	79 700	78 800	Gruppevise tapsnedskrivninger	78 800	79 700	50 000
17 656 487	18 942 524	19 876 874	Netto utlån og fordringer på kunder	19 838 948	18 901 666	17 613 260

*1 Påløpte renter per 31.12.16 og 01.01.16 er klassifisert som andre eiendeler. Beløp ansett uvesentlig derfor ikke omklassifisert tidligere år. 2015 25,1 millioner kroner og 2016 29,3 millioner kroner.

*2 Fastrenteutlån til amortisert kost utgjorde i 2015 1.263,8 millioner kroner, 2016 1.313,2 millioner kroner og i 2017 1.174,4 millioner kroner.

*3 Grenland består av kommunene Skien, Porsgrunn, Bamble og Siljan.

*4 Midt og Øst Telemark består av kommunene hvor bankene er representert. Disse utgjør; Bø, Notodden, Sauherad og Nome kommune.

Morbank			Konsern			
01.01.16	31.12.16	31.12.17	Utlån fordelt på fordringstype	31.12.17	31.12.16	01.01.16
137 058	184 985	213 574	Primærnæringer	213 574	184 985	137 058
197 729	192 592	233 682	Bygg og anlegg	233 682	192 592	197 729
326 541	333 967	334 212	Varehandel, hotell og restaurant	334 212	333 967	326 541
216 750	212 497	215 203	Transport og kommunikasjon	215 203	212 497	216 750
2 626 832	3 004 159	3 299 429	Eiendomsdrift	3 261 503	2 963 300	2 583 605
1 491 596	1 434 355	1 265 146	Eiendomsdrift borettslag	1 265 146	1 434 355	1 491 596
526 062	574 136	454 031	Tjenesteytende næring	454 031	574 136	526 062
81 373	75 001	102 895	Finansiell og offentlig sektor	102 895	75 001	81 373
332 780	413 187	307 407	Øvrige næringer	307 407	413 187	332 780
5 936 722	6 424 879	6 425 579	Sum næring	6 387 653	6 384 021	5 893 494
11 888 368	12 659 765	13 535 303	Personmarked	13 535 303	12 659 765	11 888 368
		36 754	Påløpte renter	36 754		
17 825 089	19 084 644	19 997 635	Sum brutto engasjement	19 959 710	19 043 786	17 781 862
6 770 783	7 361 024	7 861 792	Overført boligkreditt	7 861 792	7 361 024	6 770 783
	208 234	629 553	Overført næringskreditt	629 553	208 234	
24 595 872	26 653 902	28 488 981	Brutto engasjement inkl. kredittforetak	28 451 055	26 613 044	24 552 645

Morbank				Konsern		
01.01.16	31.12.16	31.12.17	Fordeling på risikogruppe	31.12.17	31.12.16	01.01.16
			<i>Brutto utlån</i>			
7 023 085	7 404 842	8 695 717	Laveste risiko	8 657 791	7 363 984	6 979 858
3 903 695	4 790 246	5 615 194	Lav risiko	5 615 194	4 790 246	3 903 695
5 222 751	4 771 161	3 508 600	Middels risiko	3 508 600	4 771 161	5 222 751
481 277	1 106 909	1 404 439	Høy risiko	1 404 439	1 106 909	481 277
909 080	820 640	634 630	Høyeste risiko	634 630	820 640	909 080
285 201	190 846	139 056	Misligholdte og nedskrevne	139 056	190 846	285 201
17 825 089	19 084 644	19 997 635	Sum brutto utlån fordelt på risikogruppe	19 959 710	19 043 786	17 781 862

Banken benytter et klassifiseringsystem for overvåking av kredittrisiko i næringsporteføljen. Mislighold defineres som overtrekk/restanse over 90 dager, eller når det finnes objektive bevis på hendelser som tilsier mislighold hos kunden. Det beregnes en misligholdsansynlighet for hver bedriftskunde basert på historiske regnskapsdata og anmerkningshistorikk. Tilsvarende for privatkunder, og da med utgangspunkt i likningstall og anmerkningshistorikk. Bankens har ni klasser for friske engasjement, basert på misligholdsansynligheten til hver kunde, samt to egne klasser for misligholdte og nedskrevne engasjement.

Hele porteføljen scores månedlig med bruk av automatisk datafangst og med utgangspunkt i objektive data. Overvåking skjer med bakgrunn i engasjementsstørrelse, risikoklasse og migrasjon. Scoringmodellene blir årlig validert og justert. Dette medførte for 2017 ingen vesentlige endringer i fordelingen mellom risikogruppene eller i beregning av forventet årlig tap.

Fordelingen til risikogruppe (svært lav etc.) bestemmes av kundens misligholdsansynlighet samt sikkerhetsdekning.

Note 9 Overføring av finansielle eiendeler

Banken overfører utlån gjennom salg av kundens boliglån til SpareBank 1 Boligkreditt AS eller lån til næringseiendom til SpareBank 1 Næringskreditt AS.

SpareBank 1 Boligkreditt AS

Banken selger boliglån til SpareBank 1 Boligkreditt som igjen utsteder obligasjoner til investorer med sikkerhet i de overførte boliglånene. Det er i 2017 netto overført lån og kreditter til en verdi av 501 millioner kroner. Totalt er det fraregnet lån og kreditter til SpareBank 1 Boligkreditt for 7.862 millioner kroner ved utgangen av året. Utlånene selges til virkelig verdi som normalt er balanseført verdi, se note 8 for spesifisering av utlån.

Banken mottar provisjon for de solgte lånene og kredittene tilsvarende renteinntekten på lånene redusert med gjennomsnittlig finansieringskostnad i kredittforetakene og administrasjonskostnader. I den grad det oppstår tap vil dette først bli avregnet mot den provisjonen samtlig aksjonærer mottar for den gjestående del av kalenderåret. Det vil si begrenset til siste måneds provisjon som ved utløpet av 2017 utgjorde 6,3 millioner kroner.

De overførte lånene må ha en LTV på under 75 prosent (60 prosent på kreditter) på salgstidspunktet.

Gjennomsnittlig LTV for de solgte lånene fra Sparebanken Telemark er på ca. 44 (45) prosent.

Likviditetsfasilitet

Sparebanken Telemark har, sammen med de andre eierne av SpareBank 1 Boligkreditt AS, inngått avtale om etablering av likviditetsfasilitet for SpareBank 1 Boligkreditt AS. Dette innebærer at bankene forplikter seg til å kjøpe obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) utstedt av foretaket begrenset til en samlet verdi av de neste tolv måneders forfall i SpareBank 1 Boligkreditt AS. Forpliktelsen er begrenset til foretakets forpliktelser til å innfri utstedte OMF etter at foretakets egen beholdning av likviditet på forfallstidspunktet er trukket fra. Hver eier hefter prinsipielt for sin andel av behovet, subsidiært for det dobbelte av det som er det primære ansvaret i henhold til samme avtale. Obligasjonene kan deponeres i Norges Bank og medfører således ingen vesentlig økning i risiko for banken. I henhold til sin likviditetsstrategi holder SpareBank 1 Boligkreditt likviditet i henhold til kravene etter Net Stable Funding Regime. Denne likviditetsreserven hensyntas ved vurderingen av bankenes ansvar. Det er derfor kun i de tilfeller hvor foretaket ikke lenger har tilstrekkelig likviditet for de neste tolv måneders forfall at banken vil rapportere noe engasjement knyttet til dette.

Soliditet

Sammen med de øvrige eierne av SpareBank 1 Boligkreditt AS har Sparebanken Telemark også inngått avtale om å sikre at SpareBank 1 Boligkreditt AS til enhver tid har en kjernekapitaldekning på minst 9 prosent. Aksjonærene skal tilføre tilstrekkelig kjernekapital innen 3 måneder etter å ha mottatt skriftlig anmodning om dette, med mindre det foretas andre grep for å redusere behovet for kapital. Aksjonærenes forpliktelse til å tilføre slik kjernekapital er primært proratarisk (og ikke solidarisk), og skal være i henhold til hver aksjonærs pro rata andel av aksjene i SpareBank 1 Boligkreditt, subsidiært solidarisk begrenset oppad til det dobbelte av det som bankens andel av aksjene ellers skulle tilsi. Boligkreditt hadde ved årsskiftet ca. 17 prosent ansvarlig kapital, hvorav ca. 13 prosent er ren kjernekapital. Sammenholdt med den svært lave risikoprofilen i selskapet har banken vurdert det som usannsynlig at det blir innkalt kapital i henhold til denne avtalen.

SpareBank 1 Næringskreditt AS

Sparebanken Telemark har 2017 overført næringslån for til sammen 630 millioner kroner til SpareBank 1 Næringskreditt AS. Tilsvarende avtaler som omtalt over om likviditetsfasilitet og aksjonæravtale soliditet gjelder også for SpareBank 1 Næringskreditt AS.

De overførte lånene må ha en LTV på under 60 prosent på salgstidspunktet. Gjennomsnittlig LTV for de solgte lånene fra Sparebanken Telemark er på ca. 34 (29) prosent.

Næringskreditt hadde ved årsskiftet ca. 23 prosent ansvarlig kapital, hvorav ca. 18 prosent er ren kjernekapital. Sammenholdt med den svært lave risikoprofilen i selskapet har banken vurdert det som usannsynlig at det blir innkalt kapital i henhold til denne avtalen.

SpareBank 1 Kredittkort AS

SpareBank 1 Kredittkort AS er eid av sparebanker som inngår i SpareBank 1-alliansen, og har som formål å være felles kredittkortselskap for bankenes kunder. Sparebanken Telemark har inngått en aksjonæravtale med SpareBank 1 Kredittkort AS og aksjonærene i SpareBank 1 Kredittkort AS. Avtalen innebærer blant annet at banken er forpliktet til å bidra med egenkapital slik at SpareBank 1 Kredittkort AS har en forsvarlig ansvarlig kapital, og til enhver tid oppfyller de minstekrav til ansvarlig kapital som følger av lovgivning og/eller anbefalinger fra Finanstilsynet og som er nødvendig for en forsvarlig drift av SpareBank 1 Kredittkort. Bankene er også forpliktet til å bidra med funding av egen portefølje (total balanse). Bankene mottar provisjon fra SpareBank 1 Kredittkort AS tilsvarende bankens andel av renteinntekter fratrukket funding kostnader og konstaterte tap, bankens andel av transaksjonsinntekter samt nysalgspolisjon.

Note 10 Aldersfordeling på forfalte, men ikke nedskrevne utlån

De misligholdte engasjementene uten nedskrivning, anses å ha underliggende verdier som dekker engasjementet. Engasjementene er gjennomgått gjennom året og sist per balansedato. Ved vurdering av underliggende verdier legges nedskrevne takster til grunn. Dersom takster ikke foreligger baseres

verdiestimatet på saksbehandlers verdivurdering.

Tabellen viser forfalte beløp på utlån og overtrekk på kreditt/innskudd fordelt på antall dager etter forfall som ikke skyldes forsinkelser i betalingsformidlingen.

Konsern					
31.12.17	Under 30 dager	31 - 60 dager	61 - 90 dager	Over 91 dager	Totalt
Personmarked	1 026	1 899	824	2 982	6 732
Bedriftsmarked	1 152	99	41	2 092	3 384
Sum	2 178	1 999	865	5 074	10 116
31.12.16	Under 30 dager	31 - 60 dager	61 - 90 dager	Over 91 dager	Totalt
Personmarked	2 371	275	112	4 994	7 753
Bedriftsmarked	1 807	4 846	23	9 608	16 283
Sum	4 178	5 121	135	14 602	24 036
01.01.16	Under 30 dager	31 - 60 dager	61 - 90 dager	Over 91 dager	Totalt
Personmarked	6 978	404	1 513	3 096	11 990
Bedriftsmarked	2 801	790	159	3 376	7 125
Sum	9 779	1 193	1 671	6 471	19 115

Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene.

Note 11 Tap på utlån og garantier

	Konsern	
	2017	2016
Periodens tap på utlån og garantier		
Endring i individuelle nedskrivninger	-20 318	-55 848
Endring i gruppenedskrivninger	-900	29 700
Konstaterte tap med tidligere nedskrivninger	14 042	28 387
Konstaterte tap uten tidligere nedskrivninger	5 334	1 595
Inngang på tidligere konstaterte nedskrivninger	-2 809	-3 562
Andre korreksjoner / amortisering av nedskrivninger	0	-155
Sum tap på utlån og garantier	-4 651	117
Inntektsførte renter på nedskrevne lån	251	830
	31.12.17	31.12.16
Individuelle nedskrivninger		
Individuelle nedskrivninger på utlån og garantier per. 01.01	62 420	118 602
+ Økning i individuelle nedskrivninger på tidligere tapsførte	0	14 600
+ Nye individuelle nedskrivninger	12 203	12 403
- Konstaterte tap i perioden med tidligere individuelle nedskrivninger	14 042	28 387
- Tilbakeføring av individuelle nedskrivninger	18 619	54 798
Individuelle nedskrivninger på utlån og garantier per. 31.12	41 962	62 420
Herav nedskrivning utlån	41 962	59 920
Nedskrivning tap på garantier klassifisert under annen gjeld	2 500	2 500
Gruppenedskrivninger		
Nedskrivninger på grupper av utlån og garantier per. 01.01	79 700	50 000
Endring i gruppenedskrivninger	-900	29 700
Gruppenedskrivninger på utlån og garantier per. 31.12	78 800	79 700

Utvikling misligholdte og tapsutsatte engasjement siste fem år

	2017	2016	2015	2014	2013
Brutto misligholdte engasjement	71 348	110 767	115 282	121 932	117 349
Individuelle nedskrivninger	7 569	19 496	37 073	33 290	29 744
Netto misligholdte engasjement	63 779	91 272	78 210	88 642	87 605
Brutto tapsutsatte engasjement	53 676	91 226	178 379	195 121	163 685
Individuelle nedskrivninger	33 493	42 925	81 530	94 306	78 496
Netto tapsutsatte engasjement	20 183	48 301	96 849	100 816	85 189

Aldersfordeling på misligholdte engasjement

	2017	2016	2015	2014	2013
3 til 6 måneder	26 154	27 368	23 229	17 852	34 582
6 til 9 måneder	8 345	24 048	28 913	45 182	16 479
Over 9 måneder	36 849	59 351	63 140	58 898	66 288
Brutto misligholdte engasjement	71 348	110 767	115 282	121 932	117 349

Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene.

Note 12 Maksimal kreditttrisikoeksponering, ikke hensyntatt pantstillelser

Den største finansielle risikoeksponeringen til Sparebanken Telemark er kredittisiko i utlånsporteføljen. Kredittisiko er risikoen for tap knyttet til at kunder eller andre motparter ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser overfor banken. Styret gjennomgår årlig bankens styringsdokumenter og bevilgningsreglement for utlånsvirksomheten. Gjennom styringsdokumentene

defineres bankens kredittpolicy og det fastsettes overordnede mål for eksponering knyttet til portefølje, bransje og enkeltkunder.

Tabellen nedenfor viser maksimal eksponering mot kredittisiko for balansen, inkludert derivater. Eksponeringen er vist brutto før eventuelle pantstillelser og tillatte motregninger.

Kreditteksponering

Morbank			Konsern		
01.01.16	31.12.16	31.12.17	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Eiendeler i balansen					
92 683	38 030	133 894	133 894	38 030	92 683
469 494	886 622	1 075 976	1 075 976	886 622	469 494
17 656 487	18 942 524	19 876 874	19 838 948	18 901 666	17 613 260
1 106 110	836 831	917 551	917 551	836 831	1 106 110
11 007	4 210	3 974	3 974	4 210	11 007
19 335 781	20 708 216	22 008 269	21 970 343	20 667 358	19 292 553
Finansielle garantistillelser utenfor balansen					
247 331	255 259	348 971	348 971	255 259	247 331
1 271 548	1 541 400	1 870 872	1 870 872	1 541 400	1 271 548
74 764	248 610	175 847	175 847	248 610	74 764
1 593 643	2 045 269	2 395 691	2 395 691	2 045 269	1 593 643
20 929 423	22 753 485	24 403 959	24 366 033	22 712 627	20 886 196
Kreditteksponering knyttet til utlån fordelt på land					
17 636 699	18 924 382	19 846 454	19 808 529	18 883 524	17 593 472
19 788	18 142	30 419	30 419	18 142	19 788
17 656 487	18 942 524	19 876 874	19 838 948	18 901 666	17 613 260

Sikkerhetsverdier

Banken benytter sikkerheter for å redusere risiko avhengig av marked og type transaksjon. Sikkerheter kan for eksempel være i form av fysisk sikkerhet eller garantier. Fysisk sikkerhet skal som hovedregel være forsikret og kan for eksempel være bygninger, boliger eller varelager. Vurdering av sikkerhetenes verdi skjer på utlånstidspunktet. Sparebanken Telemark overvåker løpende rutine knyttet til sikkerheter for å sikre høy kvalitet på risikoprofil som ivaretas

gjennom rammeverk for risikostyring. Sikkerhetens realisasjonsverdi på fast eiendom beregnes til 80 prosent av omsetningsverdi.

Tabellen under viser total verdi av sikkerheter fordelt per sikkerhetsklasse i bankens risikoklassifiseringssystem. Verdiene er beregnet ut i fra et gjennomsnitt av intervallene innenfor hver klasse.

		Konsern		
Prosentvis snitt pr. klasse		31.12.17	31.12.16	01.01.16
Sikkerhetsklasse 1	120 %	3 765 983	3 385 090	3 309 648
Sikkerhetsklasse 2	110 %	3 730 865	3 280 152	3 089 765
Sikkerhetsklasse 3	90 %	4 311 217	4 157 359	4 062 355
Sikkerhetsklasse 4	70 %	5 073 474	4 820 155	4 098 977
Sikkerhetsklasse 5	50 %	1 441 643	1 409 226	1 290 311
Sikkerhetsklasse 6	30 %	204 337	130 888	240 456
Sikkerhetsklasse 7	10 %	11 132	31 131	34 518
Sum sikkerhetsverdier fra risikoklassifiseringer		18 538 651	17 214 001	16 126 030

Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er tilnærmet like med konserntallene.

Note 13 Kreditrisikoeksponering på utlån med lav eller ingen pantesikkerhet

Banken benytter eget klassifiseringssystem for overvåking av kreditrisiko i porteføljen. Risikoklasseinndeling skjer ut fra hvert enkelt engasjements sannsynlighet for mislighold. Banken beregner verdi av sikkerheter som et element i gruppering av kunder etter risiko.

Fordeling skjer ved tilordning av sikkerheter til det enkelte utlån.

Tabellen nedenfor beskriver bankens samlede usikrede kredittkspnering i den laveste sikkerhetsklassen for pantesikkerhet (sikkerhetsklasse 7).

Konsern Risikogruppe	Gjennomsnittlig usikret eksponering			
	2017		2016	
	i %	Totalt beløp	i %	Totalt beløp
Lav risiko	0,9 %	56 077	0,7 %	38 800
Middels risiko	4,9 %	193 100	5,8 %	306 936
Høy risiko	8,9 %	139 580	2,7 %	33 148
Høyeste risiko	11,5 %	81 584	15,2 %	136 963
Misligholdte og nedskrevne	20,5 %	31 743	14,5 %	32 154
Totalt		502 084		548 002

Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene.

Innenfor risikogruppen misligholdte og individuelt nedskrevet (risikogruppe J og K) er 20,5 prosent av de samlede engasjementene usikret per 31.12.17.

Note 14 Fordringer på og gjeld til kredittinstitusjoner

	Konsern		
	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner			
Utlån til og fordringer uten avtalt løpetid eller oppsigelsestid	861 965	672 299	203 801
Utlån til og fordringer med avtalt løpetid eller oppsigelsestid	214 011	214 322	265 693
Totalt	1 075 976	886 622	469 494
Gjennomsnittlig rente	1,1 %	1,1 %	1,7 %
Gjeld til kredittinstitusjoner			
Lån og innskudd fra kredittinstitusjoner med avtalt løpetid eller oppsigelsestid	150 112	150 000	150 000
Totalt	150 112	150 000	150 000
Gjennomsnittlig rente	1,1 %	1,3 %	1,5 %

Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene.

Note 15 Kredittkvalitet per risikogruppe av finansielle eiendeler

Kredittkspnering mot norske finansinstitusjoner er vurdert med svært lav risiko. Obligasjoner garantert av stater eller kommuner er vurdert med svært lav risiko, obligasjoner med særskilt sikkerhet i boligeiendom er vurdert med lav risiko, obligasjoner utstedt av industri og finansinstitusjoner er vurdert med middels risiko eller høy risiko.

Tabellen på neste side viser kredittkvaliteten per risikogruppe for utlånsrelaterte eiendeler i balansen, basert på bankens kreditt ratingsystem.

Tabellen i noten spesifiserer kun konsern da forskjellen mellom morbank og konsern er uvesentlig og består utelukkende av utlån til døtre.

Kredittkvaliteten på utlån og fordringer på kunder er basert på en modell utarbeidet av SpareBank 1 Alliansen.

Konsern	Noter	Verken misligholdt eller nedskrevet					Misligholdt eller individuelt nedskrevet	Sum
		Svært lav risiko	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Svært høy risiko		
31.12.17								
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	14	1 075 976						1 075 976
Utlån til og fordringer på kunder								
Personmarked	8-12	5 901 636	3 810 937	2 381 227	953 169	430 713	94 375	13 572 056
Bedriftsmarked	8-12	2 756 155	1 804 257	1 127 373	451 270	203 917	44 681	6 387 653
Sum brutto utlån		9 733 767	5 615 194	3 508 600	1 404 439	634 630	139 056	21 035 685
Rentebærende verdipapirer								
Noterte obligasjoner	27		639 463	30 160	2 079			671 702
Unoterte obligasjoner	27	214 721		31 128				245 849
Sum finansielle investeringer		214 721	639 463	61 288	2 079			917 550
Totalt		9 948 488	6 254 657	3 569 888	1 406 517	634 630	139 056	21 953 236

Konsern	Noter	Verken misligholdt eller nedskrevet					Misligholdt eller individuelt nedskrevet	Sum
		Svært lav risiko	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Svært høy risiko		
31.12.16								
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	14	886 622						886 622
Utlån til og fordringer på kunder								
Personmarked	8-12	4 911 989	3 177 601	3 164 941	734 266	544 370	126 598	12 659 765
Bedriftsmarked	8-12	2 451 995	1 612 645	1 606 220	372 643	276 270	64 249	6 384 021
Sum brutto utlån		8 250 605	4 790 246	4 771 161	1 106 909	820 640	190 846	19 930 407
Rentebærende verdipapirer								
Noterte obligasjoner	27		569 276	29 888	2 022			601 185
Unoterte obligasjoner	27	211 149		24 498				235 647
Sum finansielle investeringer		211 149	569 276	54 385	2 022			836 832
Totalt		8 461 754	5 359 522	4 825 546	1 108 931	820 640	190 846	20 767 240

Konsern	Noter	Verken misligholdt eller nedskrevet					Misligholdt eller individuelt nedskrevet	Sum
		Svært lav risiko	Lav risiko	Middels risiko	Høy risiko	Svært høy risiko		
01.01.16								
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	14	469 494						469 494
Utlån til og fordringer på kunder								
Personmarked	8-12	4 684 017	2 603 552	3 483 292	320 986	606 307	190 214	11 888 368
Bedriftsmarked	8-12	2 295 841	1 300 142	1 739 459	160 291	302 773	94 988	5 893 494
Sum brutto utlån		7 449 352	3 903 695	5 222 751	481 277	909 080	285 201	18 251 356
Rentebærende verdipapirer								
Noterte obligasjoner	27		529 047	62 019	2 098			593 163
Unoterte obligasjoner	27	212 102		297 357	3 488			512 947
Sum finansielle investeringer		212 102	529 047	359 376	5 585			1 106 110
Totalt		7 661 454	4 432 741	5 582 127	486 863	909 080	285 201	19 357 466

Note 16 Markedsrisiko knyttet til renterisiko

Markedsrisiko er risikoen for at virkelig verdi eller bankens fremtidige kontantstrømmer fra finansielle instrumenter vil svinge som følge av endringer i renter, valutakurser, markedspriser, eller kurser på egenkapitalinstrumenter.

Renterisiko er sannsynligheten for at endringer i markedsrenten vil påvirke kontantstrømmer eller virkelig verdi av bankens finansielle instrumenter. Styret har fastsatt rammer for bankens renteesponering. Det foretas løpende overvåking og

rapportering av bankens renteesponering. Banken benytter instrumenter for å sikre at eksponering er innenfor fastsatte rammer. Innvirkning på resultat (og egenkapitalen) vil være som angitt i tabellen under. Positivt fortegn er inntekt og negativt fortegn er kostnad. Bankens fastrenteposisjoner har i løpet av året endret seg noe. Banken vil per. 31.12.17 få en kostnad på 0,4 millioner kroner ved en økning av markedsrenten på ett prosentpoeng mot en inntekt på 3,8 millioner kroner per. 31.12.16. (Effekten ved motsvarende rentereduksjon vil være symmetriske).

Sensitivitet på netto rentekostnad

Økning i basispunkter	Konsern	
	2017	2016
+25	-105	949
+50	-209	1 898
+100	-419	3 797
+200	-837	7 594

Tabellen under viser den såkalte rentekurverisikoen, dvs. risikoen for at rentekurven forskyver seg ulikt innenfor ulike tidsbånd ved en renteendring ved å måle bankens netto renteesponering innenfor de ulike tidsintervallene.

Rentekurverisiko	Konsern	
	2017	2016
0 - 1 mnd	790	523
1 - 3 mndr	4 655	3 639
3 - 12 mndr	-198	3 042
1 - 5 år	3 367	1 242
5 - 10 år	-9 034	-4 649
Rentekurverisiko, effekt på resultat før skatt	-419	3 797

Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene.

Metode benyttet for sensitivitetsanalysen

BankRisk er et system for styring av renterisiko og likviditet i bank. Systemet har standard rapporter for beregning av rente- og likviditetsrisiko. Det foretas

beregninger av durasjon, forfallsversikter med videre på obligasjonsbeholdninger, innlån i obligasjoner og innlån i pengemarkedet og renteswapper.

Note 17 Finansielle derivater

Tabellen nedenfor viser virkelig verdi av bankens finansielle derivater bokført som eiendeler og gjeld, samt nominelle verdier av kontraktene. Positiv markedsverdi av kontrakter blir bokført som eiendel, mens negativ markedsverdi blir bokført som gjeld. Kontraktsvolumet viser størrelsen av derivatenes underliggende eiendeler, og er grunnlaget for måling av endringer i virkelig verdi av bankens derivater. Derivatforretninger er knyttet til ordinær bankvirksomhet og gjennomføres for å redusere risiko

knyttet til bankens innlån i finansmarkedene, og for å avdekke og redusere risiko relatert til kunderettede aktiviteter. Kun sikringer knyttet til bankens innlånsvirksomhet defineres som "virkelig verdi sikring" i henhold til IAS 39. Banken benytter seg ikke av kontantstrømsikring.

Bankens styre har fastsatt rammer for maksimal risiko på bankens renteposisjoner. Det er etablert rutiner som sørger for at de fastsatte posisjoner holdes.

Virkelig verdi sikring	Konsern	
	2017	2016
Netto tap resultatført knyttet til sikringsinstrumentene ved virkelig verdisikring	236	6 798
Total gevinst på sikringsobjekter knyttet til den sikrede risikoen	-236	-6 798
Sum resultatført virkelig verdi sikring	0	0

Konsern	31.12.17			31.12.16			01.01.16		
	Kontraks- sum	Virkelig verdi Eiendeler Forpliktelses		Kontraks- sum	Virkelig verdi Eiendeler Forpliktelses		Kontraks- sum	Virkelig verdi Eiendeler Forpliktelses	
Rentebytteavtale - sikring av kunderelaterte eiendeler til virkelig verdi over resultatet	970 594		13 119	1 277 531		14 974	1 154 406		31 314
Rentebytteavtale - sikring av virkelig verdi av fastrenteinnlån	100 000	3 974		100 000	4 210		100 000	11 007	
Totalt renteinstrumenter	1 070 594	3 974	13 119	1 377 531	4 210	14 974	1 254 406	11 007	31 314

Finansielle derivater til virkelig verdi	Virkelig verdi		Virkelig verdi		Virkelig verdi	
	Eiendeler	Forpliktelses	Eiendeler	Forpliktelses	Eiendeler	Forpliktelses
Verdsettelse basert på priser i et aktivt marked						
Verdsettelse basert på observerbare markedspriser	3 974	13 119	4 210	14 974	11 007	31 314
Verdsettelse basert på annet enn observerbare markedsdata						
Sum finansielle derivater til virkelig verdi	3 974	13 119	4 210	14 974	11 007	31 314

Alle rentebytteavtalene er basert på observerbare markedsdata. Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene.

Note 18 Forfallsanalyse av eiendeler og forpliktelses/ likviditetsrisiko

Forfallsanalyse av eiendeler og forpliktelses
Banken utarbeider årlig en likviditetsstrategi, som blant annet tar for seg bankens likviditetsrisiko. Banken har et daglig og aktivt forhold til styringen av likviditetsrisikoen, som innebærer at regulatoriske minimumsnivå til forsvarlig likviditetsstyring skal overholdes til enhver tid. Det kortsiktige likviditetsmålet, Liquidity Coverage Ratio (LCR), viste

ved utgangen av året 296 (159) prosent i norske kroner.

Tabellen på neste side viser forfallstidspunktet etter balansedagen for eiendeler og forpliktelses. Det er bare vist forfallstidspunkter for konsernet da det kun er små forskjeller mellom konserntall og tall for morbanken.

31.12.17 Beløp i mill. kroner	På forespørsel/ uten forfall	Under 3 måneder	3-12 måneder	1 - 5 år	over 5 år	Totalt
Eiendeler						
Kontanter og fordringer på sentralbanker	134					134
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner		1 076				1 076
Netto utlån til og fordringer på kunder		2 720	648	2 999	13 472	19 839
Rentebærende verdipapirer		35	2	855	25	918
Finansielle derivater				4		4
Aksjer, egenkapitalbevis og andeler	673					673
Eierinteresser i felleskontrollerte virksomhet	212					212
Varige driftsmidler	168					168
Utsatt skattefordel	15					15
Andre eiendeler	13	2				15
Sum eiendeler	1 216	3 833	650	3 858	13 498	23 054
Gjeld						
Innskudd fra kredittinstitusjoner				150		150
Innskudd fra kunder	12 572	1 496				14 068
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer			585	4 867	100	5 552
Finansielle derivater				13		13
Betalbar skatt			79			79
Netto pensjonforpliktelse					31	31
Ansvarlig lånekapital				201		201
Annen gjeld og forpliktelser	8	57			3	68
Egenkapital	2 793			100		2 893
Sum egenkapital og gjeld	15 373	1 554	664	5 331	134	23 054
Netto likvid eksponering på balanseposter	- 14 157	2 279	- 14	- 1 473	13 364	

31.12.16 Beløp i mill. kroner	På forespørsel/ uten forfall	Under 3 måneder	3-12 måneder	1 - 5 år	over 5 år	Totalt
Eiendeler						
Kontanter og fordringer på sentralbanker	38					38
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner		887				887
Netto utlån til og fordringer på kunder		2 829	646	3 136	12 290	18 902
Rentebærende verdipapirer			122	669	45	836
Finansielle derivater				4		4
Aksjer, egenkapitalbevis og andeler	580					580
Eierinteresser i felleskontrollerte virksomhet	201					201
Varige driftsmidler	177					177
Utsatt skattefordel	8					8
Andre eiendeler		31	8	22		61
Sum eiendeler	1 004	3 747	776	3 832	12 335	21 694
Gjeld						
Innskudd fra kredittinstitusjoner					150	150
Innskudd fra kunder	11 829	1 367				13 196
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer		180	657	4 479	100	5 416
Finansielle derivater				15		15
Betalbar skatt			62			62
Netto pensjonforpliktelse					9	9
Ansvarlig lånekapital				150		150
Annen gjeld og forpliktelser		106	7	5		118
Egenkapital	2 578					2 578
Sum egenkapital og gjeld	14 407	1 653	726	4 650	259	21 694
Netto likvid eksponering på balanseposter	-13 403	2 094	50	-818	12 076	

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke kan overholde sine betalingsforpliktelser når disse forfaller, eller erstatte innskudd når disse trekkes ut, med den konsekvens at konsernet misligholder forpliktelsene til å innfri innskudd og gi lån.

Tabellen under viser bankens forventede fremtidige kontantstrømmer knyttet til forpliktelser. I tabellen er det lagt til grunn nominelle verdier, samt rentenivå slik det foreligger per 31.12.17. Løpetid på innskudd

til fastrente er satt til utløpet av fastrenteperioden. Løpetid på øvrige innskudd er ansett å være på forespørsel noe som også medfører at fremtidige renteelementer ikke er lagt til. Løpetid på derivater er satt til utgangen av kontrakts-perioden. Kontraktsmessig kontantstrøm på derivater er ikke balanseført. Løpetid på verdipapirgjeld, ansvarlig lånekapital er satt til første avtalte forfallstidspunkt. Løpetiden på øvrige forpliktelser er satt til forfallstidspunktet.

Konsern

31.12.17 Beløp i mill. kroner	På forespørsel/ uten forfall	Under 3 måneder	3-12 måneder	1 - 5 år	over 5 år	Totalt
Innskudd fra kredittinstitusjoner			1	155		157
Innskudd fra kunder	12 572	1 496				14 068
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer		22	651	5 028	103	5 803
Finansielle derivater		2	6	14	1	23
Betalbar skatt			79			79
Annen gjeld og forpliktelser	8	57				65
Ansvarlig lånekapital		1	4	218		223
Sum	12 580	1 579	740	5 415	104	20 419

Note 19 Netto renteinntekter

Morbank			Konsern	
2016	2017		2017	2016
		Renteinntekter		
11 031	9 648	Renter og lignende inntekter av utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	9 648	11 031
517 976	557 107	Renter og lignende inntekter av utlån til og fordringer på kunder	555 911	516 707
39 825	36 738	Renter og lignende inntekter av utlån til og fordringer på kunder med fast rente	36 738	39 825
15 198	13 397	Renter og lignende inntekter av rentebærende verdipapirer til virkelig verdi	13 397	15 198
584 030	616 889	Sum renteinntekter	615 693	582 761
		Rentekostnader		
1 919	1 706	Renter og lignende kostnader på gjeld til kredittinstitusjoner	1 706	1 919
115 929	123 604	Renter og lignende kostnader på innskudd fra og gjeld til kunder	123 216	115 552
106 066	101 280	Renter og lignende kostnader på utstedte verdipapirer	101 280	106 066
732	5 527	Renter og lignende kostnader på ansvarlig lånekapital	5 527	732
9 964	10 321	Sikringsfondsavgift	10 321	9 964
234 611	242 438	Sum rentekostnader	242 049	234 234
349 419	374 452	Netto renteinntekter	373 644	348 527

Note 20 Netto provisjonsinntekter og andre inntekter

Morbank			Konsern	
2016	2017		2017	2016
		Provisjonsinntekter		
3 532	4 253	Garantiprovisjon	4 253	3 532
8 056	9 357	Verdipapiromsetning og forvaltning	9 357	8 056
37 870	39 054	Forsikringstjenester	39 054	37 870
57 662	58 476	Betalingsformidling	58 476	57 662
		Provisjonsinntekter eiendomsmegling	25 713	25 975
2 607	3 155	Andre provisjonsinntekter	3 155	2 607
109 728	114 294	Sum provisjonsinntekt ekskludert boligkreditt	140 007	135 703
49 225	66 050	Provisjonsinntekter fra SB1 Boligkreditt *	66 050	49 225
83	927	Provisjonsinntekter fra SB1 Næringskreditt *	927	83
159 036	181 271	Sum provisjonsinntekt	206 984	185 011
		Provisjonskostnader		
21 035	20 990	Betalingsformidling	20 990	21 035
552	600	Andre gebyrer og provisjonskostnader	600	552
21 588	21 590	Sum provisjonskostnader	21 590	21 588
137 448	159 681	Netto provisjonsinntekter	185 395	163 423
		Andre driftsinntekter		
2 326	2 227	Leieinntekter faste eiendommer	2 804	4 294
23 525		Gevinst ved salg av eiendom		23 525
		Andre inntekter eiendomsmegling	5 800	5 950
164	268	Andre driftsinntekter	268	164
26 015	2 495	Sum andre driftsinntekter	8 872	33 932
163 463	162 176	Netto provisjons- og andre inntekter	194 266	197 356

* Banken mottar provisjonsinntekter for overførte lån og kreditter fra SB1 Boligkreditt og SB1 Næringskreditt inntil de er nedbetalt av lånekunden. Provisjonen beregnes hver måned av akkumulert saldo på overførte lån og kreditter, og provisjonssatsen er en andel av den margin som kredittforetakene har på sine lån og kreditter.

Note 21 Netto resultat fra finansielle investeringer

Morbank			Konsern	
2016	2017		2017	2016
24 986	10 939	Sum utbytte fra aksjer tilgjengelig for salg	10 939	24 985
2 077	1 822	Utbytte fra datterselskap		
19 826	49 675	Inntekt fra eierinteresser i felleskontrollert virksomhet	34 080	30 866
21 903	51 498	Netto resultat fra eierinteresser	34 080	30 866
3 254	3 806	Rentebærende verdipapirer til virkelig verdi over resultat	3 806	3 254
5 322	234	Netto verdiendring på sikrede fastrente utlån og derivater	234	5 322
163	1 201	Realiserte gevinster /tap (-) aksjer mm tilgjengelig for salg	1 201	163
485	226	Nedskrivning av aksjer mm tilgjengelig for salg	226	485
-322	975	Netto gevinst /tap (-) av aksjer mm tilgjengelig for salg	975	-322
2 345	2 940	Netto valutagevinst	2 940	2 345
57 487	70 392	Sum netto inntekter fra finansielle investeringer	52 974	66 450

Note 22 Lønnskostnader og ytelser til ledende ansatte og tillitsvalgte

Morbank			Konsern	
2016	2017		2017	2016
		Lønnskostnader		
108 582	85 679	Lønn	103 531	125 843
10 845	13 606	Pensjoner (note 24)	14 490	11 844
22 389	23 581	Sosiale kostnader	26 864	25 193
141 816	122 866	Sum lønnskostnader	144 884	162 880
		Ansatte pr 31.12		
143,7	152,7	Antall årsverk 31.12	174,7	165,6
149	158	Antall ansatte 31.12	180	171

Alle godtgjørelsesordninger i Sparebanken Telemark utformes i samsvar med lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner og lov om verdipapirhandel med tilhørende forskrift om godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond.

Godtgjørelsesutvalget består for Sparebanken Telemark av hele styret. Utvalget foretar årlig en gjennomgåelse av praktiseringen av godtgjørelsesordningen, og det utarbeides en skriftlig rapport. Godtgjørelsesutvalget skal sørge for at praktiseringen av godtgjørelsesordningen minst en gang i året gjennomgås av uavhengige kontrollfunksjoner som for tiden er intern revisor ved KPMG.

Styret skal godkjenne og vedlikeholde godtgjørelsesordningen samt påse at dokumentasjonen som ligger

til grunn for beslutninger er ivaretatt. I tillegg skal styret godkjenne enhver materiell endring eller unntak fra godtgjørelsesordningen.

Vilkår for lån til ledende ansatte og medlemmer av selskapsorganer avviker ikke fra de generelle bestemmelsene som gjelder for øvrige ansatte. Det foreligger ingen særskilt bonusordning for bankens ledende ansatte.

Rentesubsidiering av utlån til ansatte for 2017 er beregnet til 1,7 millioner kroner målt mot gjennomsnittlig kunderente tilsvarende som i 2016. Ingen tillitsvalgte har i kraft av sine verv rentesubsidiering på utlån. Utlån til ansatte var 233 millioner kroner i 2017 og 211 millioner kroner i 2016.

<i>Lønn og andre ytelser til ledende ansatte i 2017</i>		Lønn	Natural ytelser	Sum godtgjørelser	Pensjonskostnad*	Lån og kreditter per 31.12
Per Halvorsen	Administrerende banksjef	1 960	295	2 255	853	5 915
Preben Prebensen	Vise adm. banksjef	1 577	14	1 591	95	2 025
Roar Snippen	Banksjef økonomi og finans - CFO	1 394	168	1 562	172	3 027
Anne Vikan	Banksjef personmarkedet	1 034	32	1 067	358	1 867
Arent Anfinsen	Banksjef bedriftsmarkedet	1 033	27	1 060	96	2 200
Marianne Thorsdal	Banksjef HR og organisasjon	1 020	33	1 053	112	2 450
Samlet godtgjørelse til ledende ansatte		8 019	569	8 588	1 685	17 484

*Banken har hatt en gjennomgang og revidering av pensjonsavtalene til administrerende banksjef og vise administrerende banksjef. Dette har gitt regnskapsmessige planendringseffekter på henholdsvis 2,6 millioner kroner og 1,9 millioner kroner. Disse beløpene kommer i tillegg til de ordinære pensjonskostnadene i tabellen.

<i>Lønn og andre ytelser til ledende ansatte i 2016</i>		Lønn	Natural ytelser	Sum godtgjørelser	Pensjonskostnad	Lån og kreditter per 31.12
Per Halvorsen	Administrerende banksjef	1 901	267	2 168	764	5 992
Preben Prebensen	Vise adm. banksjef	1 551	18	1 569	654	1 100
Roar Snippen	Banksjef økonomi og finans - CFO	1 351	173	1 524	167	2 500
Anne Vikan	Banksjef personmarkedet	997	42	1 039	298	2 004
Arent Anfinsen	Banksjef bedriftsmarkedet	984	38	1 022	68	2 200
Marianne Thorsdal	Banksjef HR og organisasjon	984	41	1 025	82	2 500
Samlet godtgjørelse til ledende ansatte		7 768	579	8 347	2 033	16 296

I henhold til ansettelsesavtalen med administrerende banksjef er banken forpliktet til å dekke lønn og annen tilleggsytelse i inntil 12 måneder ved fratredelse. Administrerende banksjef har rett til å fratre ved fylte 62 år med en livsvarig pensjon på 70 prosent av lønn på fratredelsestidspunktet, samt uføredekning.

I henhold til ansettelsesavtalen med viseadministrerende banksjef skal banken i perioden fra fratreden til ordinær pensjonsalder (67 år) gi

et vederlag som tilsvarer 70 prosent av lønn ved fratredelsestidspunktet. I 2017 er det i tillegg inngått en avtale om 10 års gavepensjon etter pensjonsalder på 67 år for vise administrerende banksjef.

Den øvrige ledergruppen i banken har ikke rettigheter utover ordinær pensjon tilsvarende det de øvrige ansatte har. Ledergruppen har ikke rettigheter eller godtgjørelser utover det som er spesifisert.

<i>Godtgjørelse til styret og revisjonsutvalget i 2017</i>		Honorar	Lån og kreditter per 31.12
Per Richard Johansen	Styrets leder	215	2 000
Per Wold	Nestleder styret	129	3 250
Jan Erling Nilsen*	Styremedlem, fra 9. mars 2017	124	
Anne Berg Behring*	Styremedlem	166	6 563
Ingeborg Fogt Bergby*	Styremedlem	161	
Anja Kristin Salte Hjelseth	Styremedlem, fra 9. mars 2017	102	1 500
Bjørn Vidar Nesheim	Styremedlem, til 9. mars 2017	35	
Jan Berge	Styremedlem, ansatt representant	119	2 970
May Britt Boye	Styremedlem, ansatt representant	119	4 393

* Anne Berg Behring, Ingeborg Fogt Bergby og Jan Erling Nilsen utgjør revisjons- og risikoutvalget for banken i 2017. Honorarer fra utvalgene er inkludert i honoraret over.

<i>Godtgjørelse til styret og revisjonsutvalget i 2016</i>		Honorar	Lån og kreditter per 31.12
Per Richard Johansen	Styrets leder	185	2 000
Per Wold	Nestleder styret	110	3 250
Geir Olav Ryntveit	Styremedlem til 1. oktober 2016	125	5 839
Anne Berg Behring *	Styremedlem	140	4 864
Ingeborg Fogt Bergby *	Styremedlem	103	
Bjørn Vidar Nesheim *	Styremedlem	140	
Jan Berge	Styremedlem, ansatt representant	100	2 978
May Britt Boye	Styremedlem, ansatt representant	50	4 499

* Anne Berg Behring, Ingeborg Fogt Bergby og Bjørn Vidar Nesheim utgjør revisjons- og risikoutvalget for banken i 2016. Honorarer fra utvalgene er inkludert i honoraret over. Ingeborg Fogt Bergby gikk inn i revisjonsutvalget etter Geir Olav Ryntveit i 2016.

<i>Honorar til representantskapet</i>	2017	2016
Ragnard Sageie, representantskapets leder til og med 30. november 2016		46
Øystein Beyer, representantskapets leder fra og med 1. desember 2016	54	10
Øvrige medlemmer	197	297
Lån og kreditter til medlemmer av representantskapet	51 571	47 050

Representantskapet består av 24 medlemmer/representanter. Det har vært 2 møter i representantskapet i 2017.

Note 23 Andre driftskostnader

Morbank			Konsern	
2016	2017		2017	2016
		Andre driftskostnader		
37 297	41 772	Alliansekostnader	41 772	37 297
25 746	26 617	IKT kostnader	27 642	26 686
15 017	13 004	Markedsføring	14 532	16 692
15 153	13 989	Driftskostnader faste eiendommer	9 230	10 906
25 629	28 238	Øvrige driftskostnader	32 133	30 964
118 842	123 621	Sum andre driftskostnader	125 309	122 545

Bankens og konsernets operasjonelle leieforpliktelser anses uvesentlige. Samlet ekstern leiekostnad for 2017 utgjorde 1,2 millioner kroner.

		Godtgjørelse til revisor		
861	1 755	Ordinær revisjon	1 813	1 017
	12	Andre attestasjonstjenester	17	37
119	93	Skatterådgivning	121	119
68	1 246	Andre tjenester utenfor revisjon	1 246	144
1 048	3 106	Sum godtgjørelse til ekstern revisor inkl. mva	3 197	1 317

Honorarer til selskapets ekstern revisor for henholdsvis revisjon og regnskapsteknisk bistand har økt grunnet overgangen til IFRS med virkning fra 01.01.17. En vesentlig andel av økningen anses å være av engangskaraktér (implementeringseffekt).

Note 24 Pensjoner

Banken har ytelsesbaserte pensjonsordninger i Sparebank 1 Livsforsikring AS og Storebrand Livsforsikring AS. Ansatte som ble tilsatt etter 01.07.05 (Sparebanken Grenland), etter 01.03.08 (Sparebanken Telemark) og etter 01.01.09 (Holla og Lunde Sparebank) er tilknyttet en innskuddsbasert ordning. Ansatte i datterselskap har innskuddsbasert pensjonsordning. For den innskuddsbaserte ordningen vil årets pensjonskostnad tilsvare årets påløpte premie. Pensjonsordningene oppfyller kravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon.

Banken har inngått avtale om førtidspensjonsordning til adm. banksjef, vise adm. banksjef og tidligere banksjef. Adm. banksjef har i tillegg avtale om 70

prosent pensjon for lønn utover 12G se omtale under note 22. Forpliktelsen er hensyntatt i fremtidige pensjonsforpliktelser under.

Morselskapet er med i Fellesordningen for avtalefestet pensjon, AFP. Den private AFP-ordningen gir et livslangt tillegg til den ordinære pensjonen. Den private AFP-ordningen vil bli finansiert gjennom en årlig premie som fastsettes som en prosent av lønn mellom 1 og 7,1G. Premien for 2017 er fastsatt til 2,5 prosent tilsvarende som i 2016.

	Konsern		
	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Netto pensjonsforpliktelse i balansen			
Nåverdi av fremtidige pensjonsforpliktelser	256 836	233 829	243 259
Verdi av pensjonsmidler	-227 542	-235 621	-231 503
Arbeidsgiveravgift	1 862	2 326	2 071
Netto pensjonsforpliktelse	31 156	534	13 827
Herav balanseført overfinansiert sikret ordning		8 393	
Herav balanseført underfinansierte ordninger	31 156	8 928	13 827

Det er ikke utarbeidet spesifisering av pensjonsforpliktelser for morbank da de er identiske med konserntallene.

Spesifikasjon av pensjonskostnad

Morbank			Konsern	
2016	2017		2017	2016
		Periodens pensjonskostnad		
6 931	6 169	Ytelsesbasert pensjon opptjent i perioden	6 169	6 931
187	-175	Rentekostnad/-inntekt(-) på netto pensjonsforpliktelse/pensjonsmidler	-175	187
	3 253	Resultatførte planendringer	3 253	
850	994	Periodisert arbeidsgiveravgift	994	850
7 968	10 241	Netto resultatført ytelsesbasert pensjonskostnad	10 241	7 968
1 301	1 792	Pensjonskostnad innskuddsbasert ordning	2 676	2 300
1 576	1 572	Pensjonskostnad AFP	1 572	1 576
10 845	13 606	Total pensjonskostnad	14 490	11 844
		Bevegelse i netto pensjonsforpliktelse i balansen		
13 827	534	Netto pensjonsforpliktelse i balansen per 01.01	534	13 827
-6 856	30 785	Estimatavvik ført mot andre inntekter og kostnader	30 785	-6 856
7 968	10 241	Netto resultatført ytelsesbasert pensjonskostnad	10 241	7 968
-14 405	-10 404	Innbetalt beløp til ytelsesbaserte ordninger	-10 404	-14 405
534	31 156	Netto total pensjonsforpliktelse 31.12.	31 156	534
		Bevegelse virkelig verdi pensjonsmidler i balansen		
231 503	235 621	Virkelig verdi pensjonsmidler i balansen 01.01	235 621	231 503
12 323	8 770	Innbetalt til fondsbaserte ordninger	8 770	12 323
5 868	6 212	Årets renteinntekter av midlene	6 212	5 868
	-5 936	Effekt av planendring	-5 936	
-5 904	-12 207	Andre fraregninger (planendring uførepensjon)	-12 207	-5 904
-8 169	-4 919	Aktuarielt (tap)/gevinst	-4 919	-8 169
235 621	227 542	Virkelig verdi pensjonsmidler i balansen 31.12	227 542	235 621
		<i>Forutsetninger</i>		
2,10 %	2,40 %	Diskonteringsrente	2,40 %	2,10 %
2,10 %	2,40 %	Forventet avkastning på midlene	2,40 %	2,10 %
2,25 %	2,50 %	Fremtidig lønnsutvikling	2,50 %	2,25 %
2,25 %	2,25 %	G-regulering	2,25 %	2,25 %
0,00 %	0,50 %	Pensjonsregulering	0,50 %	0,00 %
19,10 %	19,10 %	Arbeidsgiveravgift og finansskatt forpliktelse	19,10 %	19,10 %
GAP07	GAP07	Uføre og - dødelighetstabell	GAP07	GAP07
101	98	Antall ansatte som er omfattet av ordningen	98	102

Ved beregning av virkelig verdi på pensjonsmidler pr 31.12.17 er det lagt til grunn en forventet avkastning for 2017 på 2,4 prosent. Faktisk avkastning på pensjonsmidlene var i 2016 3,8 prosent.

Sensitivitetsanalyse per 31.12.17

Morbank			Konsern	
Økning	Reduksjon	Endring i pensjonsforpliktelse	Økning	Reduksjon
21 670	- 19 226	Diskonteringsrente (0,5 % endring)	21 670	- 19 226
12 024	- 10 835	Forventet fremtidig lønnsutvikling (1,0 % endring)	12 024	- 10 835

Note 25 Skatt

Morbank			Konsern	
2016	2017		2017	2016
285 576	352 329	Resultat før skattekostnad	357 631	300 065
18 559	8 349	Permanente forskjeller inklusive formuesskatt	8 358	14 655
-22 288	31 731	Endring midlertidige forskjeller	33 110	-20 435
-61 026	-63 317	Skattefrie inntekter inkl utbytte og resultatandeler	-63 317	-69 989
6 856	-30 785	Estimatavvik ført over andre inntekter og kostnader	-30 785	6 856
227 677	298 306	Årets skattegrunnlag	304 997	231 151
56 920	74 208	Betalbar skatt (25 %)	75 813	58 768
71 394	88 082	25 % av ordinært resultat før skatt	89 355	75 016
4 577	2 087	Effekt ikke fradragsberettigede kostnader	2 089	4 579
-15 257	-15 829	Effekt ikke skattepliktige inntekter inkl. utbytte	-15 829	-17 497
0	0	Effekt av endring i skattesats midlertidige forskjeller	-75	-43
379	111	For mye/lite avsatt skatt tidligere år	128	379
3 917	2 883	Formuesskatt	2 883	3 917
65 010	77 334	Skattekostnad inklusiv formuesskatt	78 551	66 351
-3 917	-2 883	Fratrukket skattekostnad klassifisert som driftskostnad	-2 883	-3 917
61 093	74 451	Årets skattekostnad eksklusive formuesskatt	75 668	62 434
21,4 %	21,9 %	Effektiv skattesats	22,0 %	20,8 %
Skattekostnad på totalresultat				
61 093	74 451	Sum skattekostnad resultatregnskap	75 668	62 434
1 714	-7 696	Skatt på estimatavvik pensjoner	-7 696	1 714
62 807	66 755	Sum skattekostnad på totalresultat	67 972	64 148

Morbank			Konsern		
01.01.16	31.12.16	31.12.17	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Midlertidige forskjeller og balanseført utsatt skatt/skattefordel*					
-27 237	-39 185	-38 160	-39 756	-38 210	-25 271
26 456	15 438	11 211	11 269	15 410	26 443
-34 443	-14 795	-5 791	-5 791	-14 795	-34 443
6 642	20 821	15 878	18 586	24 206	10 873
-23 696	-12 269	-44 859	-44 859	-12 269	-23 696
-52 278	-29 990	-61 721	-60 552	-25 658	-46 093
13 071	7 499	15 431	15 162	6 458	11 524
25 %	25 %	25 %	25 %	25 %	25 %
Betalbar skatt i balansen					
57 477	56 920	74 208	75 813	58 768	59 576
3 400	3 800	2 800	2 800	3 800	3 400
60 877	60 720	77 008	78 613	62 568	62 976

*Utsatt skattefordel blir balanseført i den utstrekning det er sannsynlig at den vil kunne benyttes mot fremtidig skattepliktig inntekt.

Skattesats for morbank er 25 prosent, mens for datterselskapene er det 24 prosent ved beregning av årets betalbare skatt. Fra 2018 er det benyttet 23 prosent for datterselskapene.

Note 26 Klassifisering og måling av finansielle instrumenter

Tabellene i denne noten spesifiserer kun konsern da forskjellen mellom morbank og konsern er uvesentlig og består utelukkende av utlån til døtre se note 8.

Klassifisering av finansielle instrumenter

Tabellene under viser klassifisering av finansielle instrumenter i;

- Kategori 1 Finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultat.
- Kategori 2 Finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultat, bestemt regnskapsført til virkelig verdi.
- Kategori 3 Finansielle derivater som sikringsinstrumenter.
- Kategori 4 Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg.
- Kategori 5 Finansielle instrumenter vurdert til amortisert kost inkludert forpliktelser som er utpekt som sikringsobjekter.

Konsern 31.12.17	Kategori 1	Kategori 2	Kategori 3	Kategori 4	Kategori 5	Totalt
Eiendeler						
Konter og fordringer på kredittinstitusjoner					133 894	133 894
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner					1 075 976	1 075 976
Netto utlån til og fordringer på kunder		1 185 589			18 653 359	19 838 948
Rentebærende verdipapirer		917 550				917 550
Finansielle derivater			3 973			3 973
Aksjer, egenkapitalbevis og andeler				673 394		673 394
Sum eiendeler		2 103 139	3 973	673 394	19 863 229	22 643 736
Gjeld						
Innskudd fra og gjeld til kredittinstitusjoner					150 112	150 112
Innskudd fra og gjeld til kunder					14 068 040	14 068 040
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer					5 551 909	5 551 909
Finansielle derivater	13 119					13 119
Ansvarlig lånekapital					200 372	200 372
Sum gjeld	13 119				19 970 433	19 983 552
Konsern 31.12.16						
Eiendeler						
Konter og fordringer på kredittinstitusjoner					38 030	38 030
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner					886 622	886 622
Netto utlån til og fordringer på kunder		1 328 608			17 573 057	18 901 666
Rentebærende verdipapirer		836 832				836 832
Finansielle derivater			4 210			4 210
Aksjer, egenkapitalbevis og andeler				580 194		580 194
Sum eiendeler		2 165 441	4 210	580 194	18 497 709	21 247 553
Gjeld						
Innskudd fra og gjeld til kredittinstitusjoner					150 000	150 000
Innskudd fra og gjeld til kunder					13 196 400	13 196 400
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer					5 416 296	5 416 296
Finansielle derivater	14 974					14 974
Ansvarlig lånekapital					149 638	149 638
Sum gjeld	14 974				18 912 333	18 927 307

Finansielle instrumenter innregnet til amortisert kost (kategori 5).

Bankens utlån og innlån kan hovedsakelig ikke omsettes i et aktivt marked. Overføringer av blant annet innlån til en annen part vil kreve godkjenning fra den enkelte kunde. Bankens risikopåslag på utlånene endres kun ved større endringer i markedsf forholdene. Slike utlån anses i hovedsak å ha flytende rentebetingelser. Bankens kredittpåslag for disse utlån er ikke endret ved årets slutt. Samme margin ville bli lagt til grunn for nye utlån på balansedagen. Banken har justert kreditttrisikopåslaget gjennom 2017 for lån med referansebaserte betingelser som følge av volatiliteten i kredittspredene gjennom året. Banken har ved årets slutt foretatt en fornyet vurdering av kredittrisikoen og vurdert at en reprising av lånene ville blitt foretatt til de samme påslagene. Kundene kan innfri denne type lån til pålydende. Banken vurderer derfor at lån med referansebaserte betingelser innregnet til amortisert kost avviker uvesentlig fra virkelig verdi. Verdipapirgjeld og ansvarlig lånekapital vurdert til amortisert kost har etter bankens vurdering, også uvesentlig avvik fra virkelig verdi.

Finansielle instrumenter til virkelig verdi klassifisert i ulike nivåer.

Nivå 1: Verdsettes ved bruk av noterte priser i aktive markeder.

Markedspris på balansedagen er benyttet. Markedet anses aktivt dersom det er mulig å fremskaffe eksternt observerbare priser, kurser eller renter fra en børs, forhandler, megler eller lignende, og disse prisene representerer faktiske og hyppige markedstransaksjoner på armlengdes avstand. I kategorien inngår blant annet børsnoterte aksjer, statskasseveksler og statsobligasjoner.

Nivå 2: Verdsettelse ved bruk av observerbare markedsdata.

Verdsettes ved bruk av informasjon som ikke er noterte priser, men hvor priser er direkte eller indirekte observerbare for eiendelene eller forpliktelsene, og som også inkluderer noterte priser i ikke aktive markeder. Verdien er basert på nylige observerbare markedsdata i form av en transaksjon i instrumentet mellom informerte, villige og uavhengige parter.

Nivå 3: Verdsettelse på annen måte enn basert på observerbare markedsdata.

Hvis fastsettelse av verdi ikke er tilgjengelig ved bruk av nivå 1 eller 2 benyttes verdsettelsesmetoder som baserer seg på ikke-observerbar informasjon. Instrumenter i denne kategori verdsettes etter metoder som er basert på estimerte kontantstrømmer, vurdering av eiendeler og gjeld i selskaper, og modeller hvor vesentlige parametere ikke er basert på observerbare markedsdata eller eventuelle bransjestandarder.

Konsern Eiendeler	31.12.17				31.12.16			
	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet								
-Fastrenteutlån			1 185 589	1 185 589			1 328 608	1 328 608
-Rentebærende verdipapirer		917 550		917 550		836 832		836 832
-Derivater		3 973		3 973		4 210		4 210
Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg								
-Aksjer, egenkapitalbevis og andeler	51 148	9 275	612 971	673 394	12 551	7 066	560 577	580 194
Sum eiendeler	51 148	930 799	1 798 560	2 780 507	12 551	848 108	1 889 185	2 749 844
Forpliktelses								
Finansielle forpliktelser til virkelig verdi over resultatet								
-Finansielle innlån til virkelig verdi		104 116		104 116		104 210		104 210
-Derivater		13 119		13 119		14 974		14 974
Sum forpliktelser		117 235		117 235		119 184		119 184

Konsern Eiendeler	01.01.16			
	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet				
-Fastrenteutlån			1 290 230	1 290 230
-Rentebærende verdipapirer		1 106 110		1 106 110
-Derivater		11 007		11 007
Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg				
-Aksjer, egenkapitalbevis og andeler	12 510	26 099	491 428	530 037
Sum eiendeler	12 510	1 143 217	1 781 657	2 937 384
Forpliktelses				
Finansielle forpliktelser til virkelig verdi over resultatet				
-Fastrenteinnskudd				
-Finansielle innlån til virkelig verdi		111 007		111 007
-Derivater		31 314		31 314
Sum forpliktelser		142 321		142 321

Utover ovennevnte finansielle eiendeler og gjelder som er balanseført til virkelig verdi er bankens øvrige finansielle eiendeler og gjeld (finansielle instrumenter) balanseført til amortisert kost. Virkelig verdi av disse finansielle instrumentene forventes ikke å avvike vesentlig fra balanseført verdi se begrunnelse over.

Verdiendringer på instrumenter i nivå 3	Fastrente- utlån	Aksjer, egenkapital- bevis og andeler	Totalt
Balanseført verdi 01.01.16	1 290 230	491 428	1 781 657
Netto gevinst /tap (-) gjennom året	-11 017	4 200	-6 817
Tilgang	264 262	98 686	362 948
Avgang	-214 866	-33 736	-248 602
Balanseført verdi 31.12.16	1 328 608	560 577	1 889 186
Netto gevinst /tap (-) gjennom året	-4 226	-981	-5 207
Tilgang	151 885	93 260	245 145
Avgang	-290 678	-39 885	-330 563
Balanseført verdi 31.12.17	1 185 589	612 972	1 798 560

Note 27 Rentebærende verdipapirer

Rentebærende verdipapirer måles til virkelig verdi over resultatet. Det er kun konsern som vises da morbank er identiske med konserntallene.

Rentebærende verdipapirer fordelt på utsteder

	Konsern		
	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Stat			
- Pålydende	10 000	10 000	10 000
- Virkelig verdi	11 349	11 282	11 606
- Balanseført verdi	11 349	11 282	11 606
Annen offentlig utsteder			
- Pålydende	220 000	220 000	220 000
- Virkelig verdi	224 828	221 337	222 484
- Balanseført verdi	224 828	221 337	222 484
Finansielle foretak			
- Pålydende	642 512	571 448	809 084
- Virkelig verdi	649 134	572 303	807 385
- Balanseført verdi	649 134	572 303	807 385
Ikke-finansielle foretak			
- Pålydende	32 067	32 043	67 382
- Virkelig verdi	32 239	31 908	64 636
- Balanseført verdi	32 239	31 906	64 636
Sum rentebærende verdipapirer til virkelig verdi	917 551	836 829	1 106 110

Rentebærende verdipapirer fordelt etter forfall

31.12.17	Under 3 måneder	3-12 måneder	1 - 5 år	over 5 år	Totalt
Stat			11 349		11 349
Annen offentlig utsteder			224 828		224 828
Finansielle foretak	35 060		588 830	25 244	649 134
Ikke-finansielle foretak		2 045	30 195		32 240
31.12.16					
Stat			11 282		11 282
Annen offentlig utsteder		50 030	146 364	24 944	221 337
Finansielle foretak		70 200	482 118	19 985	572 303
Ikke-finansielle foretak		2 016	29 890		31 906
01.01.16					
Stat				11 606	11 606
Annen offentlig utsteder		50 041	172 442		222 484
Finansielle foretak	48 968	144 759	603 894	9 765	807 385
Ikke-finansielle foretak		33 330	31 306		64 636

Verdiendringer på rentebærende verdipapirer

	Totalt
Balanseført verdi 01.01.16	1 106 110
Tilgang	301 311
Avgang	- 573 889
Verdiregulering over resultatregnskapet	3 299
Balanseført verdi 31.12.16	836 831
Tilgang	422 545
Avgang	- 346 503
Verdiregulering over resultatregnskapet	4 679
Balanseført verdi 31.12.17	917 551

Alle rentebærende verdipapirer er verdsatt basert på observerbare markedsdata.

Note 28 Aksjer, egenkapitalbevis og andeler

Banken har klassifisert aksjer, egenkapitalbevis og andelsporteføljen som tilgjengelig for salg i henhold til IAS 39. Virkelig verdi er verdsatt etter verdsettelsesmetoder basert på observerbare markedsdata, estimerte kontantstrømmer eller vurdering av eiendeler og gjeld. Der virkelig verdi ikke kan måles på en pålitelig nok måte er kostpris benyttet.

		Konsern		
		31.12.17	31.12.16	01.01.16
<i>Aksjer tilgjengelig for salg</i>				
- Børsnoterte	TFS	51 138	18 768	36 149
- Unoterte	TFS	622 256	561 426	493 935
Sum aksjer, egenkapitalbevis og andeler		673 394	580 194	530 084

TFS - Tilgjengelig for salg til virkelig verdi ført over utvidet resultat

Det er ikke investeringer etter IAS 39 i datterselskapene derfor kun spesifisert konsern.

Spesifikasjon av vesentlige eierposter per 31.12.17

Selskaps navn	Organisasjonsnummer	Antall aksjer	Eierandel i %	Kostpris	Markedsverdi	Balanseført verdi
SpareBank 1 Boligkreditt AS	TFS	988 738 387	3 009 812	4,5 %	451 720	451 720
SpareBank 1 Næringskreditt AS	TFS	894 111 232	537 888	3,7 %	67 959	67 959
SpareBank 1 Østlandet	TFS	920 426 530	419 968	0,4 %	26 794	38 112
SpareBank 1 Kredittkort AS	TFS	975 966 453	114 477	4,0 %	35 570	35 570
SpareBank 1 SMN Finans AS	TFS	938 521 549	2 585	4,2 %	33 513	33 513
Øvrige SB1 aksjer og egenkapitalbevis	TFS				19 446	19 588
Andre aksjer og andeler	TFS				33 231	26 932
Sum aksjer, egenkapitalbevis og andeler				668 233	673 394	673 394

Markedsverdiene til aksjene i SpareBank 1 Boligkreditt AS, SpareBank 1 Næringskreditt AS, SpareBank 1 Kredittkort AS og SpareBank 1 SMN Finans AS er satt til opprinnelig kostpris da dette anses som beste estimat basert på siste emisjonskurs og andel av bokført egenkapital. Egenkapitalbevis i SpareBank 1 Østlandet er satt til observert børskurs per 31.12.17.

Verdiendringer på aksjer, egenkapitalbevis og andeler klassifisert som tilgjengelig for salg

	Verdsettelse basert på noterte priser i et aktivt marked	Verdsettelse basert på observerbare markedsdata	Verdsettelse basert på annet enn observerbare markedsdata	Totalt
Balanseført verdi 01.01.17	12 551	7 066	560 577	580 194
Tilgang		300	93 260	93 560
Avgang	- 2 246	- 991	- 6 891	- 10 128
Verdiregulering over resultatregnskapet	- 225			- 225
Verdiregulering over øvrige resultatposter	8 074	2 900	- 981	9 993
Reklassifisering	32 994		- 32 994	
Balanseført verdi 31.12.17	51 148	9 275	612 971	673 394

Note 29 Eierinteresser i konsernselskap og felleskontrollerte virksomheter (FKV)
Datterselskaper

	Org. nummer	Anskaffelses-tidspunkt	Forretnings-kontor	Antall aksjer	Eierandel og stemmeandel	Kostpris	Balanseført verdi
Tufte Eiendom AS	986844058	01.01.06	Porsgrunn	150	100 %	19 155	5 700
Sparebankgården AS	989974777	26.04.10	Porsgrunn	3 000	100 %	21 558	21 558
EiendomsMegler 1 Telemark AS	971225793	01.07.99	Skien	6 877	56 %	1 606	1 606
						42 319	28 864

Datterselskapene er inkludert i konsernregnskapet, og bokført til kostpris i morbanken. Ingen av datterselskapene er børsnoterte. Tufte Eiendom AS har fusjonert med datterselskapene Apotekergården AS og TT Eiendom AS med regnskapsmessig effekt fra og med 01.01.17.

Beholdningsendringer av aksjer datterselskaper

	2017	2016
Inngående balanse	32 164	32 164
Nedskrivning aksjer i Tufte Eiendom AS	-3 300	0
Utgående balanse	28 864	32 164

Felleskontrollerte selskaper

	Org. nummer	Klassifisering	Forretnings-kontor	Eierandel og stemmeandel	Antall aksjer
Samarbeidende Sparebanker Bankinvest 1 AS	992083832	FKV	Oslo	7,8 %	69 387
Samarbeidende Sparebanker AS	977061164	FKV	Oslo	12,3 %	1 334
EiendomsMegler 1 Næringsmegling AS	989176153	FKV	Sandefjord	50,0 %	300

Investeringene i disse tre selskapene regnskapsføres etter egenkapitalmetoden i konsernregnskapet og kostmetoden i morbankregnskapet.

Morbank

	SamSpar AS	SamSpar Bankinvest AS	EiendomsMegler 1 Næringsmegling AS	Balanseført verdi
Balanseført verdi 01.01.16	48 749	2 135		50 884
Tilgang/avgang			5 750	5 750
Balanseført verdi per 31.12.16	48 749	2 135	5 750	56 634
Tilgang/avgang	22 490	6 714		29 204
Balanseført verdi per 31.12.17	71 239	8 849	5 750	85 838

De to SamSpar selskapene er eiet i felleskap av 10 deltagende sparebanker (SamSpar banker). EiendomsMegler 1 Næringsmegling AS eies sammen med SB1 BV.

Konsern

	SamSpar AS	SamSpar Bankinvest AS	EiendomsMegler 1 Næringsmegling AS	Balanseført verdi
Balanseført verdi 01.01.16	108 443	75 861		184 304
Tilgang/avgang			5 750	5 750
Utbetalt utbytte 2016	-13 322	-6 503		- 19 826
Resultatandel 2016	24 350	6 348	167	30 866
Balanseført verdi per 31.12.16	119 471	75 706	5 917	201 094
Tilgang/avgang	22 490	6 714		29 204
Andel andre inntekter og kostnader	-2 621	-232		- 2 854
Utbetalt utbytte 2017	-35 606	-14 069		- 49 675
Resultatandel 2017	28 013	7 186	-1 119	34 080
Balanseført verdi per 31.12.17	131 747	75 304	4 798	211 849

Konsernets andel av eiendeler, gjeld, inntekter og kostnader for SamSpar AS og SamSpar Bankinvest AS iht. IFRS 12.

2017	Eiendeler	Gjeld	Inntekter	Kostnader	Totalresultat
SamSpar AS	134 172	2 425	30 113	2 100	28 013
SamSpar Bankinvest AS	85 886	10 582	7 620	372	7 186
Sum	220 059	13 007	37 732	2 473	35 198

2016	Eiendeler	Gjeld	Inntekter	Kostnader	Totalresultat
SamSpar AS	124 013	4 566	27 086	2 865	24 350
SamSpar Bankinvest AS	88 611	12 904	6 772	351	6 348
Sum	212 624	17 471	33 858	3 216	30 699

Note 30 Varige driftsmidler

Morbank				Konsern				
Bygning og annen fast eiendom	Maskiner, inventar og transportmidler	Anlegg under utførelse	Totalt		Bygning og annen fast eiendom	Maskiner, inventar og transportmidler	Anlegg under utførelse	Totalt
132 468	26 787	34 937	194 192	Anskaffelseskost per 01.01.16	193 967	34 542	37 704	266 213
57 563	1 036	- 25 626	32 973	Tilgang *	60 816	1 415	- 28 393	33 838
30 975	276		31 251	Avgang	30 975	276		31 251
159 056	27 547	9 311	195 914	Anskaffelseskost per 31.12.16	223 808	35 681	9 311	268 801
3 860	9 092	200	13 152	Tilgang *	5 231	9 400	200	14 831
4 561	3 564	9 261	17 387	Avgang	6 456	3 564	9 261	19 282
158 355	33 075	250	191 679	Anskaffelseskost per 31.12.17	222 583	41 517	250	264 350
50 276	17 786		68 062	Akkumulert av- og nedskrivninger per 01.01.16	62 648	24 338		86 986
5 961	3 025		8 986	Årets avskrivning	7 501	3 190		10 691
16 500			16 500	Årets nedskrivning	17 500			17 500
- 23 507	- 276		- 23 783	Akkumulerte avskrivninger på utrangeringer	- 23 507	- 276		- 23 783
49 230	20 535		69 765	Akkumulert av- og nedskrivning per 31.12.16	64 142	27 252		91 394
5 766	3 791		9 556	Årets avskrivning	7 338	4 034		11 372
				Årets nedskrivning	494	59		552
- 2 122	- 5 293		- 7 415	Akkumulerte avskrivninger på utrangeringer	- 2 122	- 5 293		- 7 415
52 013	19 894		71 907	Akkumulert av- og nedskrivning per 31.12.17	69 852	26 052		95 904
82 192	9 001	34 937	126 130	Balanseført verdi per 01.01.16	131 319	10 204	37 704	179 228
109 826	7 012	9 311	126 149	Balanseført verdi per 31.12.16	159 666	8 430	9 311	177 407
106 342	13 181	250	119 773	Balanseført verdi per 31.12.17	152 731	15 466	250	168 446

* Årlig tilgang og avgang for anlegg under utførelse er presentert netto på linjen for tilgang (minustegn betyr at årets tilgang av anlegg under utførelse har vært lavere enn det som er overført til de ulike driftsmiddelgruppene).

Sikkerhetsstillelse

Banken har ikke pantsatt eller akseptert andre rådighetsbegrensninger for sine anleggsmidler.

Forpliktelser

Konsernet har ingen bindende avtaler om å anskaffe anleggsmidler per 31.12.17.

I verdi for bygninger og annen fast eiendom i per. 01.01.16 inngår bygning i Jernbanegata i Porsgrunn som ble solgt i 2016. Bygningen hadde en balanseført verdi på 4,5 millioner kroner, og den regnskapsmessige gevinsten ble på 21,3 millioner kroner.

Note 31 Andre eiendeler

Morbank				Konsern		
01.01.16	31.12.16	31.12.17		31.12.17	31.12.16	01.01.16
			Kundefordringer	10 487	8 184	9 317
29 705	30 707	1 830	Opptjente ikke mottatte inntekter	1 830	30 710	29 705
8 760	15 440	2 074	Andre forskuddsbetalte ikke påløpte kostnader	2 074	15 440	8 760
5 858	6 714	718	Annet	720	6 925	6 066
44 322	52 861	4 623	Sum andre eiendeler	15 111	61 259	53 847

Note 32 Innskudd fra kunder

Tabellene i noten spesifiserer kun konsern da forskjellen mellom morbank og konsern er uvesentlig og består utelukkende av innskudd fra døtre. Disse tilhører sektor omsetning/drift eiendommer.

	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Innskudd fra og gjeld til kunder uten avtalt løpetid	12 571 622	11 828 606	11 499 536
Innskudd fra og gjeld til kunder med avtalt løpetid	1 496 418	1 367 794	1 077 472
Sum innskudd fra kunder	14 068 040	13 196 400	12 577 008
Gjennomsnittlig rente	0,9 %	0,9 %	1,6 %
Andel fastrenteinnskudd av totale innskudd	1,3 %	1,2 %	0 %
Innskudd fordelt på sektor og næring			
Primærnæringer	122 497	96 189	99 216
Bygg og anlegg	275 385	211 773	205 209
Varehandel, hotell og restaurant	496 556	468 552	541 380
Transport og kommunikasjon	137 362	125 578	135 450
Eiendomsdrift	1 037 934	1 029 428	710 547
Eiendomsdrift borettslag	211 964	210 123	196 864
Tjenesteytende næring	1 088 633	998 247	949 532
Finansiell og offentlig sektor	468 529	479 881	522 800
Øvrige næringer	247 466	208 467	184 066
Sum næring	4 086 327	3 828 237	3 545 065
Personmarkedet	9 979 953	9 368 163	9 031 943
Påløpte renter *1	1 759		
Sum innskudd fordelt på sektor og næring	14 068 040	13 196 400	12 577 008
Innskudd fordelt på geografiske områder			
Grenland *2	10 272 276	9 892 466	9 463 965
Midt og Øst Telemark *3	1 841 625	1 770 558	1 697 376
Øvrige Telemark	185 118	144 629	139 414
Utenfor Telemark	1 769 021	1 388 747	1 276 253
Sum innskudd fordelt på geografiske områder	14 068 040	13 196 400	12 577 008

*1 Påløpte renter er per 31.12.16 og 01.10.16 klassifisert som andre eiendeler. Beløp ansett uvesentlig derfor ikke omklassifisert tidligere år. 2015 0,2 millioner kroner og 2016 0,7 millioner kroner.

*2 Grenland består av kommunene Skien, Porsgrunn, Bamble og Siljan

*3 Midt og Øst Telemark består av kommunene hvor bankene er representert. Disse utgjør; Bø, Notodden, Sauherad og Nome kommune

Note 33 Finansielle innlån

	Konsern		
	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Lån fra kredittinstitusjoner			
- pålydende verdi	150 000	150 000	150 000
- bokført verdi	150 112	150 000	150 000
Sertifikatlån			
- pålydende verdi		200 000	200 000
- bokført verdi		199 983	199 948
Obligasjonslån			
- pålydende verdi	5 535 000	5 212 000	4 741 000
- bokført verdi	5 551 909	5 216 312	4 757 218
Sum finansielle innlån, pålydende verdi	5 685 000	5 562 000	5 091 000
Sum finansielle innlån, bokført verdi	5 702 021	5 566 296	5 107 165
Gjennomsnittlig rente finansielle innlån	1,8 %	2,0 %	2,3 %

Finansielle innlån fordelt på forfallstidspunkt	Konsern		
	31.12.17	31.12.16	01.01.16
2016			741 000
2017		837 000	1 100 000
2018	585 000	1 100 000	1 100 000
2019	1 000 000	1 000 000	1 000 000
2020	1 000 000	1 000 000	900 000
2021	1 500 000	1 375 000	
2022	1 500 000	150 000	150 000
2023 og senere	100 000	100 000	100 000
Sum finansielle innlån, pålydende verdi	5 685 000	5 562 000	5 091 000

Alle bankens innlån er i norsk valuta. Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene.

Note 34 Annen gjeld og forpliktelser

Morbank			Note	Konsern		
01.01.16	31.12.16	31.12.17		31.12.17	31.12.16	01.01.16
Annen gjeld og forpliktelser						
2 655	2 500	2 500	11	2 500	2 500	2 655
54 584	69 486	19 182		22 672	73 425	58 893
15 915	14 369	11 395		12 219	15 523	16 531
890	2 637	4 282		4 282	2 637	890
2 983	16 062	9 641		9 641	16 062	2 983
4 238	3 392	12 615		16 618	6 532	7 197
81 266	108 447	59 615		67 933	116 680	89 150
Andre forpliktelser						
1 254 506	1 535 891	1 871 568		1 871 568	1 535 891	1 254 506
247 331	255 259	348 971		348 971	255 259	247 331
1 501 837	1 791 150	2 220 540		2 220 540	1 791 150	1 501 837
Pantstillelser						
322	367	319		319	367	322
322	367	319		319	367	322

Pågående rettstvister

Banken er ikke involvert i rettstvister som innebærer avsetningsbehov for fremtidige forpliktelser.

Note 35 Garantier

	Konsern		
	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Garantiansvar fordelt på garantiformer			
Lånegarantier	128 831	67 312	68 429
Betalingsgarantier	57 176	55 614	60 447
Kontraktsgarantier	128 224	100 189	88 851
Annet garantiansvar	34 740	32 145	29 603
Sum garantiansvar	348 971	255 259	247 331
Garantiansvar fordelt på sektor og næring			
Primærnæringer	503	640	1 074
Bygg og anlegg	47 824	27 619	21 463
Varehandel, hotell og restaurant	69 972	62 025	70 362
Transport og kommunikasjon	21 627	20 958	21 988
Eiendomsdrift	101 548	95 805	91 705
Eiendomsdrift borettslag	0	0	0
Tjenesteytende næring	27 327	33 463	28 135
Finansiell og offentlig sektor	2 268	2 406	2 515
Øvrige næringer	72 455	4 394	3 891
Sum næring	343 523	247 310	241 133
Personmarked	5 448	7 949	6 198
Sum garantiansvar fordelt på sektor og næring	348 971	255 259	247 331
Garantiansvar fordelt på geografisk område			
Grenland *1	246 868	219 655	217 355
Midt og Øst Telemark *2	84 157	17 795	14 890
Øvrige Telemark	9 529	8 233	6 499
Utenfor Telemark	8 418	9 577	8 587
Sum garantiansvar fordel på geografisk område	348 971	255 259	247 331

*1 Grenland består av kommunene Skien, Porsgrunn, Bamble og Siljan

*2 Midt og Øst Telemark består av kommunene hvor bankene er representert. Disse utgjør; Bø, Notodden, Sauherad og Nome kommune

Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene.

Note 36 Ansvarlig lånekapital

	Konsern	
	31.12.17	31.12.16
Tidsbegrenset ansvarlig obligasjonslån		
FRN ansvarlig obligasjonslån 2016/2021 med innløsningsrett for utsteder	150 000	150 000
FRN ansvarlig obligasjonslån 2017/2022 med innløsningsrett for utsteder	50 000	0
Påløpte renter	775	719
Over-/underkurs	- 402	- 363
Sum ansvarlig lån, tidsbegrenset	200 372	150 357
Gjennomsnittlig rente ansvarlig lånekapital	3,1 %	3,4 %

Det er ikke utarbeidet tall for morbank da de er identiske med konserntallene. Banken hadde ikke ansvarlig obligasjonslån per 01.01.16.

Note 37 Nærstående parter

Lån til og øvrige transaksjoner med nærstående parter, herunder datterselskaper, felleskontrollerte virksomheter og øvrige nærstående parter er gjort på armlengdes avstand og i henhold til egne avtaler på forretningsmessige vilkår. Eierandeler i selskapene er presentert i note 29.

Som deltaker i SpareBank 1-alliansen gjennomføres forskjellige transaksjoner mellom morbank og de felleskontrollerte virksomheter. De transaksjoner som foretas inngår som en del av ordinær virksomhet og skjer til ordinære markedspriser.

Mellomværende med morbank og datterselskaper

Resultatposter morselskap	2017	2016	
Innskuddsrenter til datterselskaper	805	967	
Transaksjoner med datterselskap	8 064	6 210	
Aksjeutbytte	1 822	2 077	
Balanseposter morselskap	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Utlån til datterselskaper	37 955	40 557	43 308
herav forfaller senere enn 5 år	25 471	27 808	30 224
Garantier avgitt til datterselskaper	100	100	100
Innskudd fra datterselskaper	50 645	66 133	59 596

Mellomværende med morbank og felleskontrollerte virksomheter

Resultatposter morselskap	2017	2016	
Transaksjoner med felleskontrollerte virksomheter	5 692	27 907	
Aksjeutbytte	49 675	19 826	
Balanseposter morselskap	31.12.17	31.12.16	01.01.16
Utlån til felleskontrollerte virksomheter	10 470	15 795	42 778
herav forfaller senere enn 5 år	0	5 325	5 325

Note 38 Resultat per egenkapitalbevis og beregning av egenkapitalbevisbrøk

Resultat per egenkapitalbevis*	Morbank	
	2017	2016
Korrigert årsresultat		
Årsresultat i henhold til årsregnskapet	277 878	224 484
- Korrigert for renter på fondsobligasjon ført direkte mot EK	- 1 105	
- Korrigert for inntektsføring via resultat - overført til/fra fond for urealiserte gevinster	- 13 095	-3 258
Korrigert årsresultat	263 678	221 226
Egenkapitaleiernes andel	36,9 %	37,6 %
Egenkapitaleiernes andel av korrigert resultat	97 300	83 207
Antall utstedte egenkapitalbevis	6 856 640	6 756 640
Resultat per egenkapitalbevis	kr 14,19	kr 12,31

Beregning av egenkapitalbevisbrøk*	Morbank	
	2017	2016
Egenkapital iht regnskapet (morbanken) 1.1	2 443 302	2 246 576
- fond for urealiserte gevinster	- 14 200	- 22 600
- avsatt utbytte og gaver som er klassifisert som egenkapital	- 44 500	- 24 500
+ emisjon 2017	10 000	
Sum korrigert egenkapital	2 394 602	2 199 476
Egenkapitalbevisbrøk		
Egenkapitalbeviskapital	685 664	675 664
Overkursfond	1 876	1 876
Utjevningsfond justert for utbytte	196 094	149 727
Sum egenkapitalbevisiere	883 634	827 267
Egenkapitalbevisbrøk	36,9 %	37,6 %

* Iht. §10-17 i Lov om finansforetak og finanskonsern.

Foreslått utbytte for 2017

	2017
Foreslått utbytte for 2017, ikke innregnet som fordeling til eierne i perioden	40 000
Foreslått utbytte per egenkapitalbevis	kr 5,83
Foreslått utbyttemisjon for 2017, innregnet som fordeling til eierne i perioden	60 000

Note 39 Egenkapitalbevisere og spredning av egenkapitalbevis

Eierandelskapitalen består av 6 856 640 egenkapitalbevis pålydende kr 100. Eierandel for egenkapitalbeviserne per 31.12.17 er 36,9 prosent mot 37,6 prosent per 31.12.16. Egenkapitalbeviserne har 20 prosent av stemmene i representantskapet.

Egenkapitalbevisere

Banken har to egenkapitalbevisere som ble etablert i forbindelse med fusjonen i 2012.

	Antall	Pålydende	Balanseført
Sparebankstiftelsen Telemark - Grenland	3 428 320	100	342 832
Sparebankstiftelsen Telemark - Holla og Lunde	3 428 320	100	342 832
Sum eierandelskapital	6 856 640		685 664

Utbytte

Det enkelte års overskudd vil fordeles forholdsmessig mellom eierandelskapitalen og grunnfondskapitalen, i samsvar med deres relative andel av bankens egenkapital.

Note 40 IFRS 9 Finansielle Instrumenter

IFRS 9 *Finansielle instrumenter* skal erstatte dagens IAS 39 *Finansielle instrumenter – innregning og måling*.

IFRS 9 omhandler innregning, klassifisering og måling, nedskrivning, fraregning og sikringsbokføring.

IFRS 9 er gjeldende fra 01.01.18 og er godkjent av EU. I 2015 satt SpareBank1 Gruppen sammen et tverrfaglig implementeringsteam med deltakere fra alle bankene som anvender IFRS, som vil forberede gjennomføring og implementering av IFRS 9. Prosjektet har hatt en styringsgruppe, og følgende undergrupper.

1. Modeller og metodikk
Utvikling av beregningsløsning og modeller for å etablere forventningsrette fremadskuende estimater for forventet tap.
2. Strategi, organisering og prosesser
Definere opp hvordan organiseringen av det løpende arbeidet med regnskapsføring etter IFRS 9 skal organiseres mellom de samarbeidende bankene.
3. Regnskap og rapportering
Konkretisere selve regnskapsføringen og noter inkl. prinsippnote og notemaler.
4. Klassifisering og måling
Kartlegge gruppens finansielle instrumenter og klassifisere instrumenter i ulike kategorier.

Overgangsregler

IFRS 9 skal anvendes retrospektivt, med unntak for sikringsbokføring. Retrospektiv anvendelse innebærer at banken skal lage åpningsbalansen 01.01.18 som om de alltid har anvendt de nye prinsippene. Det betyr ikke at sammenligningstallene for 2017 må omarbeides etter de nye prinsippene,

og standarden sier at de heller ikke har lov til å omarbeide sammenligningstallene med mindre dette kan gjøres uten bruk av etterpåklokskap. Effektene av nye prinsipper i åpningsbalansen for 2018 føres mot egenkapitalen.

Banken har valgt å videreføre sikringsbokføring etter IAS 39.

Tidlig anvendelse IFRS 9

Det ble gjort en endring i IFRS 9 høsten 2017 som medfører at gjeldsinstrumenter som inneholder vilkår om tidlig betaling, inkludert negativ kompensasjon, også kan bestå SPPI-testen. Endringen i standarden har effekt fra 01.01.19, men det er mulighet for tidlig anvendelse. Sparebanken Telemark har valgt å tidlig anvende endringen, men utpeker de aktuelle utlånene til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet (virkelig verdi opsjonen) på fastrenteutlånene, for å oppnå samme målebasis som tilhørende renteswapper, siden fastrenteeksponeringen er sikret. Se for ytterligere beskrivelse under.

Klassifisering og måling

Finansielle eiendeler

Etter IFRS 9 skal finansielle eiendeler klassifiseres i tre målekategorier: virkelig verdi med verdiendring over resultatet, virkelig verdi med verdiendringer over andre inntekter og kostnader (OCI) og amortisert kost. For finansielle eiendeler skilles det mellom gjeldsinstrumenter, derivater og egenkapitalinstrumenter, hvor gjeldsinstrumenter er alle finansielle eiendeler som ikke er derivater eller egenkapitalinstrumenter.

Finansielle eiendeler som er gjeldsinstrumenter

Gjeldsinstrumenter med kontraktsfestede

kontantstrømmer som bare er betaling av rente og hovedstol på gitte datoer og som holdes i en forretningsmodell med formål å motta kontraktsmessige kontantstrømmer skal måles til amortisert kost. Instrumenter med kontraktsfestede kontantstrømmer som bare er betaling av rente og hovedstol på gitte datoer og som holdes i en forretningsmodell både for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg, skal måles til virkelig verdi med verdiendringer over OCI, med renteinntekt, valutaomregningseffekter og eventuelle nedskrivninger presentert i det ordinære resultatet. Verdiendringer ført over OCI skal reklassifiseres til resultatet ved salg eller annen avhendelse av eiendelene. Øvrige gjeldsinstrumenter skal måles til virkelig verdi med verdiendring over resultatet. Dette gjelder instrumenter med kontantstrømmer som ikke bare er betaling av normal rente og hovedstol, og instrumenter som holdes i en forretningsmodell hvor formålet ikke er mottak av kontraktsfestede kontantstrømmer.

Instrumenter som i utgangspunktet skal måles til amortisert kost eller til virkelig verdi med verdiendringer over OCI kan utpekes til måling til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet dersom dette eliminerer eller vesentlig reduserer et regnskapsmessig misforhold.

Derivater og investeringer i egenkapitalinstrumenter

Alle derivater skal i utgangspunktet måles til virkelig verdi med verdiendring i resultatet, men derivater som er utpekt som sikringsinstrumenter skal regnskapsføres i tråd med prinsippene for sikringsbokføring. Investeringer i egenkapitalinstrumenter skal måles i balansen til virkelig verdi. Verdiendringer skal som hovedregel føres i det ordinære resultatet, men et egenkapitalinstrument, som ikke er holdt for handelsformål og som ikke er et betinget vederlag etter en virksomhetsoverdragelse, kan utpekes som målt til virkelig verdi med verdiendringer over OCI.

Finansielle forpliktelser

For finansielle forpliktelser er reglene i hovedsak de samme som i dagens IAS 39. En endring fra IAS 39 er at for finansielle forpliktelser som er bestemt regnskapsført til virkelig verdi over resultatet skal endringer i verdien som skyldes selskapets egen kredittrisiko innregnes i OCI, og ikke i det ordinære resultatet som i dag, med mindre innregningen i OCI skaper eller forsterker et regnskapsmessig misforhold.

Tapsnedskrivning utlån

Etter dagens regler skal nedskrivninger for tap bare finne sted når det er objektive bevis for at en tapshendelse har intruffet etter første gangs balanseføring. Etter IFRS 9 skal tapsavsetningene innregnes basert på forventet kredittap (ECL). Den generelle modellen for nedskrivninger av finansielle

eiendeler i IFRS 9 vil gjelde for finansielle eiendeler som måles til amortisert kost eller til virkelig verdi med verdiendringer over OCI, og som ikke hadde intrufne tap ved første gangs balanseføring. I tillegg er også lånetilsagn, finansielle garantikontrakter som ikke måles til virkelig verdi over resultatet og leieavtalefordringer omfattet.

Målingen av avsetningen for forventet tap i den generelle modellen avhenger av om kredittrisikoen har økt vesentlig siden første gangs balanseføring. Ved førstegangs balanseføring og når kredittrisikoen ikke har økt vesentlig etter førstegangs balanseføring skal det avsettes for 12-måneders forventet tap. 12-måneders forventet tap er det tapet som er forventet å inntreffe over levetiden til instrumentet, men som kan knyttes til begivenheter som inntreffer de første 12 månedene. Hvis kredittrisikoen har økt vesentlig etter førstegangsinnregning skal det avsettes for forventet tap over hele levetiden. Forventet kredittap er beregnet basert på nåverdien av alle kontantstrømmer over gjenværende forventet levetid, dvs. forskjellen mellom de kontraktsmessige kontantstrømmer i henhold til kontrakten og den kontantstrømmen som banken forventer å motta, diskontert med effektiv rente på instrumentet.

I tillegg til den generelle modellen er det egne prinsipper for utstedte, herunder reforhandlede lån som behandles som nye, og kjøpte lån hvor det er påløpt kredittap ved førstegangs balanseføring. For disse skal det beregnes en effektiv rente som hensyntar forventet kredittap, og ved endringer i forventede kontantstrømmer skal endringen diskonteres med den opprinnelig fastsatte effektive renten og resultatføres. For disse eiendelene er det derved ikke behov for å overvåke hvorvidt det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko etter førstegangs balanseføring da forventet tap over hele levetiden uansett skal hensyntas.

For kundefordringer uten vesentlige finansieringskomponenter skal en forenklet modell benyttes, der det avsettes for forventet tap over hele levetiden fra førstegangs balanseføring. Banken har valgt som regnskapsprinsipp å benytte den forenklede modellen også for kundefordringer med vesentlige finansieringselementer og leiefordringer.

Innregning og fraregning av finansielle eiendeler og forpliktelser

Finansielle eiendeler og forpliktelser innregnes på handledagen, det vil si tidspunktet banken blir part i instrumentenes kontraktsmessige betingelser.

Finansielle eiendeler fraregnes når de kontraktsmessige rettighetene til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen er utløpt, eller når rettighetene til kontantstrømmene fra eiendelen er overført på en slik måte at risiko og avkastning knyttet

til eierskapet i det alt vesentlige er overført. Finansielle forpliktelser fraregnes når de kontraktsmessige betingelsene er innfridd, kansellert eller utløpt.

Modifiserte eiendeler og forpliktelser

Dersom det gjøres modifiseringer eller endringer i vilkårene til en eksisterende finansiell eiendel eller forpliktelse behandles instrumentet som en ny finansiell eiendel dersom de reforhandlede vilkårene er vesentlig forskjellig fra de gamle vilkårene. Dersom vilkårene er vesentlig forskjellig fraregnes den gamle finansielle eiendelen eller forpliktelsen, og en ny finansiell eiendel eller forpliktelse innregnes. Generelt vurderes et utlån til å være en ny finansiell eiendel dersom det utstedes ny lånedokumentasjon, samtidig som det foretas ny kredittprosess med fastsettelse av nye lånevilkår.

Dersom det modifiserte instrumentet ikke vurderes å være vesentlig forskjellig fra det eksisterende instrumentet, anses instrumentet regnskapsmessig å være en videreføring av det eksisterende instrumentet. Ved en modifisering som regnskapsføres som en

videreføring av eksisterende instrument, diskonteres de nye kontantstrømmene med instrumentets opprinnelige effektive rente og eventuell forskjell mot eksisterende balanseført beløp resultatføres.

Innføringen av IFRS 9 har resultert i følgende prinsippendringer og effekter

Det følger i det videre en beskrivelse av utvalgte finansielle instrumenter og hvordan de er klassifisert etter IAS 39 og IFRS 9 med tilhørende beskrivelse av hvilke vurderinger om er lagt til grunn i klassifiseringen. Finansielle instrumenter som ikke har fått endret måleprinsipp ved overgangen til IFRS 9 og hvor det ikke har vært problemstillinger ved vurderingen av SPPI-test (kontantstrømmer som bare er betaling av rente og hovedstol) og forretningsmodell, er ikke inkludert i denne noten. Dette gjelder også for finansielle forpliktelser.

Detaljert beskrivelse av tapsmodellen etter IFRS 9 er også inkludert, i tillegg til effekten på tapsnedskrivningene per 01.01.18 som følge av overgangen til IFRS 9.

Konsern				Balanseført beløp etter IAS 39	Balanseført beløp etter IFRS 9
Finansielle instrumenter	Note	Klassifisering etter IAS 39	Klassifisering etter IFRS 9		
Netto utlån til og fordringer på kunder med flytende rente	40.1	AC	AC	18 653 359	18 651 958
Utlån til og fordringer på kunder med fast rente	40.2	FVP&L (FVO)	FVP&L (FVO)	1 185 589	1 185 589
Rentebærende verdipapirer	40.3	FVP&L (FVO)	FVP&L	917 551	917 551
Aksjer, egenkapitalbevis og andeler	40.4	FVOCI	FVP&L	673 394	673 394

Forklaringer til tabellen over

- AC Amortisert kost
- FVOCI Virkelig verdi med verdiendring over OCI (med reklassifisering)
- FVP&L Virkelig verdi med verdiendring over resultatet (pliktig)
- FVP&L (FVO) Virkelig verdi med verdiendring over resultatet pga. fair value option

Note 40.1 Utlån til og fordring på kunder med flytende rente

I Norge er pt vilkår det normale for utlån til bolig med flytende rente og til deler av bedriftsmarkedet. Vilårene er normalt standardiserte og gjelder likt for alle utlån av denne typen. Låntagers rett til tidlig innløsning og konkurransen mellom banker gjør at lånenes kontantstrømmer i liten grad vil kunne avvike fra hva som er definert som betaling av renter og hovedstol på gitte datoer i IFRS 9.

Bankens vurdering er derfor at disse utlånenes betingelser er konsistent med måling til amortisert kost.

Utlån til og fordringer på kunder med flytende rente med pant i boligeiendom.

Banken har foreløpig ikke konkludert på fremtidig måling og klassifisering av utlån som kvalifiserer for overføring til kredittforetak (boliglån). Grunnen til dette er at det pågår en diskusjon knyttet til forretningsmodellens formål i forhold til om det er å motta kontraktsmessige kontantstrømmer som bare er betaling av renter og hovedstol (som gir AC) eller om det er både for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og salg (FVOCI).

Banken vil i løpet av første kvartal 2018 konkludere på måling og klassifisering av slike gjeldsinstrumenter. Effekten av å måle og klassifisere boliglån til virkelig verdi er beregnet til i underkant av 7 millioner kroner og vil påvirke kapitaldekningen positivt med i underkant av 0,05 prosentpoeng.

Note 40.2 Utlån til og fordring på kunder med fastrente

I henhold til IFRS 9.B4.1.12(b) er betaling av en rimelig tilleggskompensasjon for tidlig innløsning av et finansielt instrument konsistent med at et instruments kontantstrømmer bare er betaling av rente og hovedstol. Underkurs er ikke en tilleggskompensasjon for tidlig innløsning, men et fradrag i kontantstrømmene som ellers skulle ha vært betalt. Det ble gjort en endring i standarden på dette området som medfører at gjeldsinstrumenter som inneholder vilkår om tidlig betaling, inkludert negativ kompensasjon, også kan bestå SPPI-testen. Måling til amortisert kost eller virkelig verdi over andre inntekter og kostnader (OCI) vil altså kunne være alternativer for slike finansielle instrumenter, dersom man ikke velger «fair value option». Banken ønsker å opprettholde samme måling som etter IAS 39, og benytter seg derfor av virkelig verdi opsjonen (accounting mismatch) basert på at eksponeringen i fastrentelån er sikret med rentebytteavtaler.

Note 40.3 Rentebærende verdipapirer

SPPI-test er vurdert å være bestått, da det bare er betaling av renter og hovedstol på gitte tidspunkt. Bankens vurdering er at forretningsmodellen innebærer både mottak av kontraktens kontantstrømmer og salg. Det er varierende grad av omsetning i bankens likviditetsporteføljer og innenfor ulike deler av likviditetsporteføljene. Porteføljene har som formål å bidra til at banken oppfyller det lovpålagte LCR kravet samt for å kunne stille sikkerhet for lån i Norges Bank. At porteføljene er en likviditetsportefølje medfører derfor ikke nødvendigvis at bankene har intensjon om å selge instrumentene som inngår i porteføljene, da likviditet sikres gjennom sikkerhetsstillelse og lån i forbindelse med lån i Norges Bank i stedet for salg av instrumenter som inngår i porteføljen. Det har ikke vært vesentlige endringer i forretningsmodellen. Virkelig verdi opsjonen etter IAS 39 er benyttet basert på at porteføljen følges opp på virkelig verdi basis. Etter IFRS 9 skal disse instrumentene klassifiseres til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet da forretningsmodellen er uendret og innebærer at instrumentene ikke holdes for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer.

Note 40.4 Aksjer, egenkapitalbevis og andeler

Aksjeporteføljen til banken består i all hovedsak av strategiske anleggsaksjer. Tilgjengelig for salg-kategorien som eksisterer i IAS 39 blir ikke videreført i IFRS 9. Aksjer mm klassifisert som tilgjengelig for salg etter IAS 39 må derfor måles enten til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet eller til virkelig verdi med verdiendringer over OCI uten reklassifisering etter IFRS 9. Banken har valgt å klassifisere porteføljen til virkelig verdi over resultatet.

Nedskrivningsmodellen

Tapsanslaget skal lages kvartalsvis, og vil bygge på data i datavarehuset som har historikk over konto- og kundedata for hele kredittporteføljen, utlån, kreditt og garantier. Tapestimatene vil bli beregnet basert på 12 måneders og livslang sannsynlighet for kundens mislighold (probability of default – PD), lånets tap ved mislighold (loss given default – LGD) og lånets eksponering ved mislighold (exposure at default – EAD).

Datavarehuset inneholder historikk for observert misligholdsrate (PD) og observert tapsgrad (LGD). Dette vil danne grunnlag for å lage gode estimater på fremtidige verdier for PD og LGD.

Banken vurderer fremtidsrettet informasjon som makroøkonomiske faktorer som for eksempel arbeidsledighet, BNP-vekst, renter, boligpriser og økonomiske prognoser for å kunne gi fremtidsrettet informasjon som er så korrekt som mulig.

Misligholdsdefinisjonen under IFRS 9 er sammenfallende med IAS 39, og her avsettes det for forventet tap over levetiden. Definisjonen av mislighold under trinn 3 er sammenfallende med intern risikostyring og kapitalkravs beregninger. Her anvendes også 90 dagers overtrekk som et viktig

kriterium for mislighold. Kriteriene for vesentlig økning i kredittrisiko beskrives i trinn 1 og 2 under. Vesentlig økning i kredittrisiko måles for det enkelte utlånet. Tapsavsetningen i trinn 2 og 3 beregnes og rapporteres i grupper av finansielle instrumenter. For utlånsporteføljen skilles det mellom person – og bedriftsmarkedet.

I tråd med IFRS 9 grupperer banken sine utlån i tre trinn basert på anvendt metodikk beskrevet under.

Trinn 1

Dette er startpunkt for alle finansielle eiendeler omfattet av den generelle tapsmodellen. Alle eiendeler som ikke har vesentlig høyere kredittrisiko enn ved førstegangsinnregning får en avsetning til tap som tilsvarer 12 måneders forventet tap. I denne kategorien ligger alle eiendeler som ikke er overført til trinn 2 eller 3.

Følgende kriterier må være oppfylt for at det ikke har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko:

- PD er mindre enn doblet fra innvilgelse, og/eller
- PD < 1,25 prosent

Trinn 2

I trinn 2 i tapsmodellen er eiendeler som har hatt en vesentlig økning i kredittrisiko siden førstegangsinnregning, men hvor det ikke er objektive bevis på tap.

For disse eiendelene skal det avsettes for forventet tap over levetiden. I denne gruppen finner vi utlån med vesentlig grad av kredittforverring, men som på balansedato tilhører kunder som ikke er i mislighold (risikoklasse er ikke J eller K). Grensen mellom trinn 2 og 3 er derfor klar fra standarden. Når det gjelder avgrensning mot trinn 1 må banken selv definere hva som er vesentlig grad av kredittforverring. IFRS 9 beskriver imidlertid at det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko, med mindre dette kan tilbakevises, dersom betaling er forsinket med 30 dager eller mer.

Banken har videre definert at eiendeler knyttet til kunder som kommer på watchlist skal inngå i trinn 2 og at det som hovedregel har vært en vesentlig økning i kredittrisiko dersom PD er minst doblet siden innvilgelse, og PD er høyere enn 1,25 prosent. Videre vil en betaling som er minst 30 dager forsinket indikere vesentlig økning i kredittrisiko, uavhengighet av nivået på PD.

Følgende kriterier må derved være oppfylt for at det skal ha skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko:

- PD er minst doblet siden innvilgelse, og
- PD > 1,25 prosent
- eller, minst 30 dagers forsinket betaling

Trinn 3

I trinn 3 i tapsmodellen er eiendeler som har hatt en vesentlig økning i kredittrisiko siden innvilgelse, og hvor det er objektive bevis på tap på balansedato. For

disse eiendelene skal det avsettes for forventet tap over levetiden. Banken har definert at det er objektive bevis for tap når et utlån er i mislighold (risikoklasse J eller K). Denne definisjonen er i tråd med definisjonen som gjelder for intern risikostyring og for regulatorisk kapitalkravs-beregning for IRB-bankene.

Mislighold defineres som følgende:

- 90 dager overtrekk og beløp over 1.000 kroner.
- Tapsavsetning/konstatert
- Konkurs/gjeldsordning

Modifiserte finansielle eiendeler

For modifiserte finansielle eiendeler vurderer banken om det har vært vesentlig økning i kredittrisiko ved å sammenligne misligholdsrisikoen på rapporteringstidspunkt ut fra instrumentets modifiserte kontantstrømmer med misligholdsrisikoen ved førstegangsinnregning basert på instrumentets opprinnelige kontraktmessige vilkår (før modifisering).

Effekt av fremtidsrettet informasjon

Det produseres månedsrapporter for validering og stresstesting, som inneholder historikk for observert PD og observert LGD. Dette er viktige analyser for å kunne lage gode estimater på PD og LGD fremover som ECL-formelen krever. Stresstestene inneholder ulike scenario for makroøkonomiske hovedstørrelser og hvordan dette kan påvirke estimatene for PD, LGD, EAD, EL og UL i både regulatoriske og økonomiske kredittmodeller. Basisscenarioet fra stresstestene er laget på bakgrunn av referansebanen i Pengepolitisk rapport fra Norges Bank. Dette gir et grunnlag for å lage et basisscenario for IFRS 9-beregningene.

Beregnet effekt av tapsnedskrivning etter IFRS 9

Konsern	Tapsavsetning etter IAS 39 31.12.17	Endring som følge av reklassifisering	Endring som følge av ny måling	Tapsavsetning etter IFRS 9 01.01.18
Endring tapsavsetninger				
Amortisert kost				
Utlån og fordringer og instrumenter holdt til forfall under IAS 39 som skal måles til amortisert kost under IFRS 9	123 262		1 100	124 362
Sum effekt amortisert kost	123 262		1 100	124 362
Virkelig verdi				
Utlån og fordringer og instrumenter holdt til forfall under IAS 39 som skal måles til virkelig verdi over andre inntekter og kostnader (OCI) under IFRS 9				
Sum effekt virkelig verdi				
Lånetilsagn			300	300
Sum endring tapsavsetninger	123 262		1 401	124 663

Banken har fått en marginal endring av tapsavsetningen etter IFRS 9 sammenlignet med IAS 39. Beregnet effekt er ca. 1,4 millioner kroner. Effekten på utlån i PM og BM er henholdsvis negativ for PM med 17,9 millioner kroner og positiv for BM 16,5 millioner kroner. Effekten på tapsnedskrivninger ved overgangen til IFRS 9 er ikke vurdert å være vesentlig.

12 ERKLÆRING FRA STYRETS MEDLEMMER OG ADMINISTRERENDE BANKSJEF

Vi bekrefter at årsregnskapet for perioden 1. januar til 31. desember 2017, etter vår beste overbevisning, er utarbeidet i samsvar med gjeldende regnskapsstandarder og at opplysningene i regnskapet gir et rettviseende bilde av bankens eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat som helhet og at opplysninger i årsberetningen gir en rettviseende oversikt over utviklingen, resultatet og stillingen til banken, sammen med en beskrivelse av de mest sentrale risiko og usikkerhetsfaktorer banken står ovenfor.

Styret i Sparebanken Telemark
Porsgrunn, 6. mars 2018

Per Richard Johansen
Styrets leder

Per Wold

Anne Berg Behring

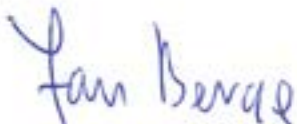
Ingeborg Fogt Bergby

Anja K. Hjelseth

Jan Erling Nilsen

Jan Berge

May Britt Boye

Per Halvorsen
Adm.banksjef

13 REVISJONSBERETNING

Erstatningsansvar
for revisjonsberetning

Erstatningsansvar
for årsregnskapet

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Til representantskapet i Sparebanken Telemark

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revdert årsregnskapet for Sparebanken Telemark som består av selskapsregnskap og konsernregnskap. Selskapsregnskapet og konsernregnskapet består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap, oppstilling over andre inntøker og kostnader, oppstilling av endringer i egenkapital og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet på denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre notopplysninger.

Eier vår mening er årsregnskapet avgrt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettvisende bilde av bankens og konsernets finansielle stilling per 31. desember 2017, og av deres resultat og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet på denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjons praksis i Norge, berunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i avsnittet Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet. Vi er uavhengige av banken og konsernet i samsvar med de relevante etiske kravene i Norge knyttet til revisjon slik det kreves i lov og forskrift. Vi har også overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Else vår oppfatning er omfanget av tilgjengelig revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Øvrig informasjon omfatter informasjon i bankens årsrapport bortsett fra årsregnskapet og den tilhørende revisjonsberetningen. Styret og adm. ansvarende banksjef (ledelsen) er ansvarlig for øvrig informasjon. Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi uttaler oss ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å løse øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet eller kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den ellers viser seg å inneholde vesentlig feilinformasjon. Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon, er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så hensett.

Ledelsens ansvar for årsregnskapet

Ledelsen er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, berunder for at det gir et rettvisende bilde i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av uregelmessigheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til bankens evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet med mindre ledelsen har til hensikt å avvikle banken eller legge ned virksomheten, eller ikke har noe annet realistisk alternativ.

Building a better
working world

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av ureligheter eller feil, og å avgi en revisjonsberetning som uttrykkelig var konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon uløst i samsvar med lov, forskrift og god revisjons praksis i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon. Feilinformasjon kan skyldes ureligheter eller feil og er å anse som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som brukerne foretar på grunnlag av årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjons praksis i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utøver profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. Dette er:

- identifiserer og anses utvilsomt for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet, enten det skyldes ureligheter eller feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonsprosedyrer for å håndtere slike risikoer, og enkelte revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av ureligheter ikke blir avdekket er høyere enn for feilinformasjon som skyldes feil. Uden ureligheter kan enkelte større sårbarhet, forfalskning, bevisste utelatelser, usikre fremstillinger eller overstyring av intern kontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontrollen som er relevant for revisjonen for å utforme revisjonsprosedyrer som er hensiktsmessige eller andre tilgjengeligheter, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av bankens interne kontroll.
- vurderer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsprinsippene og tilhørende notisopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.
- konkluderer vi på om ledelsens bruk av forsall i driftforutsetningene er hensiktsmessig og, basert på muligheten for spørsmål, hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape betydelig tvil om bankens evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det foreligger vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleter oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i årsregnskapet. Hvis slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, må vi modifisere vår konklusjon. Våre konklusjoner er basert på lovspørsmålsarbeidet frem til datoen for revisjonsberetningen. Eventuelle hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at bankens evne til fortsatt drift ikke lenger er tilstede.
- vurderer vi den samlede presentasjonen, strukturen og helheten i årsregnskapet inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet gir uttrykk for de underliggende transaksjonene og forholdene på en måte som gir et rettvisende bilde.
- vurderer vi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende den finansielle informasjonen omhenvorte etter forutsetningene i konsernet for å kunne gi uttrykk for en mening om konsernregnskapet. Vi er ansvarlige for å fastsette strategien for, følge opp og gjennomføre konsernrevisjonen, og vi har et udelelig ansvar for konklusjonen på revisjonen av konsernregnskapet.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen, tidsplanen for vårt revisjonsarbeid og eventuelle vesentlige funn i vår revisjon, herunder vesentlige svakheter i den interne kontrollen som vi avdekker gjennom vårt arbeid.

Uttalelse om øvrige lovbestemte krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til disponering av resultatet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrift.

Vår signatur og beretning: Signatur av Telemark

17. januar 2018

Building a better
working world

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendige i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller foretatt revisorkontroll av historisk finansiell informasjon» mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt å sørge for ordentlig og oversikkelig registrering og dokumentasjon av bankens regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokførings praksis i Norge.

Porsgrunn, 6. mars 2018
ERNST & YOUNG AS

Øystein A. Kvåse
statsautorisert revisor

14 BANKENS LEDELSE

Bankens ledergruppe består av:

- Per Halvorsen – Administrerende banksjef
- Preben Prebensen – Banksjef forretningsutvikling - vise administrerende banksjef
- Roar Snippen – Banksjef økonomi og finans (CFO)
- Anne Vikan – Banksjef personmarked
- Arent K. Anfinsen – Banksjef bedriftsmarked
- Marianne Thorsdal – Banksjef HR

15 PRESENTASJON AV STYRET

Styret i banken består av:

- Per Richard Johansen - styrets leder
- Per Wold - styrets nestleder
- Anne Berg Behring
- Ingeborg Fogt Bergby
- Anja Kristin Hjelseth
- Jan Erling Nilsen
- Jan Berge - ansattvalgt
- May Britt B. Boye – ansattvalgt

Varamedlemmer til styret:

- Kikkan Christoffersen
- Marit Kobro
- Sjur Mogstad - ansattvalgt
- Bente Melum Svendsen – ansattvalgt

16 REPRESENTANTSKAP OG REVISJON

Representantskapet er bankens øverste organ og skal se til at banken virker etter sitt formål og i samsvar med lover og vedtekter. Representantskapet består av 24 medlemmer herav 12 kundevalgte, 6 valgt av egenkapitalbevisiere og 6 ansattvalgte.

Bankens intern revisor er KPMG as med Svein Arthur Lyngroth som ansvarlig revisjonspartner, mens EY er bankens ekstern revisor med Øystein K. Kvåse som ansvarlig revisjonspartner. Odd Knustad fra regnskapsåret 2018.

Banken for Telemark og telemarkinger

Organisasjonsnummer: 937 891 334
Telefon: 915 02610

post@sb1telemark.no
sb1telemark.no

Postboks 188, 3901 Porsgrunn

Storgata 117, 3921 Porsgrunn

